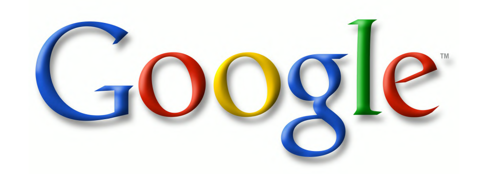
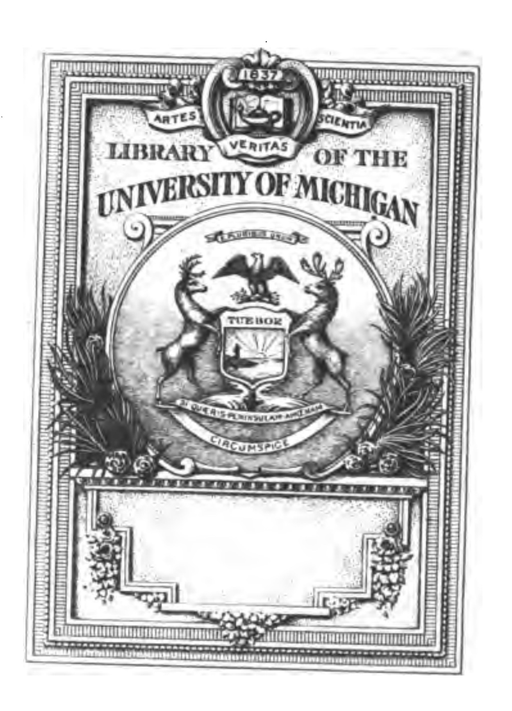

JOHAN BOJER

DEN STORE HUNGER

1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DEN STORE HUNGER

JOHAN BOJER

En moder, skuespil i en akt. 1895.
Helga, et billede fra Trøndelagen. 1895.
Et folketog, roman. 3. opl. 1896.
Olaf den hellige, drama. 1897.
Paa kirkevei, eventyr. 4. opl. 1897.
Rørfløiterne. Eventyr. 2. opl. 1898.
Den evige krig. Roman. 2. opl. 1899.
Moder Lea, roman. 1900.
Gamle historier. 1901.
Theodora, skuespil. 1902.
En pilgrimsgang, fortælling. 3. opl. 1902.
Troens magt, roman. 5. opl. 1903.
Brutus, drama. 1904.
Hvide fugle, eventyr. 1904.
Vort rige, roman. 4. oplag. 1908.
Kjærlighetens øine, skuespil. 2. opl. 1910.
Troens magt, dramatisert. 1910.
Liv, roman. 4. opl. 1911.
Fangen, som sang. 2. opl. 1913.
Sigurd Braa, skuespil. 2. opl. 1916.
Den franske fane, skildringer 1916.
Den store hunger, roman. 19. opl. 1916.
Verdens Ansigt. 11. opl. 1917.
Dyrendal, roman. 9. opl. 1919.

JOHAN BOJER

DEN STORE HUNGER

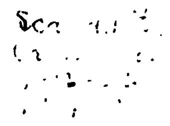
ROMAN

25—29 TUSEN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KRISTIANIA OG KØBENHAVN
1920

CENTRALTRYKKERIET KRISTIANIA

FØRSTE DEL

I.

Ingen storm kan husere slik som nordvesten, naar den i de lange vinterkvelder sætter ind mellem fjeldene med rokk og rabalder. Den rører fjorden op i fraadende skavler — baatene langs fjæren slaar kolbøtte op til de graa fiskerstuene, og gamle solide laavebroer letter paa sig og flyr ind over bygden som fugle. „Du store veies,“ siger pikene, som skal ut i fjøset og melke, og de lægger sig ned og kryper paa fire over gaarden med en lykt som slukner og en melkebøtte som flyr sin vei. Og „Gudtrøste oss“ siger de gamle kjærringene inde ved ovnen, og deres tanker farer langt nordover til lofotfiskerne, som kanske er ute i nat.

Men en stille aprilsdag smyger fjorden saa blank og blid ind forbi bukter og nes. Og i fjære sjø tørlægger den et helt kongerike av merkelige øer, sanddyner og stene med tang. Smaagutter vasser omkring i blanke pytter, hvor flyndre saa stor som en femøring skyter bort som pile. Og der stiger op i dagen en lukt av salt sjø og av varm fugtig fjære, saa kjelden som vipper ute paa en stor sten sætter det røde næb tilveirs og plystrer like mot solen: klyp, klyp — nu er det vaar.

En slik dag gik to gutter i tretten fjorten-aars-alderen skyndsomt fra en av fiskestuene og nedover mot fjæren. Aldrig har gutter det saa travelt som naar de gjør noget ulovlig, og hvad skulde vel gaa for sig idag? Den blonde og bleke Per Trøen skjøv energisk paa en trillebør, og den anden, Martin Bruvold, en mørk, fregnet knekt, bar en bøtte paa armen. De snakket lavt og hemmelighetsfuldt sammen og saa utover sjøen i spænding.

Det var naturligvis Per Trøen, som var hovedmanden. Det var han bestandig, han fik ogsaa skylden for skogbranden ifjor. Nu hadde han faat et par kamerater med paa, at gutter likesaavel som voksne fiskere kan sætte ut dypvandsline. Gik de ikke her hele vinteren og drog torv og ved og gjorde voksne karers arbeide, og var det saa nogen mening i, at de skulde fare og tøise med smaafisklinen indunder land og bare komme hjem med flyndre og mort og smaa-torsk? Det var forbudt at røre storfiskline — javel — men de voksne var paa Lofoten endnu. Og igaar hadde de saa nede i naustet lurt sig til at agne den likevel og siden været borte i den milebrede fjorden og sat den ut.

Nu er det jo en ting, at dypvandslinen kan bringe op i dagen fisk saa stor og saa farlig, at ingen har set maken før. Men der var hændt dem noget andet igaar — de hadde ikke hat iltøm nok til at botne linen med, og skulde det derfor gaa istaa? Det var atter Pers idé — at de kunde binde den ene ende fast til en liten furu ytterst ute paa nesset og derfra

sætte linen videre bortover vilde fjorden. I bortersste enden en sten og med et „tvi fisk" var den lempet overbord og svundet ned gjennem det grønne dyp. Saa var det gjort. Men nærmest furuen i berget svævet et par angler i luften over sjøen, og her kunde de faa erfugl eller alke paa kroken, men hvis nu folk kom roende forbi i mørke, saa kunde de ogsaa sætte sig fast, og saa — ja saa kunde guttene idag rent ut sagt faa levende mennesker paa linen. Var det saa underlig, at de hvisket sammen og at føttene var rappe?

„Der er han Peter Rønningen!" sa Martin.

Det var deres tredjemand i baatlaget, en lang, tynd stilk med hvite øienhaar og et dumt ansigt. Han stammet og hadde to gange strøket for presten, men hvorfor skulde han nu ogsaa lære noget av bok, al den stund endnu intet menneske hadde ventet til han fik snakke ut. „Kji, hi, hi!" sa han, naar han lo.

Nu satte de baaten nedover fjæren, og snart laa den og fløt, mens en hel del lappede bukseben kravlet ombord. — „Hallo! faa lov at være med!" skrek en stemme oppe i fjæren.

„Det er han Klaus!" sa Martin Bruvold. „Skal vi ta'n med?"

„Nei!" mente Peter.

„Aajau!" sa Per.

Men Klaus Broch var søn av distriktslægen og en blaaøiet krabat i knæbukser og matroskrave. Nu hadde han vel rømt fra huslæreren igjen og vilde faa ørefiker av faren, naar han kom hjem.

„Ja skynd dig no da," sa Per med en aare i sjøen.

Den hvitripete færingen skjøt bortover bukten i ujevne aaretak. Martin Bruvold rodde i framrummet, og han saa paa den bleke Per, som sat der i skotten som en høvedsmand og var lystig i øinene og pønsket paa nye paafund. Martin, stakkar, var ræd, og han forstod ikke, at Per, som skulde bli prest engang, vilde finde paa saa meget, som maatte være synd mot Vorherre.

Per var bygut og sat bort til en fisker for betaling. Moren hadde nok været en vidtløftig pike, men hun var død, og faren var en rik storkar, sa folk, ialfald sendte han hver jul 10 kroner til Per, saa han stadig hadde penge paa lommen. Var det saa underlig, at han stod i anseelse blandt kameraterne, saa han stadig var deres herre og høvding?

Og baaten skar videre langs de graa berg. De saa fjæren og de smaa fiskestuene blaane hen og bli langt borte. Inde mellem de fjerne aaser lyste en rødmalt gaard paa en hvit mur.

Men her var nesset, og der furuen. Per kløv op og fik løst enden av linen, og de andre la sig ut i siden og saa paa tømmen, som svandt ned i dypet. Hvad vilde der nu komme for en dag?

„Ro!" kommanderte Per, han begyndte at hale.

Nu gled baaten ret bortover fjorden, og linen med de spredte angler haltes ind og lagdes sirlig i ring paa bunden av en flat kasse. Pers hjerte var urolig. Der kom det første ryk — og der blinket en

fisk frem i dypet — pyt, bare en stor torsk, som han flot svinget ind over baatripen. Senere er det en lange — naa det var ialfald en dypfisk. Og siden brosme, flere brosmer, og en slik middagsmat vilde nok gjøre kjærringene saa blide, at de holdt kjæft, naar de voksne fiskerne kom hjem. Et stort ryk, ryk, ryk — hvad kan det være? Haa, der ses en graa skygge. „Kleppen hit," ropte Per, og Peter Rønningen kastet den til ham. „Ka er det!" skrek de tre andre. „Vælt ikj baaten da — det er steinbit!" Et hug av kleppen ned i sjøen, og den kattegraa fisk svinges ind i baaten, fræser og biter i tilje og øsekar, saa flisene knaser. „Pas dig!" ropte Klaus Broch, som bestandig var ræd paa sjøen.

Per halte videre. Nu var de snart midt ute i fjorden, og den mystiske linetøm kom op fra dybder, som ingen fisker har maalt. Pers ansigt begyndte at bli saa spændt. De tre andre stirret paa det. „Er lina tung?" spurte Klaus Broch. „Hold kjæft!" advaret Martin Bruvold og kjek ned i dypet, hvor linetømmen svandt skraat ned. Per halte endnu. Det var som en egen uhygge forplantet sig fra dypet op gjennem tømmen og ind i ham selv. Hvad kunde det være? Linen var aldeles ikke saa tung. Men det rykket ikke som det pleier av fisk, det var som en mægtig haand ganske sagte vilde trække ham overbord og ned i dypet. Endelig et stort ryk, som truet med at vippe ham over baatripen.

„Pas dig — ka er det!" skrek tre munde.

„Sit ned i baaten!“ kommanderte han. Og med fiskerens vane til at lystre satte de sig igjen.

Per blaaholdt linen med den ene haanden og holdt sig fast i baaten med den anden.

„Har vi meir end ein klep!“ pustet han.

„Her er ein til!“ Peter Rønningen kastet frem en ny trææklubbe med en stor jernkrok i.

„Ta'n du Martin og hold deg færdig.“

„Men ka er det da?“

„Eg veit ikj ka det er! Men det er no stort.“

„Skjær over lina og lat os ro paa land!“ jamret doktorgutten. Aa, at han kunde være saa ræd paa sjøen, han som paa landjorden var mand for at prygle op en voksen kar.

Per holdt atter paa at bli rykket overbord. Og han tænkte paa skogbranden ifjor — han maatte ikke gjøre en ulykke en gang til. Om det store udyret kom op og fik væltet baaten — det var saa langt, langt tillands. Der skulde bli et opstyr, om de alle druknet, og det atter kom ut, at det var hans skyld. Han tok uvilkaarlig efter kniven for at kappe linen over. Men han slap den igjen. Saa halte han videre.

Se dernede i sjøen kommer en stor skygge. Og udyret danser rundt, saa bobler fraader op til overflaten. Og se der — det har nok en rad av store, snehvite tænder under brystet. Aha, nu vet han hvad det er. Haakjærringen er de nordiske haves glubske hai. Den kan godt gjøre det av med nogen gutter.

„Pas paa, Martin — hold kleppen færdig."

Nu tumlet et dyr rundt i vandskorpen, saa sjøen kokte. En spol vispet sjøen til skum, et stort, spidst hode kom til syne, vridende sig under angelen — „La gaa," ropte Per, og to klepper hug samtidig utenbords, baaten væltet sig over, saa sjøen fosset ind, og Klaus Broch kastet aarerne og sprang frem i skotten og skrek: „I Jesu navn!"

Men i det samme rullet et tungt legeme, stort som en voksen mand, ind over baatripen, og to gutter holdt paa at gaa paa næsen overbord. Og nu blev der morro. Guttene slap kleppen og sprang hen i hver sin baatskot for at være av veien. Og i midtrummet raste det sorte rovdyr med den spidse snude og de røde, ildsprutende øine. Det slog med spolen, saa øsekar og aarer føk overbord og hug efter tiljer og tofter med de lange tænder. Det hoppet høit, men faldt ned igjen i rasende vridninger, fræste, pustet, fraadet. De røde øinene gik rundt mot de unge fiskere som vilde de si: „Rrrap dere og kom litt nærmere."

Men Martin Bruvold var rædd for, at den kunde slaa baaten istykker, og pludselig trak han sin tollekniv, tok et skridt frem — et lyn i luften og kniven blinket ned mellem rygfinnerne saa blodspruten stod tilveirs. „Pas dig!" skrek de andre, men Martin var alt tilbake og utenfor slagene fra den sorte spol. Og det blev en ny dødsdans med denne kniven i ryggen — endnu sat jo en klep hugget ind mellem øinene paa den, og en anden i siden, og de lange træ-

skafter fløi op og ned efter som den hoppet. Og baaten rystet og knaket.

„Hu slaar baaten isund. Og da søkk vi!“ ropte Per.

Og nu var det hans kniv, som blinket og reiste en blodsprut op av framryggen, men selv tapte han pludselig fotfæste — og saa . . . ja saa rullet de to kropper rundt med hinanden dernede i baaten.

„Aa herre Jesus!“ skrek doktorgutten, og holdt sig selv fast i stavnen. „Hun dræper ham, hun dræper ham!“

Per fik fat i baattripen og kom sig op paa knærne, men i det samme hug udyret sin brede tandsaks over hans arm. I næste øieblik vilde de kvasse tænder klippe den av.

Per skar ansigt av smerte, men i det samme slap Peter Rønningen aarene, og i næste øieblik lynte hans tollekniv ind mellem øinene paa udyret. Kniven trængte ind i hjernen — og i det samme blev hugget slappere om Pers arm.

„Fy, f . . . f . . . fan!“ stammet Peter idet han krabbet sig frem til aarerne igjen. Litt efter var ogsaa Per kommet løs, han stod paa knæ i framrummet og tok sig over den fillete trøie-ærme og fik næven fuld av blod.

Da de endelig rodde hjemover med den lille baaten overlastet av det svære dyr, holdt de pludselig aarerne stille.

„Kor er han Klaus!“ spurte Per. For doktorgutten sat ikke længer og holdt sig fast i stavnen.

„Aa, der ligg han.“

Den svære knekt paa femten aar, som allerede skrøt av at han for med piker, han som læste tysk og skulde bli storkar som far sin, han laa besvimet nede paa tiljen i framskotten.

Først blev de ræd, men Per, som sat og vasket den blodige armen, tok øsekarret fuldt av sjø og kylte det frem i ansigtet paa ham. Og øieblikkelig for gutten overende og grep efter baatripen og skrek: „Skjær av og ro paa land!"

Et hyl av latter fra de andre slog sammen om ham. De maatte slippe aarerne og holdt sig paa magen.

Men inden de skiltes oppe i fjæren, blev de allikevel enige om, at de ikke skulde fortælle til nogen, at doktorgutten hadde besvimet. Og i flere uker efterpaa var de fire knekter i folkemunde for denne bedrift, saa nu slap de nok pryl allikevel, naar de voksne karene kom hjem.

II.

Dengang Per som ganske liten kom til de gamle i Trøen, hadde han været paa omgang blandt mange forskjellige pleieforældre, men selv husket han ikke det. Han var en galning nu, men det var ikke saa længe siden han mest gik og sturet for sig selv. Hvorfor sa folk stakkar til ham bestandig naar den rigtige mor hans blev nævnt, hvorfor gjorde de det? Ja om det saa var Peter Rønningen, saa stammet han din ho, ho, horonge naar han var sint. Men ellers

kaldte Per den gamle, koparrete konen i Trøen for mor og den hjulbente kallen for far, og han hjalp gamlingen i smia og paa sjøen som det faldt sig.

Han vokste op i en grænd, hvor det var synd at smile, og hvor alle sindene var skoddegraa av fattigdom, helvedesfrygt og salmesang.

Saa kommer han hjem fra torvmyren en dag og finder alle de voksne sittende og graate over nonsmaten. Per tørket svetten av panden og spurte: „Ka er det?"

Den voksne sønnen kjørte en grøtske ind i munden, tørket sine øine, svælget og sa: „Stakkars Per."

„Ja, stakkars dig," sukket ogsaa gamlingen og stak sin hornske i en spræk i tømmervæggen, hvor den hadde sin plass.

„No har du hverken far eller mor," sutret den ældste datteren og saa bort mot vinduet.

„Er mor mi . . . ?"

„Aaja," sukket gamlemor — „hu har nok vore for sin domar no ja."

Utover dagen prøvde Per at graate, han med. Det værste var, at alle i huset syntes aa være saa aldeles paa det rene med, hvor mor hans nu var. Og det var ikke i himmerik. Men hvordan kunde de være sikker paa det?

Per hadde set hende bare en eneste gang, da hun var herute en sommer. Hun gik i lys kjole og stor straahat, og han syntes han aldrig hadde set noget saa vakkert før. Hun la ikke skjul paa at hun hadde en liten pike til, en pike som hette

Lovise, og som var bortsat langt inde i bygdene et sted. Hun var munter og fortalte gale historier og sang, og det var ikke salmer. De gamle rystet paa hodet, de unge saa paa hende fra siden. Da hun reiste kysset hun Per, og siden snudde hun sig flere ganger og saa paa ham og smilte og blev rød under hatteskyggen, og Per syntes at i dette øieblik maatte hun da være det aller vakreste i verden.

Men nu — nu var hun paa et sted, hvor de ugudelige pines saa aldeles forfærdelig, og aldrig i evighet kunde hun frelses mer. Og Per som umulig kunde se hende i andet end lys kjole og straahat og med lystig latter og sang.

Saa blev der et spørsmaal om, hvem som nu skulde betale for Per? Der stod rigtignok paa døpesedlen, at han ogsaa hadde en far, som het Holm fra Kristiania, men saa meget hadde de alle forstaat av moren, at det var en fyr som var forduftet for længe siden. Hvad skulde der nu gjøres med Per?

Aldrig før hadde han rigtig forstaat, at han var en fremmed her, og at det ikke kunde nytte at kalde de gamle for far og mor.

Han laa oppe paa loftet om kveldene og hørte, de drøftet ham nede i stuen. Gamlemor graat og sa nei — og de andre snakket om, at tiderne var vanskelige. Og nu var Per saa stor, at han maatte da let kunne faa komme til en gaardmand inde i bygden som gjæter.

Per trak fælden over hodet. Og naar nogen av de voksne var oppe om natten, kunde de høre, at

der paa loftet laa en, som hikstet og graat i søvne. Om dagen gjorde han sig tynd ved bordet og aad saa litet han kunde, men hver morgen ventet han med skræk at i dag — i dag maatte han si farvel til gamle-mor og begi sig ut i bygden til fremmede.

Men se da dumper en ny hændelse ned i den lille stue ved fjorden.

Der kom et bankobrev med mange laksegl paa og en skrift saa storkarsagtig, at den næsten ikke var til at tyde. Der blev en sammenstimlen omkring sønnen, som aapnet det. Fem tiere faldt ut. „Du store veies!“ sa de. „Og kan det være til oss,“ sa de forbauset. Nu gjaldt det at tyde skriften. Men kjære, dette maatte da være fra Pers far, skjønt det ikke stod med rene ord. Vær god mot drengen, stod det. Og to ganger om aaret vil jeg sende femti kroner. Og pas godt paa, at han faar rikelig næring og har tørt og varmt paa benene. Ærbødigst kaptein Holm.

„Han ... han far din er kaptein, gut,“ stammet den ældste datteren og tok et skridt baklængs for at kunne glane paa ham.

„Og nu faar vi dobbelt saa mye for'n som før,“ sa sønnen og saa med pengene i haanden op mot loftet som om det var Vorherre han vilde fortælle det til.

Men gamla foldet nu sine hænder av en anden grund — for nu slap hun at miste Per.

Og javisst skulde han faa god mat. Han fik i denne dag sirop i grøten, endda det var en hverdag,

og sønnen forærte ham et par strømper og tvang ham straks til at skifte dem paa, og om kvelden kom den ældste datteren og bredte over ham en skindfæld, som ikke var fuldt saa snau som den gamle. Du store verden — far hans var kaptein.

Saa blev der jo andre tider for Per. Øinene omkring ham blev nye nu — folk sa ikke stakkar mer. Og ungerne kaldte ham ikke med utnavne mer. „Du skal sjaa han far din koster dig frem, om det saa er baade til prest og bisp,“ sa de voksne til ham. Til jul fik han en tier sendt til sin egen lomme, og Per vekslet den i sølv, saa pungen blev næsten revnefærdig av velstand. Var det saa underlig at han nu begyndte at gaa paa veien og sætte næsen tilveirs, og at han blev en prins og en høvding blandt kameraterne? Om det saa var doktorgutten Klaus Broch, saa kom han og slog lag med ham og lærte ham at spille kort. „Men du vil da vel aldrig bli prest,“ sa han.

Ingen kunde si, at Per holdt sig for stor til at være med paa sjøen som før eller hjælpe kallen i smia. Nei, — men naar gnisterne føk fra det røde jern, se da kunde han ikke for, at de blev syner, som fløi ind i fremtiden. Joho, prest vilde han bli. Han kunde være en synder og en galning nu, og det hændte, at han svor og bandte saa det lynte, bare for at vise kameraterne, at man sank ikke ned i jorden likevel — men prest vilde han bli. Og ikke slik en matprest med stor mave og briller, nei, en slags himmelsøn med hvit kjortel og ansigtet

som en los. Ja kanske han engang kunde naa saa vidt, at han steg ned til morens pinested og trak hende op, saa hun blev frelst. Og naar han om høstkveldene som graanet bisp stod ute paa sin gaard, se, da vilde han strække en finger tilveirs og faa alle stjernene til at synge.

Pang, pang, sa det mot ambolten.

I stille sommerkvelder traver en flok gutter opover de snaue berg mot skogaasene for at hente kjyrene hjem til at melkes. Og jo høiere de stiger, jo længer ut mot havet kan de se. Saa gaar nogen timer, og saa kommer i solfaldet en lang bøling av rødsidede naut under bjeldeklang fremover fjerne aasrygger. Guttene hujer — ohooo! og svinger med ringede rognstaver og spytter rødt av olderbarken, som de tygger som skraa. Og dypt dernede ser de den graa grænd langs den kveldsgule fjord, som nu ligger og speiler røde skyer og hvite seil og fugtigblaa fjeld. Og langt ute paa det ytterste ness den ensomme fyrstjernen over det graa hav.

En slik kveld kom Per hjem fra haugene, just som en storkar i kariol svinget fra almenveien og nedover mot Trøen. Hesten negtet pludselig at ville over en liten bro, og da herren strammet tømmerne og lot svepen suse, steilte den, kastet sig til siden og danset rundt med vognen paa de høie hjul. „Ja, saa faar jeg gaa det stykke som er igjen da!“ ropte herren rasende og kastet tømmerne til skysskaren og hoppet ned. I det samme kom Per hen til de to.

„Aa hør, gutten min — kan du ta den her vadsækken . . ." men pludselig blir herren opmerksom, tar et skridt baklængs, stirrer: „Hvad — det skulde vel ikke . . . er det dig, Per!"

„Ja-ha!" sa Per og tok huen av og maapet.

„Nei, det var da morsomt. Jeg heter Holm. Nei, jasaa, jasaa, jasaa."

Skyssen svinget bort, og byherren og den bleke landsgut med de lappete buksene blev staaende og se paa hinanden.

Det var en femtiaaring, saa rank, saa spræk at se til, enda det korte helskjæg og haar var graasprengt. Øinene var lystige under skyggen av den sorte stivhat, den lange reisefrak var aapen saa guldkjeden paa vesten saas — hansker, paraply i den ene haanden, vadsæk i den anden, blankpudsede sko — en stor herremand — der stod hans far.

„Saa du ser slik ut, gutten min. Jeg trodde du var større. Du er jo i dit sekstende aar nu. Har du faat nok av mat?"

„Jaha," sa Per med overbevisning.

Saa gik de sammen nedover mot den graa stuen foran fjorden. Men med ett standser herren og kniper øinene sammen.

„Er det der du har været i disse aarene?"

„Jaha."

„I den stuen der?"

„Jaha. Det er der det heter Trøen."

„Jeg synes den ene væggen bulner saa ut, at hele greia maa ramle ned snart."

Per prøvte at le, men følte graaten i halsen. Det gjorde ondt at fine folk snakket slik om stua til far og mor.

Der blev en opstandelse, da den fremmede storkar kom i døren. Gamla stod og rotet i kakedeig, med hele forsiden hvit av mel, gubben sat med briller og lappet sko, døtrene fløi op fra hver sin rok. „Ja, jeg er Holm," sa herren og traadte ind og smilte. „Aa trøste os, er det kaptein sjøl," sa gamla og tørket hænderne paa stakken.

Det var en gemenslig fyr. Han gik frem i høgsætet og satte sig og trommet med fingrene paa bordet og pratet og var som hjemme. Den ene datteren hadde tjent hos en konsul i byen, og da hun nu kom med en spilkum med melk, gjorde hun et kniks og sa hr. kaptein — slik som skik er i byen. „Takk, takk, jenta mi," sa han. „Hvad heter du da? Naa, det er da ikke no at bli saa rød for. Nikoline — udmerket — og du da — Lusiana — vel!" Han saa paa kummen, som hadde en rød rand, og tømte den næsten og tørket skjægget og pustet. „Phu — det smakte godt. Saa, nu er jeg her?" Og han saa sig omkring i stuen og paa hver især og trommet med fingrene og smilte og sa jasaa, jasaa, jasaa, og syntes at more sig over alt i den vide verden. „Og hør du Nikoline," sa han — „du som er saa stiv i titlene — jeg er ikke kaptein længer, de har sendt mig herop som oberstløitnant nu, og min hustru har netop arvet et hus efter mine forældre herinde i byen, saa det kan nok hænde vi slaar os til ro her.

Og herefter faar Dere være saa snil at sende brevene til mig gjennem en ven. Naa, det snakker vi altid om. Jasaa, jasaa, jasaa.“ Og han trommet og smilte hele tiden. Per stod og saa, at knapperne i det store skjortebryst og i manchettene var av guld.

Og saa kom en liten pakke op av lommen, og se her Per — og det var intet mindre end et sølvur, og det sørgelige var, at han ikke straks kunde fly avsted og vise kameraterne det. „Aanei for en far!“ sa gamla rent paa graaten og slog hænderne sammen. „Aa far, far!“ sa den anden og la haanden paa hendes skulder — „hvem kan vite no sikkert om det, ha, ha, ha!“ „— Ha, ha, ha!“ sa ogsaa gubben, som endnu sat med en syl i haanden, for denne trøisomhet var da noget han forstod.

Siden gik fremmedkaren ut og drev omkring og stak hænderne under frakkeskjøtene og saa paa himlen og paa fjorden og sa jasaa, jasaa hele tiden, og Per fulgte ham overalt og stirret paa ham som paa en stjerne. Det blev slik, at han skulde ligge hos naboen om natten, for der stod det et værelse med laken paa sengen, og Per fulgte ham ogsaa dit og bar vadsækken for ham. Det var endda hos forældrene til Martin Bruvold, og rundt i grænden stod folk og glante, men utenfor stod Martin selv. „Er det kameraten din det der, Per? Godt, se her har du no at kjøpe dig en stor gaard for,“ og Martin fik en femer, som han blev staaende rent forstenet og fingre paa. Joho, Per hadde en far.

Saa fik han da ogsaa se en storkar klæ sig av.

„Slik skal ogsaa jeg ha det," tænkte han, da der kom saa meget rart frem av vadsækken. Der var nu en sølvbørste, som faren strøk haar og skjæg med, mens han i underbukser gik frem og tilbake paa gulvet og nynnet. Og en særskilt skjorte til at ha paa om natten med røde ringer om halsen — joho! Per nikket. Og da fremmedkaren laa i sengen, kom der frem en flaske med sølvkork, som kunde skrues av og brukes til støp. Saa en dram til godnat og en lang pipe med perlesnor — og da den dampet, strakte han sig ut i sengen og smilte til Per.

„Hør, gutten min — er du flink paa skolen?"

„Lærarn sei no det han ja," sa Per og la hænderne paa ryggen og satte en fot frem.

„Hvor meget er tolv gange tolv?"

Bums! Per hadde ikke lært den store multiplikationstabel.

„Har dere gymnastik paa skolen?"

„Gym . . . ka er det for no?"

„Hopper dere bukk og klatrer i stænger og ekserserer i trop — naa?"

„Er det ikj synd det da?"

„Ha, ha, ha! Synd — sa du synd. Naa saa, det er slik folk ser paa de ting her. Jasaa, jasaa da. Ha, ha, ha. Ta hit den fyrstikæsken der, gutten min."

Saa dampet han igjen. „Hør, visste du at du har en liten søster?"

„Ja."

„Eller rettere sagt en halvsøster. Jeg hadde ikke

røde paa det. Men jeg synes nu du like saa gjerne kan vite, at jeg fra den første dag har betalt det samme for dig som nu. Men jeg sendte pengene gjennem din mor, og hun ... hm — hun skulde jo betale for en til, stakkar ... en, som ikke hadde non far. — Og saa delte hun pengene fra mig saa det blev for begge. Ha, ha, ha. Stakkars pike, det er ikke no at si paa det. Og nu faar vi vel hjælpe den lille halvsøsteren din til hun er blit voksen ogsaa — synes du ikke det?"

Per blev aldeles rørt. Jovist syntes han det.

Den næste dag reiste hans far. Han stod i stuen paa Trøen med stivhatten og overfrakken paa og sa i en tone som naar lensmanden bekjendtgjør noget fra kirkebakken:

„Det er sandt — gutten skal jo konfirmeres i høst?"

„Jo, det forstaar sig," sa gamle mor — det skulde han.

„Jeg ønsker, at han utstyres som bygdens beste ungdom med klær til den dag — og at han forærer presten og sin lærer femti kroner til avsked." Og han rakte nogen sedler frem.

„Desuten," fortsatte han — „er det jo meningen at hjælpe ham frem til en solid og agtet livsstilling. Men først faar vi jo se, hvorledes det arter sig med lyst og anlæg. Han faar komme til byen, saa vi faar snakke sammen om det, men det skal dere høre nærmere om, naar han er konfirmert. Og for det tilfælde, at der skulde hænde mig no uforutset, saa har jeg sat til-

side en pengesum for ham paa en sparebankbok, som han vil faa nærmere besked om gjennem en ven. Naaja, farvel og takk for mig.«

Og den store mand smilte til høire og venstre, trykket alle hænder, svinget med hatten og reiste.

Nu kom der nogen dager, da Per svævet henover jorden og hadde ondt for at finde fotfæste. Folk kom og tutet ham ørene fulde om sparebankboken — de sa, den kanske var mægtig bare paa nogen tusen, men det kunde ogsaa være helt op til en million. En million! Og enda gik han her og aat sild til middags og snakket gemenslig til Per og Paal. En million!

Men ut paa høsten kom konfirmationsdagen, da den gamle tjærebredde kirken stod der mellem de vældige trækronene og kimet og kimet ut i den høstblaa luft. Per syntes den mindet saa om en bestemor, den kaldte saa venlig — kom, kom, kom, gammel og ung, gammel og ung, fra fjorden og dalene nordgrænd og sørbygd — kom, kom, husk hvad det er for en dag, er for en dag, kom, kom! Slik har den staat der og kimet for slægterne i det ene hundredaar efter det andet, men denne gangen er det vi. Saa møter da ungdommen der og ser paa hinanden i de nye klær og snyter sig med lommetørklær, som er lagt saa nydelig sammen. Og der kommer Peter Rønningen, som endelig slap frem iaar, men maatte laane sig en trøie hos Per, fordi skrædderen ikke blev færdig. Goddag sier de til hinanden og prøver at smile som voksne. En og

anden har kanske et litet regnskap fra den tiden de slos paa skolen, men la gaa, nu kan det være glemt. Per saa Johan Koja, som stjal en blyant fra ham ifjor, men skit, nu kunde det være det samme det med. „Takk for laget i sommer da,“ sier de til hinanden, idet de sætter foten paa stentrappen og stiger op mot den brede dør, hvorfra orglet og salmen bruser dem imøte.

Hvor denne kirken er liten og lun og god, og hvor alt som dit øie møter, siger velkommen ind. Gjennem de farvede vinduer med de smaa blyindfattede ruter falder dagen saa bløtt, at selv stygge ansigter blir vakre. Orglet er selve lyset, omsat til vellyd. Der sees nu alle de vandkjæmmede guttehodene paa den ene siden av midtgangen, og paa den anden de smaa mødre, som idag er i voksne klær med salmebok i haanden og skaut paa hodet og ansigtet fuldt av omsorg. Nu synger de alle. De ældre har trukket sig længer tilbake i kirken idag, men de synger med og ser fra boken til de unge og tænker: „Hvordan skal det gaa dem?“ Og de unge tænker gjennem salmen: „Ja, idag begynder no nyt. Nu er det forbi med moro og fjas, nu skal vi bli voksne.“ Men kirken herinde sier likesom: „Blir det rigtig ondt for dig engang, saa kom hit til mig.“ Se nu bare paa altertavlen — den er en hel bibel i træutskjæring, men Moses med lovtavlerne ser saa blid ut idag, han mener det visst ikke saa slemt allikevel. Og St. Peder med nøklen peker op og likner en farbror, som har no godt med hjem fra byn. Saa

er det englene, som svæver rundt væggen paa malerier og i træbilleder, de har laant orglets og salmens toner, de forvandler kirkehvælvet til selve himlen, de smelter lyset og menneskene og sangen sammen til et brus mot det uendelige rum.

Per tænkte: Jeg faar være saa stenrik jeg vil, men prest vil jeg bli. Og kanske jeg av al rikdommen min kan bygge op en kirke, som ingen har set maken til før. Og de første jeg skal vie der, det er han Martin Bruvold og hun Lovise, søster min, saasandt han bare vil ha hende. Vent bare!

Nogen dager senere skrev han til sin far og spurte om han nu kunde faa komme til byen og begynde paa skole. Og der gik mange dager, men endelig kom der et brev med fremmed skrift, som de voksne i Trøen stimlet sammen om for at tyde. Men du store verden, der stod: „Som De muligens har erfaret av bladene er Deres velgjører, oberstløitnant Holm, død som følge av et ulykkestilfælde under ridning. De anmodes snarest mulig om at indfinde Dem hos mig personlig, da jeg har en del ting at forhandle med Dem om. Ærbødigst overlærer Grundt."

Der stod de og saa paa hinanden.

Han graat nu allikevel mest, fordi han skulde si farvel til alle i huset her, og til de to kjyrene og en kalv, og den graa katten. Kanske bar det like til Kristiania imorgen den dag for at gaa paa skole, og naar han engang kom tilbake, saa var vel gamlemor ikke i live mer.

Det var da ogsaa en tyngsel paa alle tre, da den

koparrete konen og den hjulbente kallen fulgte ham ut til dampskibsbryggen. Og ombord i fjordbaaten stirret han paa de to, som blev mindre og mindre i fjæren. Saa svandt plass efter plass av den lille grænd bak et næs — ogsaa Trøen svandt — og haugene og aasene, hvor han hadde skaaret ringestaver og lett efter kjyr — de svandt saa fort, og saa var hele grænden borte og hans barndom forbi.

III.

Om kvelden saa han en mængde lys brede sig ut til alle kanter langt derinde i mørket. Og med sin lille kiste paa ryggen fandt han op gjennem sjøgatene frem til bondelogiet som han visste av fra alle de gangene han var med lofotbaatene til byn.

Og næste morgen strøk han i sine düffels klær langs Elvegaten, over broen og opover bakkene til villabyen, og han spurte sig frem til han stanset foran et hvitmalt træhus inde i en have. Her — her skulde hans skjæbne avgjøres, og som landsfolk pleier gik han kjøkkenveien og ind.

Den tykke piken i det hvite ærmeforklæ skramlet med ringer paa komfyren, og her lugtet saa godt av kaffe og mangeslags mat. Men pludselig aapnedes en dør, og der kom tilsyne en lang herre i slobrok med rødt hode og guldbriller over en lang rød næse. Baade den tætte haarpels og den lille børsten paa overlæpen var litt graasprængt, og han snappet i øieblikket efter luft og satte i at nyse:

Hæh — hæ — put — putsch! og tørket sig med et stort lommetørklæ og klaget: „Aak — den her forkjølelsen vil aldrig gi sig. Hvorledes er det med strømpene mine, min kjære Bertha — er de godt tørket nu, tror du?"

„De har hængt over, siden jeg tændte op," sa piken og kastet med hodet.

„Men hvad er det for en ung herremand?" brillerne rettedes ind mot Per, som reiste sig og bukket.

„Han siger han vil snakke med overlæreren."

„Har du no at sælge, gutten min? Jeg ser du er fra landet."

„Nei," sa Per — men han hadde faat et brev.

Det røde hode blev pludselig saa forskrækket — og den lange slobrok famlet baklængs som for at finde noget at støtte sig paa. Efter et blik mot piken løftet han en pekefinger og vinket. „Jaha, det er rigtig. Men kanske du gaar med herind."

De stod snart i et værelse med bøker rundt alle vægger og et stort skrivebord i midten. „Sit ned, gutten min." Overlæreren var henne og søkte sig ut en langpipe, som han stoppet, mens han kremtet og kastet blikke hen til ham. „Hm — saa dette er dig. Dette er Per . . . hm." Han tændte og dampet, og maatte atter nyse — men endelig kom han til ro paa en stol ved skrivebordet, spændte de lange ben ut og dampet.

„Saa, slik ser du ut." Og pludselig tok han et billede i ramme, hvor Per i et glimt saa sin far i uniform, løftet brillene, stirret godt paa det — lot

saa brillene falde ned paa næsen igjen og mønstret Per. Der gik en god stund, før han sa: „Nei, ser man det. Hm."

„Ja, min ven, din velgjører gik det jo hurtig med. Hvem skulde sagt det. Han blir begravet idag."

„Velgjører," tænkte Per. „Hvorfor siger han ikke far?"

Overlæreren saa mot vinduet: „For en tid siden gjorde han mig bekjendt med . . . hm — naaja med alle de velgjerninger han hadde øvet mot dig . . . hm! Og han bad mig holde et øie med dig, ifald han selv skulde komme no til. Tja! —" brillene vendtes mot Per — „og nu skal du altsaa begynde livet paa egen haand?"

„Ja!" sa Per og flyttet sig paa stolen.

„Du maa ta en beslutning om hvad livsvirke du . . . hm . . . skal vie dig til?"

„Ja," sa Per og rettet sig høiere paa stolen.

„Har du kanske tænkt paa at bli fisker som de andre derute hvor du er fra?"

„Nei!" Per rystet foragtelig paa hodet. Sat den anden der og gjorde nar av ham?

„Eller et haandverk kanske . . .?"

„Nei."

„Ja, saa blir det vel Amerika da. Du har vel let for at faa følge, for der reiser jo saa mange — desværre . . ."

„Nei var det likt sig," sa Per — og nu mandet han sig op og vilde ha en ende paa det. „Jeg har tænkt at bli prest," sa han og talte byensk.

Overlæreren reiste sig, holdt med den ene haand langpipen ut i luften og med den anden vrænget han sin ørelap fremover for bedre at høre. „Hvad? Hvad var det du sa?“

„Prest!“ gjentok Per, men tyet uvilkaarlig bak stolen, for den anden saa ut til at ville slaa langpipen i hodet paa ham.

Men det røde ansigt lyste pludselig op i et smil, og der kom tilsyne en slik mængde grønne tænder, at Per aldrig hadde set maken. Tilslut sa han frem og nikket: „Prest. Ser man det. Det var ikke smaating heller.“

Saa reiste han sig og drev et par ganger paa gulvet, stanset og nikket og sa i en faderlig tone til en bokhylde: „Hm — i sandhet. Man begynder at bli fordringsfuld.“

Siden snudde han sig mot Per. „Hør, min unge ven — synes du ikke, at din velgjører allerede har været ganske rundelig mot dig?“

„Joda,“ sa Per, han begyndte at bli saa skjælvende i maalet.

„I din stilling er der tusener, som efter konfirmationen kastes ut i livet og overlates ganske til sig selv, uten hjælp og støtte fra nogen kant.“

„Ja,“ hikstet Per, men saa uvilkaarlig efter, hvor døren var.

„Hvem er det som har sat dig disse vilde grillene i hodet?“

Per fik saavidt frem: „Jeg har bestandig hat slik lyst . . . og han far . . .“

„Hvem? Han far . . ? Mener du din velgjører?"

„Ja, var han ikke far min da?" buset Per ut. Den anden vaklet baklængs og sank ned paa en stol. Han stirret paa Per som om han ansaa ham aldeles haabløs. Tilslut kom han saavidt til kræfter, at han sa: „Hør nu, synes du ikke du kunde slaa dig tiltaals med, — nu og for al fremtid, at kalde ham ret og slet din velgjører? Synes du ikke han fortjener det?"

„Jo da —" hvisket Per aldeles paa graaten.

„Du — og de, som har besnakket dig — naaja, dere tænker naturligvis paa de midler, som . . . hm . . ."

„Ja, er det ikke en sparebank . . ."

„Der har vi det. Joho! Der beror en sparebankbok hos mig." Han reiste sig og fandt frem av en skuffe et grønt litet hefte, og Per stirret paa det. — „Her staar indsat til dig atten hundrede kroner."

Bums! Per følte at han faldt gjennem gulvet og ned i kjelderen. Der røk millionen, bispen, presten, Kristiania og det hele.

„Den dag du som haandverker eller landmand eller fisker staar i begrep med at bane dig en selvstændig livsvei og jeg efter mit bedste skjøn finder du fortjener det — den dag skal denne boken staa til din forføining. Har du forstaat mig?"

„Ja."

„Jeg er ganske viss paa, at jeg er i fuld overensstemmelse med giverens ønske, naar jeg bestemmer, at pengene til da forblir urørt i min varetægt."

„Ja," hvisket Per.

„Hvad? graater du?"

„Nei, hek! Farvel."

„Nei, kjære, gaa ikke, sit ned. Der er et par ting, som vi straks maa bli enige om. Altsaa — du maa ha tillid til mig, gutten min. Tror du jeg vil dit bedste, eller tror du det ikke?"

„Jo da."

„Saa er vi enige om, at alle grillene om at gaa den studerende vei blir at slaa av hodet."

„Ja — hikst."

„Du forstaar vel, at selv om du hadde evnene — saa vil jo disse pengemidler, saa rundhaandet som gaven er i og for sig, — ikke formaa at føre dig ret langt."

„Jo — jah!"

„Hvis du derimot vil, saa skal jeg med glæde se at skaffe dig en lærlingeplass hos en av vor bys dygtige haandverkere. — Der faar du frit ophold og . . . naaja skulde du behøve klær de første par aar, saa fik der jo bli en utvei. Lommepenger derimot, det har du ikke godt av at gaa og rasle med før du kan tjene dem selv."

Per sukket og var sunket sammen i ryggen. Og da den anden laaste det grønne hefte ned i skuffen igjen og stak det raslende nøkleknippe i lommen, da var det som om nogen pekte næse og sa — bæh!

„Saa var det en anden ting. Hvad har du tænkt at benytte som navn, gutten min — efternavn?"

„Jeg heter Per Holm!" og gutten rettet sig uvil-

kaarlig op som da bispen klappet ham paa hodet under visitasen og spurte hvad han het.

Overlæreren knep munden sammen, tok brillerne av, pudset dem, satte dem paa igjen og sukket mot bokhylden. „Ser man det. Jaha — det var nok det jeg kunde tænke mig."

Saa kom han og la sin haand venlig paa Pers skulder og sa: „Min kjære ven — det blir der ikke no av."

Der gik en frysning gjennem Per. Hadde han nu gjort noget galt igjen?

„Hør nu, gutten min — har du betænkt at der kan være andre av navnet Holm her i den selvsamme by?"

„Ja — men . . ."

„Vent litt! — og at du vilde forvolde disse mennesker den dypeste sorg og smerte om det kom for en dag dette . . . hm! dette med dig. Du ser jeg behandler dig som om du var en voksen og fintfølende herremand. Og jeg er viss paa, du vil ikke forvolde en enke og hendes uskyldige barn en stor sorg . . . et knusende slag . . . nei kjære, det er da ikke no at tute for. Livet, min ven, er ikke bare morro. Hvad heter den gaarden du er vokset op paa?

„Trøen — hikst."

„Trøen — det er jo nydelig. Altsaa heter du herefter Per Trøen."

„Hja — jah!"

„Og spør non dig om din far, saa husk nu at du er forpligtet paa ære og samvittighet til ikke at nævne din velgjørers navn."

„Hja — hik!“

„Saa kommer du indom, naar du har tat din beslutning. Vi skal nok bli gode venner, skal du se. Jasaa, du hadde ikke lyst paa Amerika? Naaja, kom nu med ut paa kjøkkenet, saa skal vi se at skaffe dig no frokost.“

Per følte sig litt efter anbragt paa en stol derute, hvor det lugtet saa godt av kaffe.

Og overlæreren sa venlig til piken: „De er nok saa venlig at traktere min unge ven her med no rigtig godt.“ Saa vinket han av med haanden, tok sine strømper fra en snor over komfyren og forsvandt ind gjennem dørene.

IV.

Naar en gut i blaa düffels klær og en skjærmhue paa toppen av et blondt hode vandrer paa maafaa gjennem gatene, saa er ikke det noget for andre at hefte sig ved. Han gaar der og glaner ind ad butiksruter og stikker hænderne i lommen og plystrer og ser paa alt og ingenting. Og allikevel — i dette hode med skjærmhuen paa er der kanske netop nu en liten verden ramlet sammen, og han plystrer for ikke at tute, saa folk ser paa. Han berger sig avveien for en vogn og knubser i det samme til en herre, saa han mister cigaren i gaten og din fordømte bonde, siger herren, men glemmer ham i næste minut. Men længer henne i gaten styrter en hund ut av et gaardsrum og kommer i

skade for at rive en tyk madame overende, og se, nu kan gutten med skjærmhuen ikke andet end holde sig paa maven og storflire.

Per sat ut paa dagen paa volden under fæstningen og saa frem og tvindet et straa mellem fingrene og bet i det. Nedenfor laa byen og fjorden i mild oktobersol, og gjennem den rustne lystaaken larmet trafiken og arbeidet paa verksteder og havn. Ja, her sat han, og oppe paa muren trampet skildvakten med gevær paa skulderen frem og tilbake i takt, takt.

Det gjør ikke synderlig, om man klatrer høit, rigtig høit og falder ned igjen, rigtig dypt ned, bare man ikke slaar sig kav ihjel, og Per opdaget efterhaanden, at han sat her og levde endnu. Det er galt, naar verden gaar en imot, selv om man har nogen at vende sig til for at faa trøst og raad, men hvis alle mennesker omkring en er vild fremmede, saa er det ikke andet at gjøre end at sætte sig ned og tvinde paa et straa og tænke litt paa egen haand. Der er en slobrok, som gjemmer hans sparebankbok og rasler med nøklene og siger bæ og avsætter ham som bisp og vil nyse ham ind i et haandverk, saa han resten av sit liv skal dømmes til at gaa med persejern og være skrædder Trøen. Men det vilde han ikke. Han sat her og akslet sig og samlet paa noget, som han hittil ikke hadde hat stort bruk for, nemlig en vilje paa egen haand, tvert imot den vide verden. Hvad skulde han nu gjøre? Han hadde nok lyst til at reise ut til Trøen og snakke med far

og mor, og der vilde de si stakkars gut og ynke ham, og be for ham, men efter to dage vilde de se paa ham, naar han aat, og tænke paa, at nu fik de ingen betaling længer, og at tiderne er vanskelige. Dit kunde han ikke ty hen. Hvad skulde han saa? Nei det var ikke saa let at være ganske alene i verden.

Men længer frem paa dagen var han havnet paa en bakke oppe ved domkirkegaarden, og han sat her under de gule trækroner og tænkte: Undres paa, hvor det er far skal begraves? Det var andet til kar end den der overlæreren, han holdt ingen bergpræken og sutret ikke for hvad gutten hans skulde faa kalde sig. Hvorfor skulde nu han gaa bort og dø?

Det var underlig at tænke paa denne spræke mand, som børstet sig saa omhyggelig i haar og skjæg med sølvbørsten — tænk nu laa han stille i en kiste og skulde idag sænkes ned i jorden.

'Der begyndte at komme mennesker forbi og gaa ind paa kirkegaarden. Mændene hadde sorte klær og høi blank hat paa hodet, og se der kommer ogsaa officerer med fjærbusk og skjærf. Og der er brigademusiken med sine horn. Per gik som de andre ind paa kirkegaarden, men han holdt sig avsides og stillet sig op paa avstand ved siden av en høi gravstøtte. „Du skal se det er fars begravelse," tænkte han og blev lys vaaken.

Han forstod det var underofficersskolen, som nu marcherte ind og tok opstilling i to lange rader fra

likkapellet og hen til den aapne grav. Nu var her snart fuldt av folk — der kom kvinder som holdt lommetørklæ for ansigtet, og en ældre dame i sort gik ind i kapellet, støttet til en høi officer. „Det er vel fars frue," tænkte Per — „og de unge frøknerne der i sort — det er mine halvsøstre. Og den unge løitnanten der . . . min halvbror." Nei, hvor det var underlig. Der lød sang derinde i kapellet. Og litt efter kom seks underofficerer ut, og de bar en kiste, som var overlæsset av blomster. „Presenter gevær!" Og soldaterne presenterte, og brigademusiken spilte og satte sig i bevægelse foran kisten frem mellem de to rader av soldater. Og følget blev stort. Og den sortklædte frue hulket ind i sit lommetørklæ og kunde saavidt gaa med, endda hun støttet sig til den høie officers arm. Men foran dem og næst kisten gik en stor herre med guldfryndser paa skuldrene og fjærbusk og sabel, og han bar en pute foran sig, med to stjerner paa. Og det lange, lange følge gik saa sagte, og se — derborte ved graven stod ogsaa presten med spaden i haanden.

Per vilde gjerne høre, hvad den manden kunde ha at si om hans far, og uvilkaarlig listet han sig nogen skridt nærmere, skjønt en egen følelse sa ham, at han skulde ikke komme for nær.

Man sang rundt graven, og hornmusiken spilte salmen med. Og uvilkaarlig tok Per huen av. Og han la ikke synderlig merke til, at en mand i følget begyndte at stirre paa ham og skilte sig ut og nærmet sig. Manden hadde briller og høi, blank hat,

og først da han begyndte at nyse, opdaget Per, det var overlæreren — og det med et ansigt saa forfærdet, saa rasende, at brilleglassene formelig spyet ild.

„Nei, men ... er du aldeles!“ hvisket han tæt ved og knuget hænderne, som hadde sorte hansker paa ... „hvad vil du her! Vil du anrette en katastrofe allerede idag! Gaa din vei og det fort — gaa, hører du. For Gud i himlens skyld kom dig bort uten at vække opsigt!“ Og idet Per tok flugten hørte han efter sig: „Hvis du understaar dig ... en gang til ...“ og samtidig lød salmen og hornmusiken høiere og likesom slog ham i ryggen.

Da han langt nede i byen hadde samlet sig, forstod han, at han aldrig kunde vise sig for overlæreren mer. Alt var tapt — ja han hadde kanske gjort noget saa forfærdelig galt, at han simpelthen maatte i straf.

Dagen efter sat de og aat til middags i Trøen, da sønnen saa ut gjennem vinduet og sa: „Der kjem han Per.“

„Du store min,“ sa gamla, da gutten kom ind — „er du daarlig, Per?“

Det gjorde godt om kvelden at faa krype ind under den gamle kjendte skindfelden igjen. Og gamlemor sat paa sengestaven og trøstet ham med Vorherre. Men selv om han nu knyttet næverne og syntes Vorherre var som en overlærer i slobrok, saa var det saa trøstefuldt likevel at ha den gamle til at sitte her og snakke.

Saa gjennemgik Per en tid, da alle mennesker

kniste efter ham og sa: „Sjaa der gaar presten.“ Ved bordet prøvet han at æte saa litet som mulig, han tok dagarbeide borte for at tjene litt og betale gamlemor med, og til vinteren fik han gjøre som de andre og hyre sig som lottekar paa Lofoten endda han var saa liten og ung.

Men ved kirken en dag kom Klaus Broch og halte ham avsides til en lang forhandling. For det første skulde han nu selv reise til byn og gaa paa mekanisk verksted og siden ind paa tekniken og bli ingeniør. Og for det andet vilde han vite ærlig og redelig, hvordan det var gaat for sig indi byn. For naar folk gik her og slog sig paa laaret og gottet sig over presteemnet, som nu var fant, saa hadde Klaus lyst til at slaa dem fordærvet alle sammen.

Saa drev da de to knekterne paa seksten aar frem og tilbake, og Per glemte aldrig, at hans kamerat fra haakjærringfisket nu tok sig saa av ham. „Du skal gjøre som jeg,“ sa Klaus, „— du er jo smed, mand, gaa ind paa verksted og læs privat til optagelse paa tekniken. Der gaar man i tre aar — og det strækker da de atten hundrede til, saa er du ingeniør, mand, og det uten en øres gjæld.“

Per rystet paa hodet og sa, at han aldrig turde vise sig for overlæreren mer, og aldrig i evighet be om at faa sparebankboken mer. Det var forbi alt sammen for ham nu.

„Men du kan da vel for svarte fanden begripe, at den apen av en overlærer ikke kan nægte dig pen-

gene dine da, mand. Jeg skal gjerne følge dig til ham jeg — og saa — saa skal du bare se.“ Og Klaus knyttet næverne og akslet sig frem efter den ene siden.

Men da januar maaned kom, da stod Per likevel oljeklædt i forrummet av en lofotbaat og pløiet de nitti mil nordover til fiskeværene i snestorm og frost.

Og han døiet denne vinter fiskernes vanlige liv — paa land i en liten rorbod, hvor et femmands baatlag stuves sammen i en luft saa tæt, at den kan skjæres med kniv. Og paa sjøen, da man seiler i medvind og staar en halv dag stille og fryser til is — eller i motvind ror, ror henover en slette, hvor bølgerne er rullende skavler — ror, ror, saa hænderne blir blodige kjøtstykker. Han gjennemlevde det og tænkte en sjelden gang — naar han orket at tænke — at dette liv hadde storkarerne pisket ham ut i, fordi han var saa uforskammet at være til. Og da de fjorten uker var forbi og lofotbaatene en blid vaardag stod ind over fjorden igjen, da var det ikke vanskelig for Per at regne ut, at han ingenting hadde tjent. Han hadde laant og borget for at skaffe sig niste og hyre til reisen, og han fik være glad, om utbyttet for hans del blev saavidt at han kunde betale hvad han skyldte.

Ut i mai, da fabrikklokken ringte og arbeiderne strømmet ut fra det mekaniske verksted, stod der i portrummet en gut og ventet paa Klaus Broch.

„Nei, goddag, Per — er det dig. Har du været paa Lofoten og blit rik nu!“

De to gutter saa paa hinanden. Den ene var sotet i ansigtet og gik i arbeidsdragt — og den anden var barket i huden av sjødrev og storm.

Fabrikbestyreren var en onkel av Klaus, og allerede samme eftermiddag saa han sin nevø komme halende ind paa kontoret med en ny mand, som vilde bli lærling, og som sa han paa forhaand hadde litt vett paa at smie.

Per blev antat og fik femten øre timen at leve av.

„Hvad heter du?“

„Per . . . hm . . .“ resten sat fast i halsen.

„Holm,“ føiet Klaus til.

„Per Holm — det er godt.“

Og da de to knekter gik ut, saa var det i følelsen av at ha gjort noget kjækt — og hvis der for fremtiden skulde bli nogen viderværdigheter, saa var de nu to.

V.

Ute i et trangt smug ved Sjøgaten bodde vognmand Gorseth med en skindmager kone, et par magre heste og nogen ramponerte slæder og vogne. Han selv var en tyk ranglepave med rød næse og ølgule øine, og naar han ut paa morgenkvisten kom hjem fra sin nattesvir, da pleiet konen at staa op. Saa gik hun fra nu av og ut over dagen og skjældte og smeldte over hans ryggesløshet, og samtidig laa han selv hyggelig og snorket og sov.

Da Per kom flyttende hit med sin kiste paa ryggen,

laa Gorseth og smurte et par skvætlær, som han hadde bredt ut over gaardsplassen. Og konen med den indfaldne mund og de stikkende øine stod paa kjøkkentrappen og skjældte og kaldte ham pak og skjørlevner og svin. Gorseth laa paa alle fire og sølet med smurningen, og solen sken i hans maane og nu og da løftet han hodet og snerret: „Hold kjæft, din fordømte kjærringfill.“

„Var det ikke et værelse tilleie her?“ spurte Per.

Ølnæsen dreiedes imot ham, manden kravlet op og tørket næverne paa buksen og sa ja, og litt efter bar det over gaarden, op en trap og ind i et rum som hadde to ruter mot gaten og et halvt vindu mot gaarden. Her var ogsaa en seng med laken paa, et par stole paa gulvet og et litet bord foran det halve vindu. Seks kroner maaneden — det er godt. Per tok det paa stedet, betalte leien straks, fik manden paa dør, satte kisten ned og saa sig om. Der er dem, som ikke har tak over hodet, men Per for sin del stod nu her og hadde et hjem. Ute i gaarden var konen atter begyndt at gneldre, og hestene i stalden nedenunder stampet og knegget, men Per hadde ligget i rorbod og i bondelossier og var ikke forvænt. For første gang bodde han i eget rum og var husbond og herre i huset.

Han var ute og kjøpte matvarer og fyldte sin kiste med landsens kost, og ved middagstider sat han paa kistelokket som fiskere pleier og aat flad brød og flesk og hadde det godt og rundelig.

Saa begyndte han paa sit nye arbeide. Der var ingen som spurte ham om han hadde lyst. Her var en vei til at komme tilveirs, og nu tryglet han ingen om lov. Nu skulde det gaa. Og det varte ikke længe, før hans drømme tok form efter det nye liv. Han stod ved foten av en stige og var smed, men helt paa toppen sat en stor overingeninør med guldbriller og hvit vest. Og ditop agtet han sig. Kom der en overlærer og vilde holde ham igjen — naaja, han kunde nu prøve. Han var vist bort fra en kirkegaard en gang, og for det vilde han ha hevn. Ja, om det skulde ta ham mange, mange aar — en vakker dag vilde han staa paa høide med de fine og ta hevn.

Naar han i morgentaaken vandret med sit lille kaffespand i haanden ind over bybroen, var det som skridtene hugget sig frem i sammenbitt vilje: Idag vil jeg lære no nyt, nyt, nyt.

Det store verkstedet med maskinfabrik, støperi og skibsbyggeri var en hel by for sig. Og ind i denne verden av damphamre og hjul, ild røk, glødende jern og travlhet og støi boret han sig og vilde lære og lære og atter lære. Der var nok av dem, som slog sig til ro med at kjende bare den kroken de stod i, men de kom heller ingen vei. De skulde ende sine dage som verkbrudne arbeidere, men han agtet at bite sig frem til at bli herre. Han skulde første arbeide nogen maaneder som smed, siden i maskinverkstedet, og saa blandt snekkerne og malerne og tilslut paa skibsbyggeriet. Det

vilde vare i to aar. Men hele verkstedet var jo alt i alt som en ny bibel, og han agtet at lære den utenad. Vent bare!

Aa, her var saa meget at opleve. Mange ganger om dagen stod han og stirret foran rene mirakler, joho det var aabenbaringer for ens øine — og endda var de ikke frembragt av Guds naade, men pønsket ut av mennesker. Tryk paa en knap, og vidunderet springer frem. Han stirret. Han kunde bli søvnløs av bare at forstaa. Der var noget, som het aand, selv om det ikke kom fra Vorherre. Disse ingeniørene var en slags prester, selv om de ikke præket og bad. Det var nyt.

Han stod en dag i maskinverkstedet og klinket en uhyre staalkjel, og for første gang ledet han en kraft, som ikke kom fra hans egen haand. Det var en slange med komprimert luft, og den gav naglerne et tryk saa kjelen hujet og jamret over hele byen. Javist gjorde det ondt i ørene og hodet, men Per smilte allikevel. Han hadde ofte slitt saa tungt — nu stod han her og var herre — var sjæl, tanke, kløgt. Det var første gang. Og det gik som en triumf og en rus gjennem hele kroppen.

Men ut over de lange kveldene sat han alene og læste og læste og hørte hestene stampe i stalden nedenunder. Og naar han over midnat krøp i seng, saa var der bare det iveien, at han følte sig saa rent alene. Klaus Broch bodde fint hos sin onkel, og fik være med i selskaper. Og her laa Per. Om han nu døde i nat, saa var det neppe en sjæl som

vilde sørge. Saa ensom var han — saa fremmed og likegyldig for hele verden.

Det hjalp litt at tænke paa gamlemor og paa salmen og paa kirken derhjemme, hvor hvælvet blev saa høit og menneskene saa vakre. Men kveldsbønnen blev ikke den samme for ham nu som før. For deroppe paa toppen av stigen sat ingen bisp længer. Og overingeniøren hadde ingenting at gjøre med Vorherre og med livet efter døden. Han naadde ikke saa vidt som til at fare ned til morens pinested og trække hende op saa hun blev frelst. Om han blev noksaa mægtig, saa kunde han aldrig staa en høstkveld og strække en finger tilveirs og faa alle stjernerne til at synge.

Der var noget for Per, som var forbi. Det var som rodde han bort fra en kyst, som der laa røde skyer og drømmesyner over — rodde længer og længer bort mot noget ganske nyt. En makt som var sterkere end han hadde villet det saa.

En søndag han sat her og læste, sprang døren op, og Klaus Broch kom plystrende ind med huen i nakken.

„Halo, er det her du bor, gut!"

„Jaha — og det der er en stol."

Klaus blev staaende med hænderne i lommen og huen paa og se sig omkring.

„Jagu mener jeg ikke han har et fotografi av sig selv staaende paa bordet," sa han endelig.

„Ja, har du ikke set saapas — at du vet det er skik og bruk?"

„Ikke av sig selv da, tosken. Hvis non faar se det, saa flirer de dig ut."

Per tok fotografiet og kastet det under sengen. „Skit i det filleriet," sa han og forstod den anden hadde ret. „Men det der da?" og han pekte paa et kolorert billede, som han hadde spikret fast paa væggen.

Klaus var karslig og tok sig en skraa. „Det der ja!" sa han og vilde ikke straks begynde at le.

„Ja, er det ikke et storartet maleri. Jeg fik det for fem og tyve øre."

„Maleri! Det der er da et oljetryk det, dit naut du er."

„Aa, du skaper dig saa vigtig bestandig, du."

„Hvis du vil følge med mig borti kunstmuseet, saa skal jeg vise dig virkelige malerier," foreslog Klaus.

„Men hvad er det her — engelsk læsebok?"

„Jo, vil du høre et digt — ." Og før Klaus kunde faa værget sig, begyndte Per at deklamere.

Da han endelig var færdig og saa paa den anden, sat Klaus og tygget og tiet. Endelig sa han: „Hvis lærerinden vi hadde nu sist, frøken Zebbelin . . . hvis hun hadde hørt den der engelsken, saa jagu hadde vi maattet hente jormor."

Dette gik for vidt, og Per kylte boken mot væggen og bad den anden reise og ryke. Og da Klaus endelig fik ordet, sa han: „Hvis du vil klare optagelsesprøven paa tekniken, saa kan du vel begripe du maa ha dig en lærer."

„Aa, du har let for at snakke om lærer. Vet du jeg tjener femten øre timen."

„Jeg skal se at skaffe dig en, som kan ta dig i sprog og historie og matematik et par ganger om uken. Du faar kanske en eller anden fordrukken student for femti øre timen. Kan du ikke klare det da?"

„Jeg faar la være at æte smør paa brødet og drikke vand istedenfor kaffe," sa Per og blev rolig og eftertænksom.

Men Klaus fik fugtige øine, skjønt han lo. At han ikke kunde laane kameraten nogen skillinger — det gjorde saa ondt.

Og somren gik. Per saa ungdom om søndagene dra ut paa landet for at tumle sig i skog og mark, men han maatte sitte inde og læse. Og ut paa kvelden stak han hodet ut av sine to ruter mot gaten og saa de unge piker og gutter komme tilbake, røde og støiende, med løvkvister i hattene og gale av friluft og sol. Per skulde fremdeles sitte her for at læse. Men ut paa høsten da det blev mørkt om kveldene gik han gjerne en tur før han la sig, og ofte faldt veien op til fabrikbestyrerens hvite træbygning. Der bodde Klaus. Vinduerne var saa oplyst, og ofte lød der musik. Der bodde mennesker, som visste og kunde en mængde ting, som aldrig kan læres av bøker. „Per, du har et godt stykke frem, ja du har langt frem — men det skal nok gaa."

Rent tilfældig fik han en dag vite av Klaus, hvor oberstløitnant Holms enke bodde, og sent en kveld stilet han med forsigtige skridt ogsaa dit. Huset laa bak svære trækroner i Elvegaten, og da han

stod der og lænet sig til havestakittet, ryster han av en uforklarlig sindsbevægelse. De lange rader av vinduer var oplyst i begge etager, unge mennesker hørtes at le, en ung pikestemme begyndte at synge — kanske der var lag derinde.

Saa bretter han sin trøiekrave op i blæsten og vandret atter ned over byen til sin bolig over stalden.

Lørdags kveld er for den ensomme arbeidergut en liten fest. Han vasker sig grundig, finder det rene linnet frem av kisten og skifter. Og lugten av det nyvaskede undertøi minder saa levende om en gammel koparret kone, som har sydd skjorten og lappet den, og lagt den saa ordentlig sammen. Saa tar man den forsigtig paa, og der gaar en følelse av helligdag gjennem ens sind.

Det hændte nu ogsaa, naar søndagen blev for lang, at Per drev hen i den nærmeste kirken. Og presten sa visst en mængde gode ting, men Per hørte ikke det, nei det var salmen, orglet, hvælvet, de farvede rutene. Folks ansigter blev her anderledes end ute paa gaten, det var som de speilet alt det de gjerne vilde hæve sig op til. Og saa blev det saa hjemlig her. Ja, det var som han rent ut fik slegtninger her, selv om de alle sammen var fremmede.

Hvad kunde det være for en stemme som under en salme hvisket i ham: „Du skulde skrive til din søster. Hun er like saa alene som du."

Og saa skrev han en kveld. Ja han brisket sig litt og sa, at trængte hun saasandt en haandsrækning,

saa behøvde hun bare at henvende sig til ham. Og hadde hun lyst til at flytte til byen, saa var det bare at ta ind hos ham og bo. Din hengivne bror Per Holm, ingeniørelev.

Nogen dager efterpaa fik han et brev med en fin og skjæv utenpaaskrift. Lovise var saavidt konfirmert. Husbonden vilde ha hende til budeie i vinter, men hun var rædd det blev for tungt for hende. Nu kom hun til byen søndag kveld, og venlig hilsen fra din søster Lovise Hagen.

Per blev næsten rædd. Hvad hadde han nu tat paa sig?

Saa vandret han søndag kveld i den blaa dres og med sort stivhat nedover byen til kaierne. For første gang skulde han ta sig av andre, ja være som en far og en velgjører for én, som hadde det værre end han. Det var noget nyt. Han maatte tænke paa den spræke herremand, som kjørte ned til Trøen en dag for at ta sig av gutten sin. Slik skulde man optræ i verden. Slik vilde han selv bli. Og uvilkaarlig var det som Per nu fik noget av oberstløitnant Holms skikkelse og gang, hans smil, hans sorgløshet med penger. „Jassaa, jassaa, jassaa," sa det i ham, og det var ikke saa langt fra, at han følte sig med graat helskjæg.

Den grønne fjorddamper svingte ind og la til kaien, broen svingedes ned, bybud sprang ombord, folk og fæ trampet iland. Hvordan skulde han kjende sin søster, han som aldrig hadde set hende?

Nu begyndte det at tyndes ombord, og folk paa kaien trak opover byen.

Der kommer en ung bondepike med en violinkasse i den ene haanden og et skrin i den anden. Kjolen er graa, tørklædet over det blonde haar er sort, ansigtet blekt og fint — det var hans mors ansigt. Det var hans mor som sekstenaars pike. Nu ser hun sig omkring. Nu ser hun ogsaa paa ham, litt ængstelig, spørgende:

„Er det dig, Lovise?"

„Er det dig, Per?"

Og et øieblik stod de og smilte og tok maal av hinanden, inden de rakte hinanden haanden.

De bar skrinet imellem sig op gjennem gatene, og nu var han blit saa byfin, at han skjæmtes av at gaa her med et skrin og en bondejente. Som hun skramlet avsted med de tykke skoene. Men det var nu stygt av ham at skjæmmes allikevel. Se nu, hvor disse blaa, skjælmske øinene sender ham en mængde glimt. „Ja, nu er jeg her" — sa de, „og jeg har ingen anden i verden uten dig, og her har du mig" — sa de hele tiden.

„Spiller du?" spurte han og saa paa violinkassen som hun bar paa.

„Aa, det er no bære tull de," sa hun og lo. Og saa fortalte hun, at den gamle klokkern, som hun sisst var hos, hadde ikke hat nogen ny kjole at la hende faa til sin konfirmation, og saa fik hun violinen i stedet.

„Fik du ingen ny kjole til konfirmationen?"

„Nei."

„Men var det ikke ærgerlig da ... naar de andre jentene stod der i pynt og stas?"

Hendes øine lukket sig en stund. „Aa javisst var det ærgerlig ja," sa hun.

Længer henne i gaten spurte hun: „Har du hat mange pleieforældre du da?"

„Fem, tror jeg."

„Pyt — er det no. Eg ha hat ni eg." Og hun smilte igjen som før.

Men da de kom op paa hans værelse blev hun staaende og se sig omkring. Hun hadde nok trodd det var anderledes hos ham. Og hun hadde ikke været i byen før, saa hun rynket næsen over den daarlige luften og syntes her var saa mørkt.

„Vi skal tænde lampen," sa han.

Saa lo hun litt forlegen og spurte, hvor hun skulde ligge inat.

„Ja, bitterdausen, det har du ret i," han klødde sig i hodet. „Her er bare en seng, som du ser."

Det maatte de le av begge to.

„Ein taa oss faar ligge paa golvet," foreslog hun.

„Det er en utvei!" sa han og var henrykt. „Jeg har to puter — du kan faa den ene. Og to tepper — aa du skal nu ikke fryse ialfald."

„Og desuten kan eg no bytte paa meg den andre kjolen min," sa hun. „Og saa har du kanske en gammel ytterfrak."

„Storartet. Saa er den sorgen forbi."

„Men kor du faar maten din da?" Hun vilde straks ha alt paa det rene.

Han var skamfuld over, at han ikke hadde penger til nu straks at be hende hen i en matkjelder. Men

han skulde betale læreren i morgen, og kisten trængte ogsaa at fyldes.

„Ja, kaffen koker jeg om kvelden paa ovnen der," sa han — „saa har jeg den færdig om morgenen. Og tørmat har jeg i kisten der. Nu skal der bli en raad for no tilkvelds." Og han aapnet kisten og fandt frem brød og smør og satte kjelen paa ovnen.

Saa hjalp hun til at rydde papirerne av bordet og faa maten dit. Han eiet bare en eneste kniv, men det var da meget morsommere end om han hadde hat to. Og saa sat de snart paa hver sin stol og holdt maaltid og hadde et hjem hos hinanden baade hun og han.

Det blev hende, som skulde ligge paa gulvet, og de lo begge godt, da han hjalp til at brede tæt om hende, saa hun ikke skulde fryse. Og siden, da lampen var slukket, hørte de at høststormene var begyndt og at nordvesten hujet hen over hustakene. Og saa blev de liggende og smaaprate inden de sovnet.

Det var for Per noget saa splinternyt, at han virkelig hadde en slegtning. Og det var en ung kvinde. Og hun laa der henne paa gulvet, og han hadde nu ansvar for, hvordan det skulde gaa hende i verden. Hvordan skulde han klare alt det?

Nu snudde hun sig. Hun laa nok haardt.

„Du — Lovise."

„Ja."

„Har du set mor nogengang?"

„Nei."

„End far din da?"

„Han far?" Hun smaaklukket.

„Ja, har du ikke set ham heller?"

„Er du gæln du da. Det er ikj sagt, at hu mor har no rede paa kem det var."

Efter en pause, sa han, skjønt det var næsten leit: „Saa er nok vi to alene vi."

„Ja — vi er nok det."

„Hvad har du tænkt at slaa ind paa, du da, Lovise?"

„End du?"

Det fortalte han jo. Og hun svarte ikke paa en stund — hun laa vel og saa ind i, at han skulde bli noget stort.

Endelig kom det: „Er det svært dyrt at bli jormor, tror du?"

„Jormor — har du lyst til det, du, jenta mi." Han maatte le. Dette hadde hun kanske pønsket ut i de sisste dagene . . . siden han tilbød at hjælpe hende frem i verden.

„Trur du hændern min er for stor?" vaaget hun saavidt det kunde høres.

Det var alt for rørende. Han hadde nok lagt merke til, hvor underlig det passet sammen, dette fine, bleke ansigtet og de røde, ophovnede hænder. Og paa landet pleiet jo folk at kalde det jormorhænder, naar de var rigtig smaa.

„Det blir vel en raad med det," sa han og snudde sig mot væggen. Men han hadde hørt, at det kostet flere hundrede kroner at gaa paa jormorskolen. Og det kunde han ikke skaffe hende paa mange aar.

Den stakkars piken fik nok være taalmodig og vente.

Saa blir det stilt. Nordvesten hylte over takene, og de to søskende sovnet.

Den næste morgen vaaknet han ved, at Lovise alt var oppe og holdt paa at koke kaffe paa den lille ovnen.

Saa aapnet hun det lille skrinet sit og hængte op et gult underskjørt, satte et par nye sko ved væggen, saa litt paa en pakke lintøi og nogen uldstrømper, som hun la tilbake i skrinet igjen. Dette var hendes rikdom paa jorden.

Da han stod op, sa hun: „Du store min, ka er det for spetakkel nedi gaarden?"

„Aa, det skal du ikke bry dig om," sa han. „Det er vognmanden og madamen. Det er det samme leven hver eneste morgen, saa du vil nok vænne dig til det."

Saa sat de snart ved det lille bordet igjen og drak kaffe og lo og saa paa hinanden. Hun hadde alt ordnet sit haar, og de to lyse flettene hang frit ned over skuldrene.

Saa maatte han gaa, han formanet hende til ikke at begi sig saa langt fra huset, at hun tullet sig bort — og saa travet han nedover trapperne.

Men da han paa verkstedet fortalte Klaus Broch, at hans søster var kommet, spurte hans kamerat:

„Og hvor vil du gjøre av hende da?"

„Hun kan da bo hos mig saa længe."

„Ja, men du har da bare en seng?"

„Hun kan da ligge paa gulvet."

„Hun? Paa gulvet! Din søster paa gulvet — og du selv i sengen!" Klaus syntes at ville daane.

Saa forstod jo Per, at han hadde gjort noget galt igjen.

„Du kan da skjønne det var holloi," skyndte han sig at føie til. „Du kan da begripe, at det er Lovise som skal ligge i sengen."

Da han kom hjem, hadde hun laant stekepande hos vognmandskonen og stekt flesk og kokt poteter, saa det var rent en storkarsmiddag de satte sig til.

Men da hun senere saa paa det kolorerte billede paa væggen og spurte om det var et maleri, se da blev jo Per høitravende og sa: „Maleri — det der! Det der er da bare et oljetryk det, tosken. Nei hvis du gaar med mig borti kunstmuseet, saa skal du faa se maleri."

Derpaa trommet han med fingrene paa bordet og sa: Jassaa, jassaa, jassaa da.

De blev enige om, at hun skulde prøve at faa noget arbeide hun ogsaa. Og da de gik hen i en matkjelder og spurte, fik hun øieblikkelig plass paa kjøkkenet der og skulde ha som arbeide at vaske gulver og skrælle potet.

Men om kvelden tvang han hende til at lægge sig i hans seng. „Du kan da skjønne det var bare spøk igaar kveld," sa han. „Her i byen er det bestandig kvindfolkene, som faar det beste. Det er det vi kalder dannelse." Og da han strakte sig ut paa det haarde gulv, var det med underlige følelser. Det var som dette trange værelse var blit rummeligere, siden han maatte skaffe plass for en gjest. Og det var

som det haarde leiet smakte godt allikevel, siden han valgte den for en andens skyld.

Lampen var slukket, og han laa en stund og hørte paa hendes aandedrag.

„Du, Lovise."

„Ja."

„Heter far din Hagen!"

„Det staar paa attesten, at han het saa."

„Saa heter du frøken Hagen du da. Det er da fint nok."

„Uf, du gjer bære nar du."

„Og naar du blir jormor, saa kan frøken Hagen godt bli gift med en dokter."

„Tosk. Det nytter da ingen ting, naar en har slike hænder."

„Tror du hænderne dine er for store til, at du kan bli gift med en dokter."

„Uf, du er aldeles gælin — ha, ha, ha!"

„Ha, ha, ha."

Saa trak de overbredselen bedre omkring sig og følte den fred som følger av at ligge i rum sammen med en god ven, som endda er i godt humør.

„Godnat da, Lovise."

„Godnat da, Per."

V.

Slik gik det meste av vinteren. Nu da Lovise ogsaa bragte en skilling til huset, kunde de hver middag gaa hen i en matkjelder og være flotte og

æte en portion kjøtkaker til tredive øre. De fandt en utvei til en seng ogsaa for Per, og den var slik, at de kunde skyve den sammen om dagen. De lærte ogsaa at det var dannet at hænge op Lovises brede uldsjal som en blufærdighetsvæg mellem dem, naar de klædte sig av og paa. Og Lovise begyndte at snakke bymaal som sin bror.

Per laa ofte og tænkte: Hun likner visst mor som den ene draape vand den anden. Men skal det gaa hende likedan? Nei, om forladelse — det faar du være mand for at passe paa. Det skal der ikke bli noget av, min kjære frøken Hagen.“

Men de skiltes tidlig om morgenen og saas ikke før om kvelden. Og naar han holdt straffeprækener og sa hun fik passe sig for alle de karfolk, som vilde snakke til hende, saa lo hun. Og da Klaus Broch kom og besøkte dem og gjorde store øine mens han snakket til hende, se da vilde Per helst ta ham i nakken og lempe ham nedover trappene.

Under jul drev de en tur i gatene utover kvelden og saa paa de blændende oplyste butiksvinduer, som lokket med saa megen glimmer og guld og stas. Lovise spurte hvert øieblik, hvad han trodde det og det kostet, blonden, kaapen, strømpene, guldbrocherne. „Naar du blir gift med doktoren,“ sa Per — „saa faar du alt det der.“ Endnu gik begge uten overtøi, men han brettet sin trøiekrave godt op i kulden — og hun hadde slik tyk uldkjole og dertil durable votter paa hænderne, som varmet saa godt. Og saa hadde hun oplevet at faa hat — og

hun saa sig omkring og trodde hun var saa fin, at det maatte vække opsigt.

Da julekvelden kom, bar han vand op trappene, mens hun holdt stor rengjøring paa værelset. Og da turen kom til dem selv, hjalp de hinanden som skik var paa landet med at vaske hinanden paa ryggen.

Han var nu bymand nok til at ha sørget for nogen smaating, som han forærte sin søster, men for hende var dette uvant, saa hun ingenting hadde til ham, og det satte hende rent paa graaten. De aat kringler med sirup paa og drak chokolade til, og saa spilte hun saa godt hun kunde en salme paa sin violin, og han læste juletekst av salmeboken, saa det blev akkurat som det gik for sig ute paa Trøen. Og da de laa og hadde slukket lyset, snakket de om fremtiden. De lovet hinanden, at naar de kom sig rigtig godt tilveirs, hver paa sin kant, da skulde de se til at bo saa nær hinanden, at deres unger fik leke sammen og bli gode venner. Syntes ikke hun det? Jo da. Syntes han ogsaa det? Jada, det var hans oprigtige mening.

Men senere ut over vinteren, naar hun sat her og ventet ham — han arbeidet saa ofte paa overtid — da var hun næsten rædd. Der er han i trapperne. Og er skridtene hurtige, saa skjælver hun litt. For i det samme han stikker hodet ind, buser han ut: „Nei død og plage, jente, idag kan du tro jeg har lært no nyt.“ „Har du det!“ Og saa gaar det løs med motorer og kraft og tryk og cylindre og kra-

ner og skruer. Hun smilte og sat stille, men forstod jo ikke det pluk. Og da han opdaget det, blev han aldeles rasende og sa hun var et fæ.

Saa kom de lange kveldene, da han sat og læste eller hadde sin lærer hos sig, og da hun maatte sitte saa stille, at naalen bare saavidt turde røre sig. Men saa fandt han paa, at hun ogsaa skulde lære. Og saa gav han hende lekser i verdenshistorie til næste kveld. Men naar skulde hun faa tid? Og saa maatte hun skrive diktat for at lære retskrivning — og saa holdt hun hvert øieblik paa at sovne. For hun hadde skuret saa mange gulver og skrællet saa megen potet idag — at kroppen kjendtes som bly.

„Ja, hvis du tror du kommer frem i verden uten nogen kundskaper du, jenta mi, saa tar du forbandet feil!" skjændte han og begyndte at rase frem og tilbake paa gulvet. Og visstnok fik han hende til at tute, men litt efter sat hun allikevel bøiet over stolryggen og sov. Og nu visste han ingen anden raad end at hjælpe hende saa lempelig tilsengs, at hun ikke vaaknet.

Men ut paa vaarparten hændte det, at Per blev syk. Da doktoren kom, blev han staaende midt paa gulvet og rynke paa næsen og se sig omkring. „Synes Dere dette her er en bolig for mennesker?" spurte han Lovise, som idag hadde tat sig fri. „Er det underlig, at det gaar galt med helsa?" Saa undersøkte han Per, som laa der med blodrødt ansigt og hostet. Joho, kunde tænke det. Lungebe-

tændelse. Og dokteren saa sig atter omkring i rummet. Jeg tror det er like saa godt at faa ham hen til sykehuset nu med det samme jeg," sa han.

Lovise sat aldeles forfærdet over, at de nu skulde ta Per og flytte ham bort. Men idet doktoren gik, saa han nærmere paa hende og sa: „De skulde ta Dem litt iagt De ogsaa, piken min. De ser ut til at kunne ha godt av at komme hen i et værelse med litt mere luft og lys. Farvel."

Saa gik han. Og snart kom sykehusvognen. Per blev bragt nedover trappen paa en baare — og den grønne kassen ute paa de fire hjul aapnet døren og slukte ham, men Lovise fik ikke følge med, da de kjørte bort. Og utover kvelden sat hun alene her og hikstet.

Det var et av de gode gamle hospitaler, som folk nødig kommer i nærheten av, fordi væggene likesom oser av al den uhyggen, som huserer der indenfor. Paa den almindelige forpleining — ogsaa kaldt folkeavdelingen — var det altid saa overfyldt, at patienter med de forskjellige sygdommer stuvedes ind paa det samme rum og ofte smittet hinanden. Rent gemytlig gik det til, naar nogen skulde opereres. Han blev lagt paa et bret og baaret over det aapne gaardsrum midt i vinterkulden, og da den syke altid laa skjult under et teppe, saa trodde de fleste, at han nu skulde til likhuset.

Da Per slog øinene op, sanset han en mand i hvit kittel nede ved fotenden av sengen. „Ja, saamæn levner han til," sa manden, som nok var en læge.

Siden fik han vite av diakonissen, at han i over et døgn hadde været uten bevissthet.

Der gik dag efter dag, da han ikke sanset stort andet end sting, sting som martret med sit glødende jern tvers gjennem brystet og vilde negte ham at puste. Der kom folk og hældte portvin og nafta ind i munden paa ham, og morgen og kveld blev han vasket varsomt med lunkent vand av gode hænder. Men litt efter litt blev rummet lysere, og havresuppen begyndte at smake. Tilslut begyndte han ogsaa at skjelne dem som laa i de andre sengene, og at prate med dem.

Til høire for ham laa en sorthaaret sjauer med gult ansigt og knækket næse. Han hadde nok hat andre sygdommer end Per. Han brukte en styg mund til diakonissen over den daarlige maten og svor paa at ville klage. Til den anden siden laa en skindmager skomaker med brunt Kristusskjæg og feberglødende kinder. Han var døende av kræft. Og i vinkel med ham laa en profetskikkelse med stort hvitt haar og skjæg som en Moses — han var i sisste stadium av lungetæring og hostet som naar man klinker en staalkjel. „Huh —!" stønnet han — „hvis jeg saasandt kunde komme mig over til Tyskland, saa var der nok raad for mig med." Men ved siden av ham igjen laa en fyr med kort skjæg og hvasse øine, han var litt fra vet og samling og trodde han var korporal i garden. Og ofte vaaknet de andre om natten med, at han stod opreist i sin seng og kommanderte: „Giv agt!"

Saa var det manden, som jamret sig, hvilken side han end snudde sig til, fordi han hadde tæt med bylder rundt hele kroppen. Og en dag saa han sit snit til at drikke det konjakvand, som hans saar var vasket i, og nu blev han liggende og synge viser. Han graat og sang. Og endelig var det den rødskjæggede handelsreisende med lorgnet — han hadde skutt sig en kugle i hodet, men lægen hadde trukket den ut, og nu laa han og priste Vorherre, fordi han saa vidunderlig var frelst.

Naar natlampelyset bredte sig ut over denne sal, var det saa sælsomt at ligge vaaken. Det var som mennesker fra de dødes land begyndte at røre sig i de forskjellige sengene. Men om dagen, naar slegt og venner slap ind paa besøk, da kunde Per rigtig komme paa graaten. For skomakeren hadde kone og en liten pike, og begge sat her og stirret paa ham, som de for alt i verden ikke vilde miste. Profeten hadde en kone, som graat saa trøstesløst — og de andre hadde ogsaa en og anden, som vilde dem vel. Men Lovise, hvorfor kom ikke hun.

Naboen til høire hadde en søster, som feiet ind i stor pynt, silkekjoler med flekker paa og slæp. Skoene var skjæve, hattefjærene vældige. — „Hallo, smeisen min,“ sa hun og satte sig og slog sig paa knærne. Og saa blev der et sprog mellem de to — om „Loppa“ og „Meledanten“ og „Galeasen“ og „Kong Ring“. Per forstaar, at dette var deres kamerater. En gang hadde hun med fra „Pindsvinet“ en halv flaske brændevin, som hun lurte under teppet

til ham. Da hun saa var gaat, og ingen av betjeningen var tilstede, halte naboen flasken op, fik korken løs og rakte Per en skjænk. „Skaal, kamerat! Ta dig en slurk. Det gjør bare godt.“ Men nei, Per skulde ikke ha. Saa klunket det mot sjauerens egen strupe — og litt senere laa ogsaa han og sang.

Men endelig kom da Lovise. Hun hadde nu hat paa og et litet knytte i haanden, og hun saa sig om og syntes at bli daarlig av sykehusluften. Men saa fik hun øie paa ham og smilte, kom varsomt nærmere, rakte ham haanden og var forbauset over, at han var blit saa ukjendelig. Og hun satte sig ved hodegjærdet og vedblev at smile, skjønt hun hadde taarer i øinene.

„Det var godt du kom engang,“ sa han.

„Jeg fik da ikke sleppe ind før,“ sa hun og hikstet. Og hun fortalte at hun hadde været her hver eneste dag, men de syntes han var for daarlig til at faa besøk.

Manden med den knækkede næsen strakte uvilkaarlig hals mot den unge, blufærdige piken. Og her hadde hun appelsiner og en flaske brus, som hun pakket op av knyttet.

Men nogen dager senere hændte der noget, som han senere ofte kom til at tænke paa.

Han hadde sovet om eftermiddagen og vaaknet, da det dystre lampelys bredte sit gule halvmørke over salen og sengene. Og de andre sov kanske, for her var saa stilt. Bare manden med byldene sutret. Da aapnedes døren, og han saa Lovise glide ind, stilt og varsomt med violinkassen under

armen. Og uten at komme hen til sin bror, tok hun violinen frem, stillet sig op midt paa gulvet og begyndte at spille: „Den store hvite flok vi se".

Manden med byldene tiet. De andre rundt i sengene slog øinene op. Naboen med den brukne næsen satte sig overende i sengen. Skomakeren laa som vanlig i feber, og nu løftet han sig paa albuen og hvisket: „Det er forløseren — jeg visste du vilde komme engang." Saa blev der stilt. Lovise saa bare paa violinen og spilte saa godt hun kunde. Den tæringssyke hævet hodet og glemte at hoste. Korporalen hadde langsomt strammet sig til giv akt. Den handelsreisende foldet hænderne og stirret. Det var som de enkle salmetoner gav alle disse ulykkelige et nyt liv og lokket det frem i deres ansigt. Men for Per var det som søsteren stod der i halvlyset og blev ett med selve salmen og efterhaanden fik vinger paa.

Da Lovise var færdig kom hun stilt hen og strøk ham over panden med sin ophovnede haand, og saa gled hun ut og forsvandt, lydløst som hun var kommet.

Og længe efter var der stilt paa den uhyggelige sal, indtil den døende skomaker mumlet: „Takk, jeg visste du ikke var langt borte."

Da Per forlot sykehuset, sa lægen han maatte ikke begynde at arbeide nu straks, men heller reise ut paa landet og komme ordentlig til kræfter. „Ja, det er let nok for dig at si det," tænkte Per, og et par dager efter var han paa verkstedet igjen.

Men sin søster behandlet han varsommere end før, og han gav sig ikke før han hadde skaffet hende plass paa en systue, saa hun skulde slippe det tunge slit med gulvene.

Og Lovise begyndte snart at straale over, at hendes hænder blev mindre røde og hovne end før, ja se nu her, de begyndte jo efterhvert at bli rent ut pene.

Den næste vinter sat hun ut over kveldene, mens han læste, og sydde sig kjole og kaape og stelte paa en ny hat, saa det snart blev en nydelig ung bydame, som Per gik sine ture med.

Men naar herrerne i forbifarten dreiet hodet og stirret paa hende, knyttet Per næverne og bet tænderne sammen. Lovise syntes en dag det gik rent for vidt og sa: „Nu vil jeg si dig en ting, og det er, at jeg gaar ikke med dig, hvis du opfører dig slik.“

„Aa, vær du sikker paa jeg skal passe paa dig,“ knurret han. „Vi skal ikke ha no av, at det gaar dig som mor.“

„Ja, men jeg er da et voksent menneske, og folk maa da faa se paa mig, din idiot.“

Klaus Broch var om høsten begyndt paa den tekniske skole og gik nu med kokarde i huen og cigaret og spadserstok. Han var vokset sig stor og bredskuldret og vugget litt naar han gik, den sorte haarbusk hang ned i panden, og han saa sig omkring som for at si: „Hvis der er no paa færde, saa er jeg her.“

Han kom en kveld og bad Lovise med i teatret,

og den unge piken blev blodrød av glæde. Per kunde ikke si nei, men gik utenfor porten og ventet da de kom tilbake. En søndag efter var det atter Klaus som vilde ha hende med paa kjøretur. Denne gang saa hun ikke paa Per for at spørre om lov, men sa ja med en gang. „Vent du," tænkte han, og da hun kom tilbake holdt han en ren dommedag.

Han forstod snart, at hun gik omkring med halvlukkede øine og hadde drømme, som hun aldrig vilde fortælle til ham. Og stadig blev hendes hænder hvitere og hendes gang saa let som om hun vugget avsted til musik. Naar hun gik og stelte med noget paa værelset, nynnet hun hele tiden; der var vel stadig noget muntert i hendes sind, som maatte ha luft.

En lørdag ut paa vaaren var hun saa vidt kommet hjem og holdt paa at lage kveldsmat, da Per trampet ind i sine beste klær og med en pakke. „Hei, jente, ikveld skal vi ha kalas."

„Hvad er det, som staar paa nu da?"

„Jeg har bestaat optagelsesprøven paa tekniken — hurra! Til høsten, til høsten kommer jeg ind."

„Tillykke — det var da morsomt," og hun tørket av haanden og rakte ham.

„Nei, se nu her er pølse og ansjos — og der er den første flaske konjaken, som jeg i mit liv har kjøpt — og Klaus kommer siden og tar en toddy — her er ost. Ikveld skal vi slaa os løs."

Og Klaus kom, og de to knektene drak og holdt taler og røkte, Lovise spilte en fædrelandssang paa violin,

og Klaus stirret paa hende og vilde ha mer, mer. Da han gik fulgte Per ham ut paa gaten, og her tok Klaus sin ven under armen, pekte paa den bleke maane høit over fjorden og sa, at han aldrig vilde slaa haanden av ham, før han var helt ovenpaa i verden — nei aldrig! Desuten var han nu socialist og vilde gjøre revolution mot al standsforskjel — og Lovise! Lovise var det herligste pikebarn paa jorderik — og nu — ja nu kom det — nu skulde Per vite det, at de var saa godt som forlovet de to.

Per støtte ham fra sig og blev staaende og stirre paa ham. „Gaa nu hjem og læg dig," sa han.

„Du tror kanske ikke jeg er mand for at trodse forældrene mine og hele den vide verden!"

„Godnat," sa Per.

Den næste morgen laa Lovise og hadde for en gangs skyld latt sig opvarte paa sengen, da hun pludselig satte i at le.

„Hvad er det du begynder med nu?" ærtet hun.

„Barbere mig," sa han og tok fat.

„Skal du være saa fin idag, at du absolut skal flaa dig i ansigtet — der fins jo ingenting at skrape bort."

„Ti stille med dig. Du aner ikke hvad der skal gaa for sig idag du."

„Saa. Skal du ut og fri til en gammel enke med tolv barn?"

„Jeg skal til overlæreren og faa klemt ut av ham sparebankboken min."

„Du storeste verden," sa hun og reiste sig overende.

Ja, nu skulde det ske, som han i et par aar hadde gaat og rustet sig til. Idag skulde han vise, om han var et barn, som graat, eller en mand, som kunde hamle op med en slobrok. Han barberte sig for første gang ja. Men saa var det da heller ingen hverdag.

„Farvel," sa han og svinget stivhatten paa og gik.

Hun sat hjemme utover formiddagen og ventet. Og endelig hørtes han i trappene.

„Puh!" sa han og stod paa gulvet.

„Har du boken nu, Per?"

Han lo, tørket svetten av panden og trak op et grønt hefte av trøielommen. „Se her, piken min — nu har jeg femti kroner om maaneden i tre aar. Det blir ikke fett til skolepenger og bøker og levemaate og klær. Men det skal gaa. Han far var nu en real gut likevel han."

„Men hvad sa overlæreren da?"

„Mener du, at du — du! med dine forutsætninger kan komme ind paa den tekniske skole," sa han. „Jeg er optat," sa jeg. „Men gudbevare mig, hvor har du faat de kundskapene fra?" sa han og flyttet paa brillene. „Og kom ikke her og fortæl mig eventyr," sa han. Naa, jeg viste ham da papirerne, og saa blev han nu spakere. „I sandhet," sa han, og „ser man det." — Men du Lovise — der er en Holm til, som kommer ind paa skolen i høst?"

„En halvbror — er du gal!"

„Og derfor gik det umulig an, sa slobroken.

Men saa sa jeg, at der maatte da være plass i verden for mig ogsaa, og boken vilde jeg nu ha, sa jeg. — Jeg mener du indbilder dig, at du har nogen juridisk ret til den, sa han og blev rasende. Men da slog jeg paa, at de ting vilde jeg spørre en sakfører om, og da kan du tro han begyndte at koke og fegte med armene. Men han gav sig nu fort allikevel da, og — jeg vasker mine hænder, sa han — og forresten heter du jo Trøen, sa han — ho, ho, ho — Trøen — jeg. Tra, la, la, la — hør, skal vi nu ut og lufte os litt?"

Han nævnte ingenting om Klaus Broch, og nu reiste jo han hjem paa sommerferie ogsaa. Men i de varme dagene laa byen ophetet og oset kloak, og fra stalden slog luften saa tung og bedærvet op til de to, at de rentut fik ondt for at puste.

„Jeg tror saamen vi spanderer et par kroner til i husleie og ser at finde no bedre jeg," sa Per en dag. Og det blev de enige om.

Men han maatte vedbli paa verkstedet like til høsten, da han skulde ind paa skolen. Ferie hadde han ikke raad til nu.

En morgen stod han og skulde reise med et arbeidslag ind til Stenkjær for at reparere maskinskaden paa en stor, russisk korndamper, da Lovise kom og bad ham se hende i halsen. „Jeg har saa ondt der," sa hun.

Per tok en ske og trykket hendes tunge ned, men kunde ikke se noget galt. „Stik indom til doktoren," sa han, „saa er du sikker."

„Aa, pyt, det er vel ikke værre stasen," mente hun, og slog det hen.

Han blev borte i vel en uke og laa hele tiden ombord paa damperen. Da han kom til byen, hastet han hjemover, for han tænkte paa søsteren og hendes hals.

Vognmand Gorseth stod og smurte en vogn, konen hang ut av et vindu og skjændte. „Søster Deres!" sa vognmanden og dreiet den røde næseklumpen imot ham — „søster Deres er da paa difteritlazaretet hun. Det er over en veka siden doktorn var her og fik a avsted. Og siden har de været her og spurt og gravet efter, hvor hun hører hjemme — og det visste ikke vi — og hvor De var — og det hadde vi heller ingen rede paa. Ja, jenta er nok rent elendig hun —"

Per satte avsted. Det var en lummer dag, og han travet gjennem den lange sjøgaten, ut gjennem fiskerbyen, og endnu længer utover i en ring om bukten. Der møtte han en likkiste paa en almindelig arbeidsvogn, og kjøreren sat paa, og en anden trasket efter med hatten i haanden. Per sprang videre og fik endelig øie paa den lange gule bygning der utenfor bukten. Han husket alle de uhyggelige historier han hadde hørt om behandlingen av difteritpatienter — om struper som blev klippet over, saa de syke kunde faa luft, om hete jern, som de blev brændt i halsen med — aa, aa! Og da han endelig stod ved det høie plankegjerde og ringte, var han saa svet og forpustet, at han holdt huen i haanden og støttet sig mot porten.

Der lød skridt, nøklen dreiedes, en portner med rødt overskjæg, fregner og brutale blaa øine stak hodet ut.

„Hvad ringer De saa for?"

„Frøken Hagen — Lovise Hagen — er hun bedre? Hvor . . . hvorledes er det med hende?"

„Lov . . . Lovise Hagen — spør De efter den piken som het Lovise Hagen?"

„Ja, det er min søster. Fortæl . . . eller la mig slippe ind til hende."

„Ja, De mener vel hun, som blev lagt ind her for over en ukes tid siden?"

„Javisst, men slip mig nu ind."

„Vi har hat et staak og et mas for at faa rede paa, hvor hun er fra, og om hun har slægtninger her. Men i en slik varme kan De vel begripe det er umulig at la hende ligge længer. Møtte De ikke en likkiste paa en vogn?"

„Hvad . . . hvad? De vil da ikke si, at . . .!"

„De kunde ha set hit før, De, mand. Hun har da spurt nok efter en som het Per. Og hun fik diakonissen til at skrive til — var det ikke til Levanger? Er De den fyren? Jasaa, De meldte Dem endelig. Ja hun døde for en fire — fem dager siden. Og hun skal i jorden nu, inde paa Frukirkegaarden."

Per snudde sig og saa rundt bukten og indover mot byen. Der laa den i solskin og røkstriper. Indover mot denne byen begyndte han at gaa. Men føtterne blev stadig rappere, og tilslut tok han huen av og

pustet og hikstet og la paa sprang. Har jeg drukket, suste det i ham — eller kan jeg ikke bli vaaken — hvad er det her! Men han sprang. Endnu saa han ikke vognen. Smaagatene gjennem fiskerbyen gjorde saa mange sving. Tilslut var han fremme i Sjøgaten igjen, og der — der fremme øinedes den langsomme vogn. Nu dreiet den op tilhøire langt derfremme og forsvandt. Da Per kom dit, saa var den ikke til at opdage her heller. Men han sprang paa maafaa opover. Der var vel andre paa gaten end han — barn, som blaaste i røde ballonpiper, koner med kurver, herrer med straahat og stok. Men Per saa sig om og sprang og puffet overende og sprang videre. Der var vognen igjen i Kongens gate og nærmere. Manden, som gik bak den, holdt hatten i den ene haanden og hadde rødt, krøllet haar og satte fotbladene ut og duppet i knærne. Det var kanske hans levebrød at følge dem til graven, som ingen paarørende har. Da vognen dreiet ind til kirkegaarden, naadde Per efter, og prøvet at gaa, men holdt hele tiden paa at stupe. Manden bak kisten saa paa ham. „Hvad er det som staar paa da?“ spurte han. Kusken saa sig tilbake og kjørte videre.

Da vognen stanset maatte Per støtte sig til et træ. En mand kom til, det var graveren. Han hørte de tre drøfte, om det blev længe at vente før presten kom. „Det var vel i det her leite?“ sa kusken, han trak lommeuret frem. „Ja, han sa nu det, klokkeren ja,“ sa graveren og snøt sig.

Og der kom presten i kappe og krave. Det saa ut til at være flere begravelser her idag. Og Per sank ned paa en bænk og stirret sløvt paa, at kisten blev løftet av og baaret hen til graven og firet ned. Der kom en mand med briller og rød næse og salmebok, og han sang. Presten løftet spaden — og i det samme den første skuffe muld slog ned paa Lovises kiste, fik Per som et støt og holdt paa at falde ned av bænken.

Litt efter saa han at de alle var borte. Kirkeklokkerne kimet, der var sammenstimlen om andre graver længer borte. Og Per blev sittende som før.

Men ut paa kvelden, da graveren kom og skulde laase kirkegaardsporten, maatte han lægge haanden paa den unge mands skuldre og ruske ham til sans og samling.

„Nu laaser vi," sa graveren. „Nu maa De gaa ut."

Og Per reiste sig og prøvet at gaa, litt efter ravet han ut gjennem porten og tumlet nedover gaten. En stund senere var han i en trappe i en bakgaard — og inde paa værelset kastet han sig paa sengen med klærne paa.

Den lumre dag var avløst av regnskyl, som trommet mot taket over ham og fik renderne til at skylle. Og uvilkaarlig for han overende og husket, at Lovise var ute nu — og at hun kunde trænge regntøi. Han var endog fremme paa gulvet som for at finde det, men blev staaende — og seg saa angsomt tilbake i sengen igjen.

Han trak føtterne op under sig og la hodet paa armen. Og der tumlet gjennem hans hode brogede forestillinger om uveir, om døden, om det vergeløse menneske i en verden, som er kold og likegyldig styret av en vilje, som ingen barmhjertighet har.

Men for første gang var det som han reiste hodet mot selve himlen og skrek: Dette er der ingen mening i. Dette her vil jeg ikke finde mig i.

Da han ut paa natten av vane foldet sine hænder for at ty til sin barndoms aftenbøn, da brast han pludselig ut i latter, knyttet hænderne og skrek: „Nei, nei, nei, aldrig i evighet.“

Aa, der blev atter noget over Gud som mindet om overlæreren — han stod paa deres side, som paa forhaand hadde det godt. Jeg holder min haand over dem som har forældre og hjem og søskend og et godt utkomme. Men der er en gut, som staar alene og fekter og slaar sig frem saa godt han kan — ta den eneste han har. Det er ikke saa nøie med den gutten. Han skal straffes, fordi han er fattig, og jeg slaar ham til jorden, for ham er der ingen, som tar sig av. Det er ikke saa nøie med den gutten — aa, aa, aa ... han knuget hænderne og slog dem i væggen.

Det var en liten verden, som brast. Enten nu Gud slet ikke var til — eller han var kold og ubarmhjertig — det var like galt. De himmelske land blev skyer og dunstet bort, og over dem var bare det tomme rum. Gjør dig ikke til nar og fold dine

hænder mer. Gaa paa jorden og løft hodet og trods himmel og skjæbnen som du trodset overlæreren. Din mor behøver du ikke at redde — hun er ingen steder. Hun er død — død og opløst i jorden, og mer er der ikke, hverken for hende eller dig eller for andre mennesker i verden.

Men endnu laa han her. Og han vilde gjerne sove, men syntes han sank hen i en fjern dæmring, som vugget ham, vugget ham paa mørke og gyldne dønninger. Og nu hørte han en lyd — hvad var det? Violin. Den store hvite flok. Lovise, spiller du endnu? Og der ute i dæmringen saa han hende. Hvor hun var blek. Men hun spilte. Og nu forstod han, hvad dæmringen var.

Det var en verden bortenfor dagens bevissthet, men den tilhørte ham. „Per, la mig bli her." Og der var noget i ham som svarte: „Ja, Lovise, selv om der hverken er nogen Gud eller udødelighet, saa skal du faa bli her." — Og saa smilte hun. Og saa spilte hun. Og det var som han reiste et litet hvælv for hende, i trods mot himmel og Gud — som kimet han paa egen haand en stor evighetstone for hendes skyld. Hvad var det? Han fik ingen trøst av nogen, men han laa tilslut her og skjænket noget av sit indre til alt som lever, til jord og stjerner, saa alt vugget med, vugget med i salmens brede dønning. Han lukket endnu øinene, men strakte hænderne ut som var han ræd for at vaakne og opdage, at det hele var bare skjønne drømme.

VII.

Naar klokken i den tekniske skoles lange, vidtløftige bygninger ved totiden begyndte at ringe, kom der snart tilsyne en strøm av elever, i porten, og ute paa gaten opløstes den i smaaflokker, som spredtes hen over byen.

Det var en broget skare av unge mænd fra de sytten aar og helt op til de tredive. Der var evige studenter, som forældrene tilslut sendte hit — for ingeniør kan man altid bli — og sprader med skil i nakken, som haabet paa en eksamen, selv om de ikke bestilte noget — og stramme soldaterskikkelser, som var dumpet paa krigsskolen, men ingeniør kan man jo altid bli. Og der var bondegutter, som et rykk hadde pugget sig frem til middelskoleeksamen og som nu i kokardehue og lysegraa vadmelsklær gik og drømte om snart at naa op til virkelig storkar med mansjetter og lorgnet. Men der var ogsaa unge, bleke sværmere, som en dag skulde ende som skuespillere — og der var skuespillere, dræpt av kritiken, men endnu levende nok til at bli ingeniør. Og naar disse unge mænd, muntre og sorgløse, travet avsted gjennem byen, da var der enkelte ældre folk som saa efter dem med et vemodig smil. For deres skjæbne var som oftest den samme. De skulde efter skoletiden spredes som trækfugle ut over den vide verden — og en vakker dag stupe av solstik i Afrika — eller myrdes av indfødte i Kina, eller bli grubekonge i Perus fjelde, eller fabrikherre

i Sibirien, tusener av mil fra slegt og venner. Deres hjem var hele vor planet. Bare nogen faa — og det var ikke altid lysene blandt dem — vilde bli sittende hjemme i et av statens jernbanekontorer og faa to hundrede kroner i alderstillæg hvert femte aar.

„Det er fanden til bror du har her paa skolen," sa Klaus Broch en dag til Per, da de med bøker under armen fulgtes ned over byen.

„Nu vil jeg si dig en ting, Klaus, og det er at du kalder ham ikke „min bror", saavidt du vet det. Og for det andet nævner du ikke med et ord til nogen, at far min er andet end gaardbruker. Og jeg heter Holm efter gaarden derhjemme — hører du det? Og vil du huske paa det?"

„Ja, kjære velsigne dig, mand."

„Tror du jeg vil la den der spretfyren faa den triumfen, at jeg kliner mig ind paa ham."

„Nei, nei, nei." Klaus vugget i skuldrene og plystret.

„Og at jeg vil være den som fører ulykke over den fine familien hans. Nei, hvis jeg sætter ham tilvægs en dag, saa skal det nu ikke bli paa den maaten."

„Men kan du ikke høre efter, hvad folk siger om ham da for fanden."

Og nu fortalte Klaus, at Ferdinand Holm var sin families sorg. Han hadde sluttet paa krigsskolen, fordi han fandt militærvæsenet for latterlig — saa var han en visit indom teologien, men syntes den var værre endnu, og endelig opdaget han, at en ingeniør ialfald driver en retskaffen haandtering, og

saa var han havnet her. „Hvad siger du til det?“ spurte Klaus.

„Jeg synes ikke det er saa merkelig.“

„Nei, men nu kommer rosinen. Han banket nylig en politikonstabel, som han paastod hadde fornærmet et barn paa gaten. Det var stor skandale med arrest og forhør og mulkt. Og i vinter vilde han paa død og liv forlove sig offentlig med sin mors tjenestepike — og da moren lot piken fordufte, saa gjorde han oprør og flyttet hjemmefra og er nu en ren banstraale mot alt som heter overklasse. Hvad siger du nu?“

„Kjære, alt det der skiller jo ikke mig.“

„Jeg synes det er saa svinagtig kjækt, jeg,“ sa Klaus — „og jeg for min del vil prøve at komme sammen med ham. Han skal være saa uhyre belæst og ha et hode som bare fanden.“

Men allerede den første dagen Per var paa skolen hadde han faat vite, hvem Ferdinand Holm var, og han stirret paa ham. Det var en høi stram fyr med rødligblondt haar, fregner og en sort skildpaddelorgnet. Han bar ikke skolens vanlige hue, men en graa stivhat, og han saa ut til at være en fire-femog tyve.

„Ja, vent du,“ tænkte Per — „du var nok tilstede dengang jeg blev jaget bort fra kirkegaarden — men her skal det ikke nytte dig. Og selv om du har forsprang baade i den ene og den anden retning nu, saa . . . naaja, du kan bare vente.“

Men en morgen ute i gaarden opdaget han, at

Ferdinand Holms øine ogsaa hvilte paa ham, ja at han satte lorgnetten bedre tilrette for at se — og Per snudde sig øieblikkelig og gik sin vei.

Forresten sprang den anden straks op i en høiere klasse, fordi han var student, og desuten gik han paa vei- og jernbanelinjen, saa det var for det meste bare i gaarden og i gangene at de støtte paa hinanden.

Men straks over jul stod Per en eftermiddag og arbeidet i den store tegnesalen, da der lød skridt bak ham, og da han snudde sig var det Klaus Broch og — Ferdinand Holm.

„Jeg vil gjerne lære Dem at kjende," sa Holm, og da Klaus hadde præsentert rakte han frem en stor hvit haand med en rød signetring paa pekefingeren. „Vi er jo navnefæller vi to. Og jeg hører av Broch, at De er fra en gaard, som heter Holm?"

„Ja, far min var bare en simpel bonde," sa Per og ærgret sig fordi han uvilkaarlig gjorde sig saa ydmyg.

„Ja, det bedste er da godt nok," smilte den anden. „Men kjære — er man saa langt i projektionstegning allerede i første klasse? Ja, undskyld, vi hadde jo en hel del av det der paa krigsskolen, saa ganske fremmed for det er jeg da ikke."

Per tænkte: „Nu kan du bare vaage at komme med gode raad." Men høit sa han: „Nei, den der tegningen stod igjen paa tavlen efter øverste maskinklasse, og saa fik jeg lyst til at prøve, om jeg forstod no av det."

Den anden gav ham et sideblik. Saa nikket han og sa paa gjensyn og gik videre med knirkende støvler. Hans lette maate at gaa, at tale, at føre sig paa føltes aldeles ydmygende for Per — men han kunde bare vente.

Og dager og uker gaar. Per fik snart et ganske andet maal for sit arbeide end det at overgaa Ferdinand Holm. Endnu hang Lovises kjoler urørt paa hans værelse, hendes sko stod under hans seng, han syntes endnu hun maatte aapne døren en dag og komme ind. Og naar han laa alene om natten, kunde han ikke komme utenom denne gaaten: Hvor er hun nu? Hvorfor skulde hun dø? Skulde han aldrig møte hende igjen? Han saa hende stadig i den stilling, da hun spilte salmen for de syke paa hospitalet. Men nu var hun i lys kjole. Og han syntes det var saa selvsagt, at hun nu hadde vinger paa. Tonen hørte han. Tonen vugget han paa. Det blev en liten verden for sig, han tyet ind i, for at føle søndag og andagt. Den hadde intet med religion eller tro. Men den var der. Og om dagen midt i arbeidet kunde han som fra en helt anden bevissthet ane et buestrøk, en fjern, rødlig dønning, som fyldte ham med en vellyd, saa han uvilkaarlig maatte smile.

Men ofte kjendtes det ogsaa som sult efter at kunne folde sig ut i en stor, bred orgelbølge i kirken — men se dit gik han ikke mer. Han skridtet kirkedøren forbi som i en egen trods. Hvis der var en almægtig vilje, som hadde tat Lovise fra ham,

saa agtet han ikke at takke for det, ikke bøie sig for det. Det var som han gik og tok sigte paa et opgjør med noget ute i selve uendeligheten, og netop da vilde han føle sig fri, fri.

Naar kirkeklokkerne begyndte at kime søndag morgen, var det som han straks maatte ha fat paa en bok for at finde ro. Kundskap, kundskap — var den istand til at mætte hungeren efter salmen? Da han begyndte paa verkstedet hadde han saa ofte staat med aapne øine og set mirakler — nu skulde han studere sig frem til at kunne øve dem selv. Og saa læste han. Og saa hang han ved lærernes ord. Og saa tænkte han paa egen haand. En lekse og et pensum er én ting, men Per maatte videre, for der var spørsmaal og nye spørsmaal — gaater og nye gaater — altid nye, længer og længer frem mot det ukjendte. Han stod bare med et skridt inde i fysiken, i kemien, i matematiken, men han ante verdener foran sig, og saa maatte han videre, videre. Naadde han saa helt frem en dag? Hvad er viden? Hvad bruker mennesket sin kundskap til? Se nu lærerne, som visste saa meget — var de større, rikere, mere lysende skikkelser end andre? — Kunde mennesket studere sig frem til en kveld at kunde strække en finger tilveirs og faa selve stjernerne til at synge? Det var ialfald bedst at drive paa. Men saa var det om kundskapen ogsaa fører frem til selve salmefølelsen, da alt det vanskelige blir klart — da man bæres tilveirs i en uforklarlig lykke, som utvider ens sind saa det favner selve det uendelige rum.

Det var ialfald bedst at drive paa, drive paa baade sent og tidlig.

Ut paa vaaren, da træerne langs gaterne var begyndt at grønnes, sat Klaus Broch og Ferdinand Holm sammen paa en café i Nordre gate. „Der er Deres ven," sa Ferdinand, og ut av vinduet kunde de se Per Holm, som gik forbi posthuset. Hans klær saa daarlige ut, hans sko var ikke pusset, og han selv bøiet det blonde hode med kokardeluen og gik langsomt, men syntes at følge med alt som skedde paa gaten.

„Undres paa hvad han gaar og grubliserer paa nu?" sa Klaus.

„Der har han nok opdaget en vogn, som han ikke har set maken til før. Ja, saa sandelig faar han ikke kusken til at stanse ..."

„Jeg vædder paa han kryper ind mellem hjulene for at finde ut hvad det er han vil ha rede paa," lo Klaus og trak sig tilbake for ikke at bli set.

„Han ser saa blek og tufset ut," sa Ferdinand og flyttet paa sin lorgnet. „Si mig, er det smaat med hans forældre?"

Klaus løftet øienlaakene og saa paa den anden. „Ja, han har visst ikke saa my at rutte med," sa han.

De drak hver sin seidel og røkte og snakket saa om andre ting, indtil Ferdinand sa som tilfældig ut i luften: „Hvad jeg vilde sagt om Deres ven — lever hans forældre?"

Klaus Broch vilde nødig komme ind paa de ting, men svarte, at nei — nei, han trodde ikke de levde.

„Jeg sitter og plager Dem slik, fordi fyren interesserer mig. Der er no ved hans ansigt, som fængsler ... Om det saa er hans gang — ja hvor kan det nu være jeg har set den samme maaten at gaa paa? Og saa er han jo et jern til at drive paa?"

„Han ruinerer helsen en dag slik som han hænger i," sa Klaus. „Han indbilder sig visst han kan studere sig frem til ... ha, ha, ha ..."

„Naada — til?"

„Til at forstaa Gud."

„Det var morsomt," sa Ferdinand og saa mot vinduet.

„Nu om søndagen traf jeg ham langt oppe paa bygda her. Da var han ute for at studere geologi. Og hvis der holdes et foredrag i byen om en fransk dikter eller om astronomi — saa kan De bande paa han sitter der og noterer. Det er umulig at hamle op med en slik fyr. Hvis han hører navnet Aristoteles en dag, saa er det no nyt — saa maa han ind i biblioteket og slaa efter — og saa ligger han vaaken non nætter og læser, hvad der er oversat av grækerne. Hvordan fanden skal vi andre kunne springe omkap med en slik traver? Men en ting forstaar han sig ikke paa."

„Og det er?"

„Nei, jeg mente piker og vin ... og litt morro. Ung det er han ved Gud ikke."

„Han har kanske ikke hat raad til det heller," sa Ferdinand og sukket let.

De blev sittende her, og med korte mellemrum blev Klaus overrumplet av smaa spørsmaal om Per.

Og da de hadde tømt den anden seidel, indrømmet han, at Pers mor hadde været en ... naaja, et vidtløftig kvindemenneske — sa folk.

„Og faren da?“ spurte Ferdinand saan tilfældig ut i luften.

Nu var det, at Klaus blev rød. Han stammet: „Der er ingen som ... som har synderlig rede paa ham. Ja, det skal De pinedød tro mig paa, saa sandt jeg sitter her. Folk aner ikke hvem det er. Han ... han er visst i ... i Amerika.“

„De blir saa mystisk hver gang De snakker om hans familie,“ sa Ferdinand og lo. Men Klaus syntes den anden var blit saa blek.

Nogen dager senere sat Per alene paa sit rum over stalden, da han hørte lette skridt i trappen, døren gik op, det var Ferdinand Holm.

Per reiste sig uvilkaarlig og grep efter stolryggen som for at støtte sig. Hvis den der spraden nu kom — fra overlæreren eller for at ta fra ham navnet, saa — ja saa kastet han ham nedover trappen.

„Jeg fik lyst til at søke Dem op og se hvordan De bor,“ begyndte den anden og la hatten fra sig og tok plass. „Jeg ser De hadde ikke ventet mig. Jeg forstyrrer Dem naturligvis. Men jeg har no at snakke med Dem om.“

„Jasaa, har De det?“ sa Per og satte sig saa langt som mulig bort fra den anden.

„Jeg har forstaat efter de faa gangene vi har støtt paa hinanden, at De ikke liker mig. Men ser De, det kan jeg ikke finde mig i.“

„Hvad?“ Per visste ikke om han skulde le.

„Jeg ønsker, at De og jeg skal bli venner. De vet antagelig mer om mig end jeg om Dem, men hvad gjør det. Hvad — trommer De med fingrene paa bordet — ha, ha, ha, det pleiet min far ogsaa.“

Per tiet og stirret paa den anden. Men fingrene trommet ikke mer.

„Jeg misunder Dem, at De bor slik. Naar De engang blir millionær, saa har De en bakgrund at se det imot. Og saa vet De en hel del mer om livet end vi, og kundskapene De faar av bøkerne det blir for Dem en ganske anden aandsværdi end for oss, som jo har faat baade opdragelsen og lærdommen puttet i munden av barnepiker. Og nu valgte De altsaa at bli ingeniør?“

„Ja!“ sa Per — og hans ansigt spurte videre: „Hvad raker det Dem!“

„Naaja, jeg synes nu, at den moderne tekniker er en prest paa sin vis — aanei forresten, jeg vil heller kalde ham en ætling av gamle Prometheus. Det er da ogsaa ganske respektabelt, synes De ikke? Men har De tænkt paa, at for hver seir menneskeaanden vinder over naturen, fravrister vi guderne noget av deres almakt! Jeg føler det slik som at vi bruker staalet og ilden og kraften og tanken til at gjøre oprør mot tyranniet fra himmelen. Den dagen kommer, da vi ikke længer behøver at be. Og den timen vil slaa, da de himmelske potentater blir nødt til ta kapitulere og i stedet gjøre knæfald for oss. Hvad mener De om det? Jehova liker ikke ingeniører — det er nu min mening.“

„Det høres godt ut," sa Per. Men han kunde ikke nægte, at den anden nu hadde fundet ord for noget som han selv gik her og tumlet med.

„Foreløbig maa nok vi to nøie os med no mindre," fortsatte den anden. „Jeg tilstaar ærlig — at det at stikke ut en vei eller banestump eller slaa bro over en grøft — det frister mig ikke saa forfærdelig. Men hvis man reiser ut i den vide verden, saa kan man faa opgaver, som gir en god anledning til at folde sig ut, om man sitter inde med no. Jeg misundte engang de generaler, som fik reise til fremmede verdensdele og beseire folkestammer og grunde riker og organisere og ordne. Men en ingeniør kan i vor tid faa i opdrag — derute da — at tørlægge nogen tusen kvadrat-mil sump — eller regulere Nilen — eller forene to verdenshav. Det vil jeg en dag være med paa. Naar jeg er færdig her, saa stryker jeg min vei. Saa faar de andre ingeniørerne, som lever om hundrede aar, grundlægge turistruter mellem stjernerne. Har De noget imot, at jeg røker?"

„Nei værsgod. Men jeg har desværre ikke . . . ."

„Takk — jeg har selv." Og Ferdinand Holm tok sit cigaretetui frem og bød den anden, som sa nei takk, og saa tændte han selv.

„Det er sandt — vil De være med mig ut og spise middag?"

Per glante paa ham. Hvad var meningen med alt dette?

„Jeg lever som spartaner til hverdags, men boet er netop bli' skiftet efter far, saa jeg har non penger,

og hvorfor kan saa ikke vi to spise og drikke litt godt i den anledning? Hvis De har lyst til at skifte klær, saa kan jeg gaa utenfor og vente. Men De kan ogsaa komme akkurat som De er."

Per var ganske fortumlet. Stak der noget under, eller . . . eller var den anden en aldeles makeløs fyr? Det endte med at han tok sine bedste klær paa og skiftet snip, og gik med.

Det var første gang han sat i en stor restaurant med drivende hvite duker paa smaaborde, blomsterbuketter, servietter som smaa sukkertopper, krystal og forskjellig farvede vinglas. Ferdinand opførte sig som han var hjemme her og behandlet den anden med en kameratslig høflighet. Under maaltidet maatte Per hele tiden fortælle om sin barndom.

Og da de kom til kaffen og cigarerne, hældet Ferdinand sig fremover bordet mot ham og sa: „Synes De nu ikke at vi to bør være dus?"

„Jo da," sa Per og var rent rørt.

„Vi heter jo Holm begge to?"

„Ja, ja, det gjør vi jo."

„Og hvem vet om vi ikke kunde være litt i slegt ogsaa. Naa, naa, sæt nu ikke op det ansigtet. Jeg er tilfreds med, at De behandler mig som en god ven og at De kommer til mig, hvis det er no De har bruk for. Vi behøver jo ikke at kline os ind paa hinanden, naar andre ser paa — men Klaus Broch blir vi vel nødt til at ta med?"

Per hadde lyst til at ta flugten. Visste den anden alt? Hvorfor sa han det saa ikke med rene ord?

Og da de i den lyse vaarkveld gik hjemover, tok Ferdinand ham under armen og sa: „Jeg vet ikke om du har rede paa, at jeg lever paa kant med min familie. Men allerede den første gangen jeg saa dig, fik jeg en følelse av, at vi to hørte sammen . . . Jeg syntes du mindet saa om . . . rent ut sagt om far. Og han var en prægtig herre, kan du tro . . .“

Den anden svarte ikke, og nærmere ind paa de ting kom de ikke da.

Men Per fik nogen spændende dager. Han kunde ikke faa rede paa, hvor meget Ferdinand visste. Og av sig selv vilde han aldrig i verden fortælle noget mere. Og den anden spurte aldrig, men var bare makeløs som om de hadde været venner i mange aar. Men om Pers barndom spurgte han heller ikke mer, og om sin egen familie talte han ikke oftere. „Pas dig for ham,“ tænkte Per, men kunde likevel ikke andet end være glad hver gang de skulde sammen.

Han blev buden til rangel paa Ferdinands værelse sammen med Klaus, — og her saa han pene møbler, malerier paa væggen, og fotografier av hans forældre. Faren var her, ung og i løitnants uniform. Bedstefaren sat ogsaa der og hadde været assessor i høiesteret. „Det er hyggelig av dig at være saa interessert for min familie,“ sa Ferdinand og smilte. Klaus Broch saa paa dem begge og tænkte: „Hvordan hænger det igrunden sammen med Dere to?“

Da sommerferien kom forsvandt elevene til hver sin kant. Klaus skulde hjem. Men Ferdinand kom en

dag og sa: „Hør Per, gjør mig en stor tjeneste — jeg skulde ha været baade paa fjeldet og ved sjøen iaar, — kan ikke du reise til et av stederne for mig? Det siger sig selv, at jeg bærer alle utgiftene." „Nei takk," lo Per. Men da Klaus Broch før avreisen kom og sa: „Hør du, skal vi ikke spleise til en marmorplate over Lovise?" — da blev Per rørt og slog ham paa skuldren. „Du er da ogsaa en makeløs fyr," sa han.

Men ut over sommeren travet Per alene opover bygdene, og naar det høvet sig saa gik han ind paa en gaard og spurgte: „Vil Dere ha et godt kart over eiendommen imot ti kroner og losji?" Han oplevde en morsom ferie og kom endda hjem med litt fortjeneste paa lommen.

Saa gik det næste aar som det første. Per arbeidet og de to kameraterne kom nu og da og halet ham ut paa en liten rangel. Men naar han sammen med de andre hadde tumlet avsted under sang og halløi gjennem den sovende by — og saa blev alene og kom i seng, da begyndte et helt andet liv her i mørket, ansigt til ansigt med sit inderste jeg. Hvor gaar du hen, Per? Hvad stræber du imot? Og han prøvet at svare med kveldsbønnens andagt: Hvor? Kjære, jeg skal jo bli en stor ingeniør! Og saa? Jeg vil bli en av de Prometheus-sønner, som gjør oprør mot tyranniet fra himmelen. Og saa? Jeg vil være med dem, som reiser en stige, saa mennesket kan vandre tilveirs — høiere og høiere, stadig mot mere klarhet og aand og herredømme over na-

turen. Og saa? Leve lykkelig, gifte mig, bli far og faa et skjønt og rikt hjem. Og saa? Naaja, en vakker dag blir man jo gammel og maa dø. Og saa? Og saa? Ja, hvad saa?

Da blev det en dunkel trøst at ty til Lovise — som stod der og spilte — og saa vugget han sig paa røde dønninger, men hvorfor blev han netop da saa hungrig efter . . . efter noget mere?

Da Ferdinand var færdig, reiste han ut i den vide verden og tok Klaus med. Og i det tredje aar saa man Per for det meste alene — altid med bøker under armen, og med bøiet hode.

Men da han selv nærmet sig den sisste eksamen, fik han brev fra Ferdinand, sendt fra Ægypten. „Kom hit, unge mand," skrev han. „Vi har omsider faat ansættelse hos det store Londonerfirma Brown Brothers, — og det bygger jernbaner i Kanada, broer i Indien, havneanlæg i Argentina og kanaler og sluser her i Ægypten. Vi kan skaffe dig en pen begynderplass som tegner — og reisepenger sender jeg herved. Hilsen og vel møtt."

Men Per reiste ikke straks. Han blev et aar til ved skolen som assistent hos læreren i mekanik. Og samtidig studerte han selv paa vei- og jernbanelinjen i en hemmelig trang til ogsaa her at være paa høide med sin halvbror.

Men i løpet av det næste aar blev brevene fra kameratene mere og mere eggende. „Herute," skrev Klaus — „er ingeniøren missionær, ikke for Jehova, men for Europas makt og kultur. Det skulde du

være med paa, min ven. Her kunde du faa opgaver, værdig en stor general."

Og endelig en høstdag med gule skoge rundt byen kjørte Per hjemmefra med en stor, ny kuffert paa kuskesætet.

Han hadde i forveien været paa kirkegaarden med en liten buket til Lovises gravplate — det var vel ikke sagt han saa den igjen mere.

Ved stationen stod han et øieblik og saa tilbake over den gamle byen med domkirken og den middelalderlige fæstning, hvor skildvagten trampet frem og tilbake under himmelen. Var nu hans ungdom forbi? Lovise — værelset over stalden . . . hospitalet, lazarettet, skolen . . . Og der laa fjorden, og langt derute et sted var der vel en graa fiskerstue med en koparret kone og en hjulbenet kall, som nu — til avsked — hadde faat kaffe og tobak sendt.

Saa reiste Per over hovedstaden og derfra ut i den vide verden.

ANDEN DEL

I.

Der var gaat nogen aar, ja mange aar, og atter var det sommer og juni maaned. En passagerdamper, paa vei fra Antwerpen til Kristiania, pløiet i kvelden henover et hav saa blikstille, at det var som et eneste himmelspeil av røde og graa skyer. Her var fuldt av reisende ombord, men ingen hadde lyst til at køie, her var altfor varmt, altfor vakkert. Nogen kunstnere, som skulde hjem fra Paris eller fra München, begyndte at lage morro paa dækket, nogen bestilte vin, andre fik fat paa et trækspil, og før man visste av det var dansen i fuld gang. „Du faar ikke lov," sa enkelte mødre til sine døttre, men litt efter danset de selv med. Saa var der en doktor med briller, som stod op paa en tønde og holdt en tale, og siden bar to malere den graaskjæggede kaptein paa guldstol. Natten var saa lys, skyerne saa røde, og luften saa mild, og herute paa det aapne hav blev sindene saa lette.

„Hvad er det for en træbukk, som sitter der og ikke kan være med?" spurte maleren Storaker sin ven billedhugger Praas.

„Han der? Aa, det er ham som ved middagsbordet var saa belærende, da vi snakket om ægyptiske vaser."

„Ja, bitterdø han er det. Det maa være en skuleholder, for da vi kom ind paa Athen og græsk skulptur, saa nedlot han sig til at berigtige os der ogsaa."

„Og imorges drøftet han assyriologi med doktoren der. Det er klart, at han er altfor vis til at ta sig en dans."

De snakket om en middels høi mand mellem tredive og firti, som laa tilbake i en rørstol, graaklædt like fra reisehuen til gamacherne over de gule sko. Ansigtet var noget gustent, og det korte brune helskjæg hadde nogen graa stænk. Men øinene, som fulgte de dansende, glimtet omkring i smaa muntre lyn. Det var Per Holm.

Han sat og ærgret sig over, at han ikke kunde slaa sig løs som de andre. Men det var saa længe siden han var blandt landsmænd, saa han næsten følte sig fremmed og usikker. Og desuten vilde man vel om et par timer faa se det første skjær av Norge, og det satte ham i en forunderlig spænding — det vilde bli et øieblik, som han ofte nok hadde drømt om der ute i den vide verden.

Der blev efterhaanden stilt omkring ham, og han gik ogsaa ned, men la sig i køien med klærne paa. Han husket dengang han reiste ut, fattig og ukjendt, og saa den sisste holmen av hjemlandet svinde ned i havet. Meget var hændt siden da, og hvad ventet der ham nu naar han endelig kom hjem?

Klokken litt over to traadte han op paa dækket igjen, men blev staaende forbauset over at skibet

nu boret sig frem i en tæt, ulden taake. Det var da fanden ogsaa! tænkte han og begyndte heftig at drive frem og tilbake. Nu gik jo det store øieblik tapt. Men pludselig stanset han ved rællingen og stirret.

Hvad var det? Langt inde i den graa uldmasse tændtes en glo, der kom bevægelse i taaken, den blev rød, den tyndedes ut som om den gik op i luer. Aha, det er solkuglen, som dukker op av havet, nu ser han det. Alt ombord, som var fugtig efter natten, begyndte at lyse i guld. Det blev stadig lettere og lysere og videre at se. Og før han visste av det hadde det graa mørke rullet sig sammen til hauger, til berg, som lettet og seilte til veirs og dunstet bort. Og saa laa hele den friske morgen der med den klareste solhimlen over det blaa hav.

Nu var det ogsaa paa tide at faa kikkerten frem. Og med den for øinene blev han staaende urørlig og stirre.

Der! Tok han feil? Nei, langt derinde er der nu en tydelig strek mellem himmel og hav. Det første skjær. Det er Norge. Endelig.

Per fik likesom saa tungt for at puste, og han kunde ikke staa stille, men standset hvert sekund for at se endnu en gang mot den graa strek. Og nu kom sjøfugl med lang hals og rappe vinger. Velkommen hjem.

Saa pløier damperen ind i skjærgaarden, og en verden av holmer og berg folder sig ut. Der er ogsaa den første røde fiskerstue. Og siden indsei-

lingen til Kristianssand mellem øer og løvaaser, hvor hvite stuer skinner paa smaa grønne græsflekker med flagstang tilveirs.

Per saa paa alt dette, og det var som han stod her og næret sig av det. Det smakte saa godt, men han følte det vilde vare længe før han blev mæt.

Saa blev der en reise langs kysten en solblinkende dag og en lys nat. Han saa blaa sund med hvite maakesværmer over, og smaa byer med lange hvite træhuser, og blomster i vinduerne. Han hadde ikke været her før, og allikevel var der noget i ham, som nikket: Her finder jeg mig selv. Op gjennem Kristianiafjorden duftet det av løv og eng, og store gaarde laa langs strandene og lyste. Slik ser en gaard ut. Han nikket igjen. Her blev saa lunt og frodig og hjemmekjært, endda han visste, at han bare vilde bli en turist i sit eget land. Der var ingen som ventet ham, og han hadde ingen at besøke. Men det kunde jo bli anderledes en dag.

Ved bryggen i Kristiania fik de andre passagerer slegt og kjendte ombord, og der blev omfavnelser og latter og taarer og kyss. Per lettet paa hatten, da han gik fra borde, men ingen hadde tid til at lægge merke til ham nu. Og da et hotelbud hadde faat besked om hans tøi, vandret han alene og fremmed opover byen.

Det blev vanskelig at faa sove i de lyse nætterne, og tænk han hadde rent glemt at det var slik. Og en hovedstad saa rørende liten, hvor der bare var tre skridt at gaa, hvor han end skulde hen. Dette

var altsaa hans landsmænd, og han kjendte ingen, og ingen hilste paa ham. Men det kunde jo alt sammen bli anderledes en dag.

„Nei, men kjære, er det ikke Per Holm," lød det endelig bak ham, da han en dag stod og saa ind i en bokhandlerbutik. Det var en kamerat fra den tekniske skole, Reidar Langberg, blek og mager nu som før, et rent skolelys dengang, men nu . . . nu saa han saa forpjusket og ældet ut.

„Det var bare saavidt jeg kjendte dig," sa Per og fik fat i hans haand.

„Og du, som er blit millionær — siger folk — og berømt derute i den vide verden."

„Takk skal du ha — og du da?"

„Jeg . . . kjære snak ikke om mig." Og mens de nu gik sammen nedover gaten, utbredte hans kamerat sig over, hvor tiderne var fortvilet og forholdene hjemme til at kvæles i. Han begyndte som tegner paa et av statens jernbanekontorer for titolv aar siden, og der sat han endnu, og familien vokste, men lønnen . . . lønnen, kjære ven! Og han vred sine hænder og himlet med øinene.

Per avbrøt ham og sa: „Hvor er det man kan gaa hen og ha det hyggelig en kveld her i Kristiania?"

„Paa St. Hanshaugen. Der er det musik."

„Vil du spise tilkvelds med mig der — la os si kl. otte?"

„Takk — tviler du paa at jeg vil?"

Per kom derop i god tid og fandt et bord paa

en veranda, og straks efter kom ogsaa Langberg, omklædt rigtig i kisteklær, med en falmet bonjour, lyse, krøllede bukser og en gulnet straahat.

„Det er morsomt at faa nogen at prate med igjen," sa Per. „I det sisste aar har jeg for det meste faret og tullet paa egen haand."

„Er det saa længe siden du reiste fra Ægypten?"

„Ja, siden har jeg da været i Abyssinien."

„Ho, javisst, nu husker jeg at ha læst no om det. Du bygget jo en bane for kong Menelik."

„Aa ja — men nu i halvandet aar har jeg travet omkring i museer og teatre. Jeg begyndte i Athen og endte i London. Jeg husker jeg sat en dag paa Parthenonstrappen og deklamerte Antigone, og det var da endelig et øieblik med mening i."

„Nei, men kjære dig, det maatte da være barnestreker ved siden av den store vandutbygningen i Nilen. Var du ikke med der i flere aar? Kjære, fortæl mig no om det. Er det ikke oppe ved første katarakt? Og er det ikke et uhyre stenbrudd der ogsaa? Ja, du ser jeg har sittet her hjemme og fulgt med. Herregud, hvad du maa ha set. Byen ... byen der, kjære hvad heter nu den igjen da?"

„Assuân," svarte Per likegyldig og saa ned i haven, hvor der stadig kom flere gjester.

„Man siger den utbygningen skal være et likesaa stort vidunder som selve pyramiderne. Hvor mange sluseporter er der nu igjen? Hundrede og ...?"

„To hundrede og seksten," sa Per og tilføiet i det samme: „Kjender du de der?" Han nikket mot

en flok unge, lysklædte kvinder, som slog sig ned ved et bord i nærheten.

Men Langberg rystet paa hodet. Han var saa glubsk efter at høre nyt ute fra verden. Han hadde selv aldrig været ute.

„Jeg har ofte undret mig over, hvordan du kunde komme slik i vælten med dammer og jernbaner, du som oprindelig var maskiningeniør. Naaja, du gik jo et aar paa veilinjen ogsaa, men . . ."

Ak, dette skolelys.

„Du har vel ikke no imot et glas champagne," sa Per. „Liker du den tør eller søt?"

„Er der forskjel paa den? Kjære, det visste jeg saamen ikke. Ja, slik er det, naar man er millionær."

„Jeg er ikke millionær," smilte Per og vinket paa opvarteren.

„Det har jeg hørt. Du konstruerte jo en ny motorpumpe, som slog alle de andre av marken — og desuten — banen da! Naaja, ja, ja. Det er godt, at non har held," sukket han. „Hvad skal vi andre si? Men fortæl mig nu om Klaus Broch og Ferdinand Holm? Hvad bestiller de?"

„Klaus er inspektør for khedivens godser i Edfina. Han driver landbruk med damp og kjører avlingen i hus med jernbaner. Joho, Klaus fik tilslut en pen stilling. Hans distrikt er større en kongeriket Danmark."

„Du store alverden," Langberg holdt paa at falde av stolen. „Og Ferdinand Holm da?"

„Tja — han driver nu mer i det store. Han har fundet ut, at betydelige strækninger av den Libyske ørken har vandaarer nogen meter under sandskorpen. Og er det saa, da er det jo bare et maskinspørsmaal at forvandle endeløse strækninger til et rent kornparadis."

„Kjære, har han fundet ut det!" maapet den anden og snappet efter luft.

Per saa ut over mot fjorden og fortsatte: „Det lykkes ham endelig ifjor at faa khediven interessert i det, og nu er der dannet et aktieselskap paa flere millioner. Og Ferdinand er chef."

„Og nu har han kanske en gage paa femti tusen?"

„Hans gage er to hundrede tusen francs," sa Per og var rædd for at den anden skulde besvime. „Joho, det er en flink fyr."

Da Langberg atter hadde faat mælet igjen, spurte han med et sideblik: „Og nu har naturligvis baade du og Klaus Broch sat millionerne i deres i hans selskap?"

Per smilte og saa ned i haven. „Skaal," sa han uten at svare.

„Har du været i Amerika ogsaa? Nei du har vel ikke det?"

„I Amerika! Jo! for nogen aar siden, da jeg var hos Brown Brothers, da sendte de mig dit engang for at kjøpe no materiel. Var det saa merkelig?"

„Nei, jeg mente bare, at saa har du vel vandret omkring og set alle de tekniske vidunderne, som de driver med derborte?"

„Kjære ven, jeg er saa lutende lei av tekniske vidundere. Jeg længter efter en bygdekvern, som bruker et døgn til en sæk mel."

„Hvad? Hvadbehager?" Den anden hoppet paa stolen. „Ha, ha, ha, naa, du er den samme du."

„Det er alvor," sa Per og løftet champagneglasset mot ham. „Takk for gamle dager."

„Selv takk — tusen takk — ah — deilig. Men du er altsaa blit forelsket dernede i barbarlandene — er du ikke? ha, ha!"

„Kalder du Ægypten for et barbarland?"

„Ja, gaar ikke fellaherne og pløier med sine koner endnu?"

„En fellah kan sitte en hel nat utenfor hytten og se paa stjernerne og gi sig tid til at drømme. Men en storgrosserer i Wien dikterer forretningsbreve i bilen, naar kan kjører til teatret, og inde i parkettet skriver han telegrammer. En vakker dag sitter han i sin loge med forretningstelefonen for det ene øre og hører paa operaen med det andet. Det har vi de tekniske vidunderne at takke for. Er du imponert?"

„Og slik snakker du — du, som har været med at regulere Nilen og bygget bane gjennem ørkenen?"

Per trak paa skulderen og bød den anden av sit cigaretui, idet kaffen kom.

„At menneskene kommer hurtigere frem — er det ingen ting?"

„Men herregud, hvor skal da menneskene hen siden det haster saa?"

„At Nilreguleringen fordoblet Ægyptens kornproduktion — livsmulighetere for millioner av mennesker — er det ingen ting?"

„Kjære, synes du vi har for faa idioter paa jorden? Er her for litet av hyl og rettighetskrav og jammer og misfornøielse? Skal vi absolut ha det dobbelte!"

„Men herregud, mand, end Europas kultur da? Følte du dig ikke som en missionær der du var?"

„Europas kulturerobring i østen vil si, at nogen bankierer i London og Paris faar appetit paa et stykke Asien eller Afrika. Og straks er ministrene der og generalerne og missionærerne og ingeniørerne der og bukker: Til tjeneste, mine herrer.

„Kultur? Et hjul avler ti nye hjul, surr, surr — de ti nye hundrede andre hjul igjen — surr, surr, surr, mere hastighet, mere konkurranse — om hvad? Om kultur? Nei, om guld, min ven. Mission? Kjære dig, saa længe Vesteuropa med sine tekniske vidundere og sin kristendom og sine politiske forbedringslove ikke har frembragt en større menneske-type end det rakk vi nu har — saa længe bør vi bli hjemme og holde vor forbandede flab — skaal!"

Dette var nu ikke saa morsomt for den arme Langberg. Han som til daglig trøstet sig med, at han i al beskjedenhet var med paa at forbedre verden, han ogsaa.

Endelig hældet han sig tilbake og saa frem mot sine cigarskyer og smilte. „Jeg husker en ung mand som gik paa skole," sa han. „Og han snakket saa

meget om Prometheus og om at frigjøre mennesket ved at stjæle mer og mer ild fra Olympen."

Per lo. „Det var nok mig det. Forresten citerte jeg bare Ferdinand Holm."

„Du tror ikke længer paa det?"

„Jeg tror, at ilden og staalet snart gjør mennesket til dyr. Maskinen dræper mer og mer av det vi kalder guddommelighet i os."

„Men du store verden, mand. Vi kan da vel være kristne allikevel . . ."

„Kristne ja. Men var det ikke snart paa tide, at vi fik no andet at tilbede end en asket paa et kors? Skal vi fremdeles drive paa med hallelujasange over, at vi selv slap og allikevel kan høkre os ind i himlen? Er det religion?"

„Nei, nei, nei, jeg vet det ikke."

„Ikke jeg heller. Der er forresten ingen religiøsitet mer. Maskinen dræper ogsaa evighetslængslen i oss. Spør storbyens mennesker. Juleaften spiller de melodier av Dollarprinsessen paa grammofon."

Langberg saa en stund opmerksomt paa den anden. Per sat og røkte langsomt, han var blit rød i ansigtet av vinen, men ofte knep han øinene sammen som om han streifet om i andre egne end her.

„Hvad tænker du at ta dig til her hjemme nu da?" spurte han.

Per aapnet øinene. „Jeg? Aa, først og fremst saa vil jeg nu se mig om. Og kanske finder jeg mig en husmandsplass og gifter mig med en budeie — skaal."

Der var efterhaanden blit fuldt av sommerklædte mennesker i haven, og latter og glade stemmer slog op i den lyse kveld.

Per saa nysgjerrig paa alle disse fremmede og spurte om navnene paa en og anden. Langberg nævnte flere Kristianiafolk — der sat en statsraad — og han der var en berømt opdagelsesreisende. „Men jeg har nu ikke raad til at omgaas nogen av dem,“ føiet han til.

„Nei hvor her er vakkert,“ sa Per og saa atter ut mot det gule lysskimmer over fjorden. „Og hvor det er herlig at være hjemme igjen.“

II.

Han sat i toget og reiste opover landet, og ut av vognvinduet saa han gaarde, alléer og enge fly forbi. Hvor skulde han hen? Det visste han ikke. Hvorfor kan man ikke gi sig avsted paa maafaa og stige av, naar det falder sig saa? Endelig skulde han reise i Norge uten at tænke paa skillingen. Han kunde uten bekymring la dagene komme og gaa og gi sig god tid, naar han fandt noget vakkert at se paa.

Der er Mjøsen, den brede sjø med de rike bygdene og de lange skogaaser paa begge sider. Han hadde aldrig været her før, og allikevel var der noget i ham som nikket og kjendte det igjen. Og atter sat han og næret sig av dette rike, frodige landskap — det var som aaser og akre og enge foldet sig ut i tomme egne i hans sind.

Men ut paa dagen snevrer landskapet sig ind og blir Gudbrandsdalen, hvor solbrændte gaarde ligger paa grønne skraaninger mellem elv og fjeld. Per hadde i sit hode saa mange fremmede billeder, fra ørkensanden med de svedne palmer til kanalerne i Venedig. Men her — her nikket han igjen. Her var han hjemme, selv om han ikke hadde været her før; netop dette hadde kaldt paa ham i alle de lange aar ute i det fremmede.

Og pludselig samlet han sit tøi og steg av, uten at ane, hvad stationen het. Litt mat paa et hotel, en randsel paa ryggen, og hei — der gaar veien opover mot fjeldene.

Alene? Ja, hvad gjør det, naar der er saa mange indtryk som fra alle kanter hilser: Velkommen hjem. Veien er brat, luften blir lettere, gaardene mindre. Tilslut er stuene rene smaa fyrstikæsker, og nede i dalen ser det vel ut som de heroppe bor midt imellem skyerne. Men denne vei har nok mangen en ungersvend vandret om kvelden til sin Mari eller Kari paa sætra, den ene generation efter den anden. Og nu var det som Per fik følge i disse gutter, ja som han opdaget en kaat gut i sig selv som endelig fik slippe fri.

Puh! Trøien maa av. Og hatten puttes i sækken. Men samtidig som dalen synker under ham ser han længer og længer ind over fjeldviddene paa den anden side. Brune fjeld, blaa fjeld, mosegraa og blakke heier i solfaldet, den ene bølgen bak den anden, stigende og synkende, og tilslut en fonn som en hvit

brænding like ind i himlen. Men hadde han da ikke set det før?

Joho, det var jo selve Lofothavet om igjen — med skavler og lange sug og tunge aandedræt, et rullende ocean i sten. Per blev staaende og støtte sig paa staven, og hans øienlaak sank et øieblik i. Følte han ikke det samme stigende og synkende ocean i sit eget væsen? Og gaar ikke de samme bølger gjennem aarhundrederne og river slegterne med paa lange vandringer? Og i det daglige liv ruller bølgen oss avsted i den vanlige rytme, og ikke en av ti tusen stikker hodet op og spør: „Hvorhen — og hvorfor?" Men nu har atter en liten bølge faat fat i ham, og hvorfor og hvorhen . . .? Naa, det faar dagene vise — derute, der ruller nu stenhavet i sit evige sus under den uendelige himmel.

Og saa tørker han panden og gaar igjen.

Men hvad er det der langt i nordøst — tre søstre med hodet under himlen og i hvitt sjal — det maa være Rondane, og se nu, hvor kveldssolen tænder de hvite toppene i purpur og guld.

Puh, endelig den sisste bakken — endelig ovenpaa. Saa ligger vidden der med myrer og smaa hauger og blanke vand. Aa, hvor det letter. Er det saa underlig, at skridtene blir rappere — han vet jo ikke av, før han stemmer i en munter sang. Herregud, sæt om det endnu ikke var for sent at være ung! Tra, la, la, la!

En sæter. En hytte paa en grøn flek med skigar omkring og et langt plankefjøs, — det maa da

være en sæter? Og hør — er ikke det der en jente, som synger? Per lister sig gjennem grinden og hen til fjøsvæggen. „Kjap, kjap, kjap," sa det av melkestrengene mot bøtten. Her sat nok en huldre og melket. Og saa lød det:

„Du sundags kvell, du sundags kvell,
du er daa altid min kjæraste kvell."

„Kjap, kjap, kjap" — sa melkestrengen paany. — Og Per satte pludselig i:

„Du ljose blide sundagskvell,
du er daa min kjæraste kvell."

Melkingen holdt op, bjeldekoen dreiet hodet saa det ringlet, og ut av døren stak et lysebrunt hode — siden blev det en hel jente, slank, atten aar, rød og frisk og smilende.

„Goddag," sa Per og slog ut med haanden.

Piken mønstrer ham. Saa kastet hun et blik paa sine klær — som kvinder gjør naar de liker en mand.

„Ka er det for en kar?"

„Kan du koke mig rømmegrøt?"

„Eg lyt mjølke fyst."

Se det kunde da Per hjælpe hende med. Han fik randslen av, vasket sine hænder og sat snart paa en krak under en ko i det lumre fjøs og melket. Siden bar han vand for jenten og hug litt ved for hende. Hun glante stadig paa ham og tænkte vel: Ka er det for en galning? Og da rømmegrøten stod

paa bordet, tvang han hende til at sitte tæt ved siden av sig og æte med. Saa aat de litt, og saa lo de litt, og saa pratet de, og saa aat de, og saa lo de igjen. Da han skulde betale, sa hun han kunde gi hvad han vilde, og saa gav han hende to kroner, og siden tvang han hendes hode bakover og kysset hende paa munden. „Er du paa spel, kar!“ hørte han efter sig, da han gik ut gjennem døren. Men da han langt henne paa vidden snudde sig, stod hun og skygget med haanden og saa efter ham. Hvor skulde han hen? Aa, han kom vel til folk igjen engang i kveld. Han følte det var ikke her han skulde slaa sig til. Nei, det var ikke her.

Det var næsten midnat, da han standset ved et bredt fjeldvand foran en snestripet hei. Her saas et par sætre, og borte paa en skogbevokset ø laa en tømmerhytte, som maatte høre byfolk til. Og se der kom jo en baat henover det kveldsrøde vandspeil og stevnet mot øen, og to unge, hvitærmete piker sat ved aarene og sang. En underlig stemning betok ham. Her — her vilde han bli.

En uhyre tyk kone stod i sæterhytten med et taug om maven og skulde nok til at gaa i seng.

Jaha, hus for natten fik han da faa, sa hun og rugget ut i et andet rum.

Og snart laa han i et litet kammers, i en seng, hvor madrassen var høi med et aaklæ over. Og her lugtet saa friskt av ener, som var strødd ut over det nyvaskede gulv, og av ost, som stod i tætte rader paa hylderne. Ak, han hadde sovet paa mange

slags vis — i lofotbaat paa havet — og paa en gyngende kamelryg, og i telt under ørkenens maanelys — og i eventyrlig utstyrte slotte, hvor dverge viftet ham med palmeblade mot varmen og kaldte ham pascha. Men her var det endelig godt at være. Og under lyden av en sildrende bæk derute i den daglyse sommernat lukket han øinene og sovnet.

Langt ute paa næste formiddag slog han øinene op ved, at gamla kom ind med kaffe paa sengen. Og saa ut i det grønblaa fjeldvand og svømme litt omkring — og siden stekt fjeldørret og rømme og vafler til frokost.

Ja, sa konen, vilde han saasandt ta tiltakke med den kosten hun kunde lage, saa kunde han gjerne bli her non dage. Sengen stod jo der korsom var.

III.

Per ligger og fisker og faar ikke stort, men tiden har ingen hast, og somren er blid og varm over alle brune og blaa heier. Nu vet han, at ute paa holmen bor grosserer Uthoug fra Ringeby sammen med sin hustru og datter, og hvad saa?

Men ofte laa han i baaten og røk sin snadde og lot milde drømme komme og gaa. En ung pike i en hvit baat henover kveldsrødt vand — et stevnemøte ut paa en holme — ingen maa vite det endnu. Skulde han opleve det? Ak nei.

Solen gaar ned, bjeldene nærmer sig sætrene, budeiene hauker og lokker, kjyr rauter. Og fjeldene

staar tause i det fjerne og blir gule paa snetoppen, bækken siger sus, sus og sildrer i lyse nætter.

Saa kom endelig dagen over alle dage.

Han vandret paa maafaa indover heiene og hadde kompas med og tok dertil merker i landskapet for at finde tilbake. Her var multer paa en myr. Det smakte av hans egen barndom. Han vandret opover en blak hei med smaa flekker av rød lyng, og hvad er nu det der — røk? Han gaar nærmere — jo det er røk. Rypemor flakser foran føtterne paa ham med bittesmaa kyllinger, og helledud, siger han og vogter sig for ikke at træ paa de smaa — men røken derborte er kanske fra en finnegamme. Vi faar se.

Da han stikker hodet op over den sidste haug, er ilden tæt ved, og to unge piker reiser sig brat. En kaffekjel skinner over ilden, og paa mosen er dækket op smørogbrød paa utbredt papir.

Per blir staaende som overrumplet. Og pikene stirrer et øieblik paa ham, og han paa dem, alle tre med et usikkert smil.

Endelig lettet Per paa hatten og spurte om veien ned til Rustadsæteren. Det brukte de to piker en del tid til at forklare. Og saa spurte de hvormange klokken var. Og først forklarte han det paa minuttet, og siden viste han dem uret, saa de kunde se det var sandt. Alt dette tok sin tid. De hadde mønstret hinanden og fundet ut, at det hastet da ikke med at skilles igjen. Den ene piken var høi, slank, med et varmt, ovalt ansigt og mørkebrunt

haar. Øienbrynene var tykke og gik sammen over næsen og deilige at se paa. Hun var i en blaa cheviot kjole, som var heftet litt op saa læggene syntes. Den anden var blond og mindre, med et sørgmodig ansigt, skjønt hun stadig smilte. „Hør," sa hun. — „De skulde vel ikke ha en foldekniv?"

„Joho, saamen." Per skulde netop gaa, men var henrykt over at kunne bli litt til.

„Vi har en sardinæske, som vi ikke kan faa op," sa den mørke.

„Hvis De vil la mig faa prøve," sa Per. Og nu var han saa heldig, at han skar sig litt, saa begge pikene kappedes om at forbinde ham. Enden paa det hele blev naturligvis, at de bad ham paa kaffe.

„Jeg heter Merle Uthoug," sa den mørke og neiet.

„Aha, saa er De vel datter av grossereren ute paa holmen?"

„Og jeg heter bare Mørk, Thea Mørk — min far er advokat, og vi har en hytte længer inde ved vandet her," sa den blonde.

Men da Per skulde si sit navn, avbrøt den mørke ham: „Vi kjender Dem," sa hun. De ligger jo og ror nede paa vandet her. Og saa maatte vi ha rede paa hvem De var. Og vi har kikkert . . ."

„Merle da!" advarte veninden.

„Og saa sendte vi piken over igaar for at speide og forhøre sig og avgi rapport."

„Merle, at du kan fortælle slikt."

Det blev et muntert maaltid. Gud hvor de to piker var unge, og hvor de lo over en spøk og

hvor alle tre spiste mange smørrebrød og drak megen kaffe. Naar Merle saa paa ham, saa var det mest fra siden. Thea lo stadig over alt det gale som veninden sa og skjændte paa hende og saa ængstelig mot Per.

Saa nærmet solen sig en fjeldtop langt i vest, og det kveldet. De pakket sammen, og Per fik en stor randsel paa ryggen, fuld av multer, og dertil et spand i haanden. „Gi ham litt til," sa Merle — „han har bare godt av non smaa byrder."

„Nei, Merle — du blir værre og værre."

„Ta den her ogsaa," sa veninden og gav ham en kurv i den anden haand.

Saa bar det nedover. Merle sang og hujet, og saa sang Per, og saa sang de alle tre, og kom de til en tue eller en vandpyt, da gik de ikke utenom, men hoppet over, og saa hoppet de videre en gang til.

De kom forbi sæteren, og ned til vandet, og Per foreslog at ro dem over. Og saa rodde de. Og hele tiden pratet de og lo som om de hadde kjendt hinanden i mange aar.

Baaten støtte mot land under tømmerhytten, og en bredskuldret mand med straahat og graat skjæg kom ned til vandet. „Aa, far, er du kommet op igjen," ropte Merle og hoppet iland og fløi ham om halsen.

Der hviskedes mellem de to, grossereren sendte Per et blik. Saa tok han hatten av og nærmet sig høflig. „Det var elskværdig av Dem at bære for smaapikene," sa han.

„Ja, dette er hr. Holm, ingeniør og ægypter,“ sa Merle — „og det er min far.“

„Jeg hører vi er naboer,“ sa grossereren. „Og nu skal vi netop ta en kop te, og hvis De ikke har no bedre, saa er De velkommen.“

Oppe ved hytten stod en graahaaret dame med blekt ansigt og briller. Over skuldrene hadde hun et tykt, hvitt uldsjal, og saa allikevel ut til at fryse. „Velkommen,“ sa hun med en stemme, som Per syntes var skjælvende.

Det var to lave, smaa rum med peis i det ene, og her stod et dækket bord. Men fra det øieblik Merle var kommet tok hun kommandoen og vimset ut og ind. Snart braset det av fisk i kjøkkenet, og i næste øieblik kom hun ind med et fat fuldt av salat og sa: „Hr. ægypter — nu kan De lage oss en arabisk salat, kan De ikke?“

„Jo, bevares!“ og Per var henrykt.

„Ja, der paa bordet er olje og eddike og salt og pepper, og andre ting eier vi ikke. Men nu er De saa god De lager den rigtig arabisk.“ Og saa var hun ute igjen. Og saa laget Per salat.

„De maa undskylde min datter,“ sa den bleke fru Uthoug og rettet brillene ind paa ham. „Men hun mener det ikke saa galt som det synes.“

Grossereren drev paa gulvet og pratet og vilde vite besked om forholdene i Ægypten. Han hadde litt rede paa mahdien og general Gordon og Khartum og spændingen mellem khediven og sultanen. Han var vel en god avislæser, og Per forstod han

var radikal og betrodd partimand. Men under de rødlige øienlaak saa det ut til at lure en mængde ild. „Jeg vil nødig bli hans uven," tænkte Per.

Og saa blev det kveldsmat, og Per la merke til, at fru Uthoug blev mindre blek og ængstelig efter som datteren lo og pratet og var morsom. Ja tilslut begyndte det gunstne ansigt at lyse under brillene som av en glæde det hadde laant av datteren. Men grossereren syntes ingenting at merke og prøvde hele tiden at faa prate videre om mahdien og khediven og sultanen.

For første gang spiste Per i en norsk familie efter de mange aar, og hvor smakte det ikke! Skulde han selv faa et hjem engang?

Efter bordet blev der mandolinspil foran den flammende peis. Indtil Merle reiste sig og sa: „Nu, mor, skal du i seng."

„Jeg faar vel det," kom det viljeløst, og saa sa fruen godnat og lot sig føre ut av datteren.

Da Per reiste sig for at si farvel, var Merle kommet ind igjen, og nu sa hun: „Men De vil da vel aldrig reise Deres vei før De har rodd Thea hjem?"

„Aa, Merle, da," advarte veninden.

Men da de to var nede i baaten for at ro indover vandet, kom Merle springende efter og sa, at hun godt kunde være med, hun ogsaa.

En halv time senere hadde de sat den unge piken iland ved advokatens sæter, og saa var Merle og Per alene her og rodde tilbake over det gule blaaskyggede vand i den stille nat. Merle sat bak i

skotten og drog tankefuldt en kvist efter sig i vandskorpen og tiet hele tiden. Indtil Per la aarene ind og lot baaten drive.

„Her er saa vakkert," sa han.

Hun løftet hodet og saa sig omkring. „Ja," sa hun med en stemme, som Per syntes var anderledes end før.

Det var over midnat. Heier og skoge og sætre laa livløse i den blide, rødlige lysning. Ørreten sprat ikke mer, men nu og da hørtes en rypestegg at skratte borti vidjene.

„Hvorfor kom De og slog Dem ned netop her?" spurte hun pludselig.

„Jeg gjør alting paa maafa, frøken Uthoug. Det faldt sig slik. Her er da hjemlig overalt. Og det er saa deilig at være hjemme i Norge igjen."

„Men har De ikke set til Deres far og mor siden De kom hjem?"

„Jeg —! tror De jeg har far og mor?"

„Men end søskend da . . . De har da vel en søster eller en bror et sted i verden?"

„Ja, bare man hadde det! Forresten er det jo slet ikke nødvendig det heller."

Hun saa litt forskende paa ham, som for at se om han talte sandt. Saa sa hun: „Vet De, at mor har drømt om Dem før De kom?"

„Om mig!" Han spilet øinene op. „Hvad drømte hun om mig?"

Den unge pike rødmet pludselig og rystet paa hodet. „Jeg er gal som sitter og fortæller Dem slikt.

Men derfor maatte vi ha rede paa Dem, da De kom. Og derfor synes jeg, at vi har kjendt hinanden saa længe."

„De er nok bestandig i festlig humør, frøken Uthoug?"

„Jeg? Nei, hvorfor det? Forresten — aajo, man kan jo skaffe sig hvad det skal være, naar det er nødvendig."

„Ogsaa godt humør?"

Hun saa ind mot land. „Hvis vi blir gode venner en dag, saa kan vi jo tale mere om det."

Og saa rodde han igjen. Og stilheten i natten førte dem stadig nærmere mot hinanden og gjorde dem saa tause, at de bare nu og da saa paa hinanden og smilte.

„Hvad er det for en gaadefuld pike jeg nu har støtt paa?" tænkte han. Hun var vel omkring de par og tyve — hun sat der og bøiet hodet, og det ovale ansigt fik i denne lysning et forunderlig drømmeskjær. Men pludselig drog hun blikket nærmere og fæstet det paa ham igjen, og saa smilte hun, og han saa nu, at munden var stor og blussende.

„Jeg misunder Dem, som har været saa meget omkring i verden," sa hun.

„Har De ikke været utenlands, frøken Uthoug?"

„Jo en vinter i Berlin og nogen maaneder i Sydtyskland. Jeg spilte litt violin, og jeg trodde jeg skulde faa komme ut for alvor og bli til no, men . . ."

„Ja, hvorfor kan De ikke det?"

Hun tiet en stund, saa sa hun endelig: „De faar nok vite det en dag allikevel — saa jeg kan like saa godt fortælle det nu: Mor har været sindssyk."

„Kjære . . ."

„Og det er mit gode humør som skal holde hende nogenlunde oppe naar hun er hjemme."

Han fik lyst til at reise sig og gaa hen og ta den unge pikes hode mellem sine hænder. Men nu løftet hun øienlaakene og smilte tungsindig, og deres øine møttes i et langt blik, da hun glemte at ta sit tilbake.

„Nu maa jeg gaa iland," sa hun med ett.

„Kjære, nu var vi da saavidt begyndt at snakke sammen."

„Nu maa jeg iland," gjentok hun, og stemmen var like blid, men allikevel ikke til at motsi.

Og endelig rodde Per alene over mot sin sæter. Han saa hende gaa langsomt opover mot hytten, og først ved døren snudde hun sig og viftet. Saa stod hun et øieblik og saa efter ham, og lukket saa op og forsvandt. Han vedblev at se paa døren som om han ventet at den skulde aapnes igjen, men alt var livløst derover.

Solen dukket i en halvskive op over de fjerne fjeldkammer i øst, og de hvite toppene mot nord og vest begyndte at gløde. Per la atter aarene ind og stemte albuene mot knærne og hodet i hænderne. Hvad var det vel som var hændt ham idag?

Og endda kan disse heiene staa saa fjerne og likegyldige rundt omkring, og la ham bli saa trøstesløs alene.

Hvad var det for en ny sus for ørene og en ny rytme i hans puls? Det endte med, at han la sig ned paa ryggen i baaten, stak hænderne under nakken og lot det hele drive.

Og nu naadde solflammen ned i baaten og blændet hans ansigt, men han dreiet det bare bedre tilrette og bød det frem.

Nu ligger hun og sover derborte, og morgenen sender sin røde strøm ind av hendes vindu, men undres paa hvem hun drømmer om nu?

Har du set slike øienbryn før? At lægge sin mund imot dem . . . at ta hendes hode mellem hænderne . . . jasaa, er det for at redde din mor at du ofrer dine egne drømme og fremkalder en glæde i dig, saa hendes sind kan varmes? Er det slik du er?

Merle — for et navn. Heter du Merle?

Og dagen kommer henover himlen og tænder alle smaa og store natskyer i guld og skarlagen. Og selv ligger han her og vugger med, vugger med, ikke paa en sjø, men paa en rød, fyldig dønning.

Ak, dit sind har hittil været saa fuldt av mekanik, av regnestykker, staal og ild. Mere og mere kundskap, altid mere higen efter at forstaa alt, kjende alt, beherske alt. Men salmetonen i dig døde, og din hunger efter det, som ligger bortenfor alt, blev større og større. Du trodde det var Norge du manglet — nu er du der. Men er det nok?

Merle, heter du Merle?

Der er intet som kan maales med kjærlighetens første dag. Alt du hittil har lært, reist, skapt og

drømt — det har kun været tør brænde du slæpte sammen. Nu kommer en gnist, det hele luer op, det kaster sit røde skjær over himmel og jord, og du strækker dine kolde hænder frem og varmer dem og gyser av glæde over, at der er kommet ny salighet paa jorden.

Og det du ikke forstod i dit forhold mellem evighetsgnisten i din sjæl — og han deroppe — og hele det uendelige rum — det blir med ett saa klart, at du ligger her og ryster av glæde over at se tilbunds i selve den evige gaade.

Du tar hende bare i haanden, og her er vi, siger du mot livets og dødens makter. Her er hun og jeg. Det er vi to. — Og vi lar salmetonen bruse tilveirs — og lille Lovises buestrøk er med — og det er ikke et kirkehvælv længer, men selve det uendelige rum. Ser du, nu forstaar jeg dig deroppe. Jeg tok dig aldrig alvorlig, saalænge du sat der og puslet med synd og naade, men du er jo ikke den blodtørstige Jehova — du er selve lysets guldlokkede yngling. Vi to hilser dig, ikke med et bønnehyl, men med en hymne, og vi tar altet med. Vore evner, kundskaper, drømme — er med. De har hver sit instrument, og hør for et kor. Den dagen, som rødmer over fjeldene er med. Den gjeit, som ørter nordi heia og faar solguld i øiet, naar den dreier hodet mot øst, er med. Fuglene som vaakner er med. En frosk, som kravler op av en pyt, og standser i undren over morgenen, er med, — ja det lille insekt med diamant paa vingen — og straaet med en dugperle,

som prøver at speile himlen saa godt den kan — er med, er med, er med. Vi staar i kjærlighetens første dag, og her er ikke tale om naade eller tvil eller tro eller hjælp, vi sender bare et brus mot himlen fra alle de gyldne floder i vort sind.

Sætrene begynder at vaakne. Det hauket, budeien skjændte paa buskapen, som under raut og bjeldeklang drog nordover mot heiene. Og Per laa her endnu, og budeien blev var den tomme baat, som drev der, og hun frygtet, at en ulykke var paa færde.

„Merle," tænkte Per og laa urørlig — „heter du Merle?"

Budeien stod nu nede ved vandet og ropte saa længe til hun fik se en mand reise sig overende i baaten og gni sig i øinene.

„Jesu namn!" utbrøt hun. „Og Gudskelov, at du er der. Du har ikje vore inne i heile nat."

Der gik en gjeit med et brukket ben paa kveet og ut og ind av dørene i stuen og gjorde som den vilde, mens det spjelkede ben grodde til. Per tok den i armene og maatte bære den litt omkring, endda den begyndte at tygge paa hans skjæg. Da han sat ved frokostbordet, opdaget han, at rømmen, smørret, brødet og kaffen hver især hadde et saa rørende uttryk, at ens hjerte maatte være av sten om man begyndte at æte av det. Og da gamlemor sa, at han fik da faa i sig litt mat, fôr han frem og omfavnet hende, endda armene ikke strak til. „Er du paa styr!" sa hun og prøvde at kave sig fri.

Men da han rent ut gav hende et smeldkyss paa panden, langet hun ut efter ham og svor: „Jagu har han ikje mista vettet sit inat den der gapen!"

IV.

Ringeby laa ved en stor indsjø, og den hørte til disse kjøpstæder, som for femti aar siden begyndte som et sagbruk og en kvern nede ved en foss. Nu var mange moderne fabriker krøpet opover langs elven, her var en by paa fire tusen sjæle med kirke og et monstrum av en skolebygning og en mængde gule arbeiderhus spredt paa maafaa til alle kanter. Ellers var Ringeby som andre byer. De to sakførere slos om de smaa ben som faldt av, og de to redaktører stevnet jevnlig hinanden til forlikskommissionen. Her var goodtemplarlokale og bedehus og arbeiderforening og kinematograf. Og hver søndag eftermiddag spadserte de gode borgere utover langs fjorden med sin kone under armen, de fleste i graa filthat og redingote. Men garver Enebak, som var pukkelrygget, han gik bestandig i floshat for at faa overkroppen til at ruve litt mer.

Om lørdagskvelden, naar skumringen satte ind over byen, møttes ungdommen paa hjørnet utenfor Hammers butik for at drøfte begivenheterne i byen.

„Har du hørt sisste nyt!" spurte bankkasserer Løvli sin ven telegrafisten, som kom forbi.

„Nyt. Vil du fortælle folk at her sker no nyt i dette forbandede hul."

„Merle Uthoug er kommet hjem fra fjeldet med en kjæreste.“

„Er du fan du. Hvad siger gammeln til det?“

„Aa, gammeln kan vel ha bruk for en ingeniør, hvis han skal faa kloen i det nye træsliperiet.“

„Er han ingeniør?“

„Muhamedaner. Ægypter. Brun som kaffe og søkkende rik, siger folk.“

„Hører De det, frøken Bull. Kom hit, skal De faa vite nyt.“

Den unge pike dreiet hen til de to. „Aa, det er vel det samme som hele byen snakker om. Men han er nu svinaktig kjæk da.“

„Pst!“ sa telegrafisten.

I det samme kom Per Holm ut av Grand Hotel, i graa dres og hat og med en mørk frak over armen. Han strævet med at faa en cigar til at ryke, idet han let og spænstig gik forbi gruppen paa hjørnet, men længer oppe i gaten møtte han Merle, og tok hende under armen og trak hende med. De unge paa hjørnet stod og saa efter dem.

„Og naar skal bryllupet staa?“ spurte telegrafisten.

„Jeg har hørt, at brudgommen forlangte at faa det straks,“ sa frøken Bull — „men de faar vel gi sig tid til over lysingen de som andre folk.“

Ut imot byens torv laa Lorentz D. Uthougs lange, gulmalte træhus med kontor og en stor jernvarebutik i første etage og familieleilighet ovenpaa. „Der bor han,“ sa folk. „Og der gaar han,“ sa de,

naar han bred og graaskjægget gik opover byen. Var han da saa mæktig? Nogen rik mand var han vel neppe, endda han drev sagbruk og mekanisk verksted og mølle og eiet en herregaard utenfor byen. Nei, men han var noget av en høvding og en profet. Han hatet prester. Han læste dypsindige skrifter, forbød sin familie at gaa i kirke og fik besøk av selve Bjørnson. Hadde man ham med, saa var det godt, men fik man ham imot, da var det bedst at reise fra byen. Han blandet sig i alt. Det var som hele byen var hans. Det hændte han gik hen til en fremmed gut paa gaten og sa: „Du er saa god du gifter dig med piken." Og allikevel var han ikke ganske fornøiet. Det var nok saa, at han saa alle over hodet her i byen, men han vilde gjerne ha raget op i en by, som var hundrede gange større.

Og nu hadde han faat en svigersøn, og det var som han i al stilhet gik rundt denne europæer og tok maal av ham os spurte: Hvem er du egentlig? Hvad har du set? Og læst? Og er du en frihetsmand eller en bakstræver? Har du nogen respekt for det jeg har gjort her, eller gaar du og smaaflirer indvendig og kalder mig for en smaabykakse?

Hver morgen vaaknet Per i hotellet og gned sig i øinene. Der stod et portræt av en ung kvinde paa hans natbord. Hvad? Er det dig, Per, som endelig har faat paarørende? Der er non som bryr sig om dig. Naar du har snue, saa møter flere mennesker op og er ængstelige og spør hvordan det gaar. Det skulde hænde dig.

Hver middag gik han til svigerforældrenes bord, og her stod der stadig blomster ved hans kuvert. Og ofte fandt han smaa overraskelser — en gaffel, en ske eller en servietring i sølv med hans navn paa. Det var som de første straa til hans hjem begyndte at plukke sig sammen. Og den bleke kvinden med brillene saa venlig paa ham, og det var stadig som hun vilde si: Du tar hende fra mig, men jeg tilgir dig.

Per sat paa hotellet og læste en dag, da Merle traadte ind.

„Vil du ut og gaa?“ spurte hun.

„Javel. Hvor skal vi hen idag?“

„Ja, vi har jo ikke været hos tante Marit paa Bruseth endnu. Det gaar ikke an. Du maa gaa med mig dit.“

Aa, det var morsomt med disse forlovelsesvisitter. Han travet formelig rundt og samlet paa onkler og tanter. Idag en ny igjen. Hvorfor ikke?

„Men kjære, jeg synes du har graatt, piken min,“ og han tok hendes hode mellem sine hænder.

„Aa, det er ingen ting. Kom nu og gaa.“ Og hun skjøv ham lempelig bort, da han vilde kysse hende.

Men pludselig satte hun sig i en lænestol og knep øinene sammen, idet hun lot blikket dvæle hos ham. Og saa nikket hun neppe synlig. Det var som hun spurte sig selv: Hvem er han egentlig? Hvad er det jeg indlater mig paa? For fjorten dage siden var han jo vild fremmed —

Saa strøk hun sig over panden. „Du vet — det er mor,“ sa hun.

„Er det no særlig iveien med din mor idag?"

„Hun frygter saa for, at du tar og stryker ut i verden med mig før non vet av det."

„Men jeg har jo sagt, at vi kan bli boende her saa længe."

Hun smilte til den ene siden, øienlaakene lukket sig næsten i. „Men jeg da? Jeg som har gaat her aar efter aar og været aldeles gal efter at komme ut."

„Og jeg som er aldeles gal efter at bli hjemme," lo han. „Det skal bli deilig endelig engang at faa et hus og familie — og ro."

„Og jeg da?"

„Du ogsaa. Du skal faa bo hos mig."

„Uf, du er umulig. Du skulde vite hvad det er at gaa og kaste bort sine bedste ungdomsaar i et hul som her. Og desuten — jeg kunde da drive det til no med violinen."

„Jaja, kjære, saa reiser vi ut." Han rynket panden tilveirs som for at le.

„Aa, tøis, du vet jo det gaar ikke an at stryke fra mor. Men du kom rigtig i et farlig øieblik. For jeg gik nu allikevel og formelig længtet efter en, som kunde komme og føre mig bort."

„Aha — jeg var bare en billet til utlandet!"

Han kom og knep hende i næsen.

„Aa, pas dig du. Jeg har igrunden ikke sagt ja endnu."

„Du — du som fridde selv."

Hun slog hænderne sammen.

„Nei — nei det er da det frækkeste! Jeg som sa

nei, nei, nei i en tre fire dager. Og jeg vil ikke, vil ikke, vil ikke, sa jeg. — Det gjør ingenting, sa du. For jeg vil. Du tok mig bare med streker og overrumpling — men pas dig du."

I næste øieblik slog hun armene om hans hals, men da han kom med sin mund, skjøv hun ham bort igjen. „Nei," sa hun, „du maa endelig ikke tro det var det jeg mente."

Saa vandret de snart arm i arm opover gaten mot bygden for at besøke tanten paa Bruseth. Det var september, med gule løvaaser og gyldne akre og rogn med blodrøde bær. Men der var sommer endnu i luften.

„Uf, du er aldeles umulig til at gaa fort," sa hun forpustet.

Og ved en grind satte de sig i græsset paa veikanten. Nedenfor laa byen med de mange tak og skorstenspiper foran den blanke sjø, indrammet av de brede bygder.

„Vet du hvorfor min mor blev slik som hun er?" spurte Merle med ett.

„Nei — jeg har ikke villet spørre dig om det."
Merle trak et straa mellem læpene.

„Jo, ser du — mor er prestedatter. Og da — da far forbød hende at gaa i kirke, saa lystret hun jo. Men hun fik ikke sove. Hun syntes — syntes hun hadde solgt sin sjæl."

„Og hvad sa far din til det?"

„Hysteri, sa han. Men mor fik ikke sove allikevel. Og saa endte det med, at hun maatte paa asyl."

„Stakkar.“ Per tok hendes haand.

„Og da hun kom derfra, saa var hun ikke til at kjende igjen. Og saa prøvde jo far at bøie sig mer end han pleier og sa: „Jaja, du faar vel gaa til kirken da, men du maa undskylde at jeg ikke gaar med.“ — Og en søndag saa tok hun mig ved haanden og gik, men da vi kom til kirkedøren og hørte orglet og salmen, da snudde hun. „Aanei, det er for sent nu,“ sa hun, „det er for sent, Merle.“ Og siden har hun ikke været der.“

„Og siden da er det hun har været saan litt underlig?“

Merle sukket. „Det værste er, at hun sitter der og ser saa meget ondt omkring sig. Og der er ingen anden raad mot det end at le, siger hun. Men le, det kan hun ikke selv. Og saa maa jeg. Men naar jeg nu reiser fra hende — aa, det tør jeg ikke tænke paa.“

Og hun gjemte ansigtet inde ved hans skulder. Han begyndte at stryke hendes haar.

„Si mig, Per —“ hun saa op og smilte atter litt til den ene siden — „hvem har ret du — mor eller far?“

„Gaar du og prøver at finde ut det?“

„Ja, men det er saa haabløst umulig at komme til no bestemt. Hvad mener du? Fortæl mig hvad du mener, Per!“

De sat alene her i denne gyldne høstdag, og han holdt hendes hode mot sin skulder. Hvorfor skulde han gjøre sig kostbar og svare noget i det blaa?

„Kjære Merle, jeg vet naturligvis ikke mer end du.

Engang saa jeg Vorherre med et ris i den ene haanden og en kringle i den anden, bare tugt og belønning uten ende. Men siden skjøv jeg ham bort, fordi jeg fandt ham saa uretfærdig — og tilslut forsvandt han i solsystemerne deroppe og i alt smaatteriet, som gror her nede? Hvad var saa mit liv, mine drømme, min sorg eller glæde! Hvor skulde jeg hen? Evig og altid sa det i mig: Han er. Men hvor? Bakenfor det du nu vet — der er han. Og saa vilde jeg vite mer, mer, og blev jeg saa klokere? Naar en damphammer træffer mig i hodet — hvor blir det saa av fremskridtet og kulturen og videnskapen for mig? Er jeg like saa tilfældig som fluen og mauren? Betyr jeg like litet? Forsvinder jeg like sporløst? Fortæl mig det, lille Merle — hvad tror du?"

Hun sat urørlig og aandet med lukkede øine. Hun begyndte at smile, hendes mund var saa rød og fyldig, og endelig spidset hun den og bød den frem.

Bruseth var en svær gaard høit over byen med have og alléer, og lange verandaer paa det hvite stuepalads. For en utsigt over sjøen og bygdene vidt omkring! De blev staaende oppe ved havegrinden og se sig tilbake.

Merles tante var enke, en søster av hendes far, rik og dygtig til at styre, men lunefuld, saa hun kunde være gavmild den ene dagen og plyndre folk den næste. Hendes store sorg var, at hun selv ikke hadde faat nogen barn, men hun hadde ikke valgt sig nogen arving endnu.

Da hun seilte ind i stuen hvor de unge sat og ventet, saa Per en stor, høibarmet kvinde med graat haar og rødt ansigt træ dem imøte. Ho, der har du en tante som forslaar, tænkte han. Hun rev et blaat ærmeforklæ av og stod saa i sort uldkjole med guldkjede ned fra halsen og lange dobber i ørene.

„Saa, dere vilde komme engang," sa hun. „Jasaa, det gik op for dig tilslut, Merle, at jeg er til jeg ogsaa." Og nu satte hun hænderne i siden og mønstret Per. „Og slik er det du ser ut. Det blev dig som endelig skulde fange Merle. Ja, undskyld, jeg siger du nu straks, om du har været aldrig saa mye i . . . i Arabien. Sit ned, sit ned."

Og saa kom der vin. Og da hun løftet glasset for at ønske tillykke, skedde det i følgende ord:

„Ja, nu faar dere slaas med maate da. Men det siger jeg dig, Per Holm, at hvis du ikke er snil med hende, saa kommer jeg og varmer ørene dine. Skaal, barn!"

Paa hjemveien holdt de hinanden under armen og hoppet nedover bakkene og sang og var lystige. Men et stykke oppe fra byen stanset Merle med ett og pekte: „Der," hvisket hun — „der er mor."

Der gik ute paa en stor avhøstet kornaker en enslig kvinde i skumringen og saa sig omkring. Det var som hun opholdt sig her og skulde faa rede paa forskjellige ting. Hun saa mot himlen eller mot byen eller mot folk paa veiene, og saa nikket hun. Hvor hun virket uendelig langt borte og fremmed for alt

som menneskene larmet omkring med. Hvad saa hun nu? Hvad tænkte hun paa?

„Kom saa gaar vi," hvisket Merle og trak ham med. Og saa begyndte den unge piken at synge igjen, overgivent og sterkt, og Per ante, at det var for morens skyld. Kanske stod den ensomme kvinden derborte i skumringen nu og smilte efter dem.

En søndag morgen kjørte Merle op ved hotellet med en stor, brun hest foran trillen, og Per kom ut og satte sig paa og lot hende beholde tømmerne. De skulde utover langs fjorden og se paa farens store eiendom, som i gamle dager hadde været amtmandsgaard.

Slutten av september. Solen er endnu mild, men sjøen er graa og alle kornakrene avhøstet. Hist og her staar endnu en remse gult potetesgræs og venter paa at tas op. Og borte i bakkene staar hester i tjor og dupper med hodet som om de vet at det er søndag, og en let damp efter fugtigheten om natten bølger om i det brede landskap.

De kom gjennem en skog, og paa den anden side dreiet en allé av gamle asketrær ind fra veien og opover bakkene mot en stor gaard, som flagget. Den svære hvitmalte stuen laa høit som for at se ut over verden, det røde fjøs indrammet gaardsrummet med to vinkler. Have og vide jorder faldt skraat nedover mot sjøen. Nei for en gaard.

„Hvad heter den der!" utbrøt Per og stirret.

„Loreng."

„Og eieren?"

„Vet ikke," sa Merle og smeldte med svepen.

I næste øieblik dreiet hesten ind paa alléen, og Per grep uvilkaarlig tømmerne: „Nei, nei brunen — hvor skal du hen?"

„Men kan vi ikke se derop da," sa Merle.

„Jeg trodde vi skulde ut og se paa din fars gaard."

„Ja, men det der er da fars gaard."

Per glante. Per stirret hende ind i ansigtet og slap tømmerne. „Hvad? Hvad? Du siger da ikke, at den der tilhører din far!"

Et øieblik efter travet de gjennem de store, lavloftede rum. Hele huset stod nu tomt, da gaardsbestyreren bodde i baarstuen. Per blev mer og mer begeistret. I disse store sale hadde de gamle tiders amtmænd holdt selskaper, hvor kavalerer i uniform eller med kalvekryds og guldsporer hadde kysset utringede damer paa haanden. Mahognymøbler, røkelse, bordsange, esprit og gratie . . . Per saa det hele i visioner, og nvert øieblik maatte han faa fat i Merle og omfavne hende. „Nei, se her du, Merle, se her, det er jo et eventyr."

Og saa ut i den store, forfaldne haven med de nedbrutte lysthus, gjengrodde ganger og fyldte karpedammer. Per for omkring. Her hadde nok engang været fester med kulørte lamper og to og to bak en busk. „Nei, Merle, var det saa, at din far holder paa at sælge det her til staten?" „Ja det blir nok til det. Gaarden lønner sig daarlig, naar han ikke kan bo her selv, siger han." — „Og hvad bruk har staten for

den?“ „Hjem for aandssvake.“ „Det kunde jeg pinedød tænke mig, Merle. Idiotanstalt — joho, joho,“ han trampet omkring og formelig smaahoppet. „Merle, hør nu — vil du bo her?“

Hun løftet paa hodet og saa paa ham. „Merle, vil du bo her? spør jeg.“ „Skal jeg svare paa staaende flekken?“ „Ja, for jeg vil kjøpe det her paa staaende flekken.“ „Ja, er ikke du . . .“ „Se nu her, Merle — den lange balkongen der, med de doriske søilene — det er ikke juks, det er stil. Empire. Det forstaar jeg mig paa.“ — „Men gaarden er dyr, Per?“ Det var som hun stred imot. Tænkte hun paa violinen? Paa ikke at gro for fast heroppe. — „Dyr!“ sa han. „Hvad gav din far?“ — „Paa auktionen fik han den billig — jeg tror det var femti tusen.“ — Per skridtet opover mot huset. „Vi kjøper den. Her kan der endelig bli et hjem. Hester, kjyr, sauer, gjeter, husmænd, oho — herlig.“

Merle kom efter. „Men kjære dig — du overtok jo fars mekaniske verksted igaar.“

Han blaaste haanlig. „Og tror du ikke jeg kan drive den bygdesmia og samtidig bo her. Kom nu, Merle.“ Han tok hendes haand og trak hende med sig ind i huset igjen.

Hvad kunde det nytte at staa imot. Han halte hende fra rum til rum og begyndte saa at møblere. Det der er spisestuen — og det storstuen — her er arbeidsværelse — det der boudoir for dig — kom nu. Imorgen reiser vi til Kristiania og kjøper møbler.

Hun snappet efter luft. Nu var han kommet saa langt, at de bodde der. De hadde gouvernante. Nu holdt han ogsaa selskaper. Her var dansesalen. Han tok hende om livet og danset ivei. Hun reves tilslut med og blev rød og straalende, det var som alt det hun drømte om at finde ute i verden, pludlig spilte op her inde i de tomme salene. Skulde dette virkelig bli hendes hjem. Hun standset forpustet og saa sig omkring.

Sent om kvelden sat Per paa hotellet med sin notisbok og regnet. Han hadde kjøpt Loreng, og svigerfaren hadde været rimelig og overlatt ham gaarden og skogen for den røverpris han selv fik den for. Der hvilte tredive tusen i pantegjæld paa eiendommen. Godt, de kunde staa. Per hadde jo sin egentlige formue i Ferdinand Holms selskap.

Saa tok han Merle med til hovedstaden, og imens arbeidet snekkere og malere paa Loreng.

Han sat paa hotellet i Kristiania — Merle var ute i byen — da det banket uhyre forsigtig paa døren.

„Kom ind," sa Per.

Og ind traadte en middelshøi mand i trediveaarsalderen, i sort redingote, storblomstret vest og det mørke haar omhyggelig kjæmmet over en maane. Hans ansigt var rødt og muntert, øinene saa himmelblaa og hele manden lysende av lutter godhet.

„Grosserer Uthoug junior," bukket han og lo.

„Ah, det var da morsomt."

„Kommer direkte fra Manchester, men vi hadde en forfærdelig reise. Takk, takk, jeg finder nok en

plass." Han satte sig og slængte det ene stripete ben over det andet.

Per fik ind et glas vin, og inden en halv time var de dus. Uthoug junior fik hurtig lagt hele sit liv tilrette. Han var rømt hjemmefra, fordi faren hadde negtet ham at bli skuespiller — naa — men teatret, her er jo for faa teatre i vore dager, kort sagt — han hadde startet sin egen forretning og var nu generalagent for engelsk cheviot. Frihet, frihet, — at kunne slippe at spørre far om lov, — at kunne snu sig rundt paa gulvet — uten at spørre om lov — aah. Skaal!

En uke efter var der stor folkestimmel utenfor Lorentz D. Uthougs gaard i byen. Alle stirret mot de lange rader av oplyste vinduer. Ikveld var der fest i det store hus. Men henimot midnat kjørte en vogn frem for døren.

„Det er brudgommens," hvisket frøken Bull. „Han har faat hestene fra Danmark."

Dørene gik op, og noget hvitt, indhyllet i overtøi viste sig paa trappen. „Bruden," hviskedes der. Og en slank herre i mørk ytterfrak og floshat. „Brudgommen," sa det i mængden. „Et hipp, hipp, hipp!" lød det fra generalagenten i engelsk cheviot. Og hurraerne runget.

Vognen begyndte at rulle, og Per sat med armen om livet paa sin brud og kjørte med egne heste i raskt trav utover langs fjorden. Mot sit hjem, mot sin herregaard, mot en ganske ny fremtid.

V.

Der stod en forpjusket mandsling med graat skjæg og hug og saget i vedskjulet paa Loreng, og slik hadde han staat i mands minde. Den ene herren reiste og den anden kom, men hvorfor skulde mandslingen kære sig om det? Behøvde ikke den ene ved og den anden ved? Han grov sig op til sit hul paa baarstuloftet om kvelden og satte sig nederst ved kjøkkenbordet om dagen, og han saa ikke andet end at der stadig var mat at faa. Nu om dagene het herren ingeniør Holm, og mandslingen myste med øinene imot ham og drev paa i skjulet. Hvis nogen kom og sa han fik reise, saa var han gudskelov stokdøv. Hug, hug, sa det fra der han stod, og gaardens folk var like saa vant til det som til et ur, som tikker paa væggen!

Men i hovedbygningens kjøkken stod to av pikene og kikket ut av vinduet og ned i haven og smaakniste.

„Der er han igjen," sa Laura. „Hyss, du maa ikke flire saa høit. Nei, nu standser han igjen."

„Det er en smaafugl han plystrer til," sa Oliana.

„Eller kanske han gaar og prater med sig selv. Trur du han er ganske rigtig i hue!"

„Hyss, frua kan høre os."

Men det var selve husherren de stod slik og drev gjøn med.

Det var Per som gik omkring i den store forfaldne haven, i knæbukser og reisehue og stak hæn-

derne i lommen og standset litt eller gik litt slik som det faldt sig. Og saa nynnet han en stump vise, og saa plystret han, og saa tok han en kvist og saa paa, og saa var det en fugl, og saa var det et gammelt, forsømt epletræ, som det kunde lønne sig at prate litt med. Og endelig var det hans egne jorder og skoge i rusten oktobersol. Var det ingenting? Og aasen paa den anden side staar paa hode i det mørke fjordspeil med en verden av farver — det er gult løv og grønt løv og lyserødt og mørkerødt, og gyldne og blodige pletter med grangrønt imellem. Det saa han paa. Bodde han virkelig her? For en bølgende frodighet rundt om. For en himmel saa vid, saa gylden, at det var som den klang. Potetesgræsset ligger oprevet paa aker, kornet er i hus. Og her stod han. Og det var atter som han næret sig av det han saa. Han suget det ind. Tomme rum i hans indre fik indhold. Det var som dette rike, blide landskap omdannet sig i hans væsen og gav ham den samme bølgende frodighet, den samme brede ro.

Og saa?

Og saa? hærmet han og skridtet avsted i havens ganger. Og saa, og saa? Hadde han ikke raad til at gi sig litt tid? Ethvert menneske maa sætte sig sit maal. Dit og dit vil jeg. Hvad vilde saa han? Hvad hadde han igrunden stræbet saa for, helt fra de vanskelige aar paa rummet over stalden og like til nu? For hvad? Ofte syntes han det var som fot i hose. Naturligvis vilde han en dag aande ut i en stor, lykkelig verdensharmoni. Men var han

da ikke naadd dit nu? Hvad vilde han mer? Naturligvis hadde han naadd det nu.

Men er det da alt? Hvad er der bakenom? Ti nu stille. Se paa landskapet. Her er ro, ro.

Han hastet opover til huset og ind som om det kunde hjælpe, at han fik omfavne sin kone og kanske faa hende med ut paa en tur.

Merle stod i ærmforklæ i spiskammerset og satte syltetøiskrukker tilrette i hylderne.

„Du, min eneste lille kone“ — han slog armene om hende — „kunde vi ikke ut og trave litt sammen?“

„Nu? Tror du en husmor ikke har andet at bestille. Uf, du rusker til haaret mit.“

Han trak hende ind og hen til et vindu mot sjøen. „Du, synes du ikke her er vakkert?“

„Det har du spurt om tyve gange om dagen, like siden vi kom hit.“

„Ja, men du svarer jo aldrig. Og endnu har du ikke en eneste gang fløiet om halsen paa mig og sagt du var lykkelig. Og ikke har det hændt endnu, at du av dig selv gav mig et kyss heller.“

„Nei, for naar man stjæler saa mange som du . . .“ hun skjøv ham væk, reddet sig ved at smyge under hans arme og skyndte sig mot døren. „Jeg skal ind til mor idag ogsaa,“ sa hun.

„Huit — naturligvis.“ Han drev paa gulvet, og skridtene blev mer og mer hissige. „Ind til mor, ind til mor. Det er mor og mor og mor og evig og bestandig mor. Huit —“ han begyndte at plystre.

Merle stak hodet ind. „Du — har du saa skrækkelig god tid, Per?"

„Ja og nei. Jeg gaar her og leter i alle krokene efter no. Men jeg finder det ikke du, og jeg vet ikke engang hvad det egentlig er. Jo, jeg har god tid."

„End gaarden?"

„Ja, i fjøset er det budeien, og i stalden gutten Mons, og agronom Kristiansen huserer mellem husmænd og arbeidsfolk. Hvad skal jeg gjøre — forbedre det altsammen?"

„Men har du ikke et mekanisk verksted?"

„Og cykler jeg ikke derind to gange om dagen? Men bestyreren, Rode, den grundhæderlige ingeniør Rode du . . ."

„Ja kan du ikke hjælpe ham?"

„Han maa faa dampe langs de samme skinnene som han er vant til, Merle min. Og fire fem tusen netto om aaret — det er da storartet."

„Men du kunde da utvide, Per?"

Han trak øienbrynene tilveirs og spidset munden.

„Utvide — var det utvide du sa? Utvide en . . . en dukkestue!"

„Aa, du skulde ikke gjøre saa nar av det far har sat igang."

„Du skulde ikke tirre mig slik til at begynde at arbeide for alvor, Merle! Du skulde ikke det. For det kunde jo hænde jeg opdaget en dag, at mennesket aldrig finder non anden lykke end det at trække en plog og se bent frem og glemme alt andet

omkring sig. Det kan jo hænde det kommer en dag, men und mig et litet pusterum, er du snil. Gomor'n saa længe."

Merle trak hodet til sig og rumsterte i spiskammerset igjen. Hun kikket ut og saa ham forsvinde ind av stalddøren. I førstningen hadde hun fulgt med ham naar han drev slik omkring for at ta og føle paa alt det han eiet — han var oppe i baasene og strøk og klappet og haaret sig til og pratet løs i den rene gutteglæde. „Du — Merle — dette her er mit, du. Kua her, Dagros heter hun — det er min. Vi har førti og alle er mine ... Og den der gampen der, er den ikke et syn! Vi har otte. De er mine. Ja dine ogsaa naturligvis. Men du bryr dig ikke no om det, du. Du har ikke tat non av dem om halsen endnu. Men naar en har været saa fattig som jeg — og saa gaa omkring en dag og eie al denne herligheten ... Nei vent nu, Merle — du maa ha et kyss fra Bruna." — Aa, hun kjendte det. Men han kunde gjøre dette om og om igjen, og hver eneste gang i den samme glade forundring. Var det stygt, at hun begyndte at finde det komisk? Men hvad kom det av, at selv om hun stod og længtet saa inderlig efter ham — og han saa kom stormende, hungrig efter kjærtegn, da kunde hun bli saa iskold og negte ham alt, alt. Hvad kom det av? Hvorfor gjorde hun det?

Aa, det var vel fordi han var saa meget sterkere og virket saa overvældende, at hun formelig maatte holde sig fast for ikke at skylles rent bort og for-

svinde. Der kunde de sitte ved lampen og smaaprate og være saa nær hinanden, men pludselig var det forbi — saa for han op og begyndte at drive paa gulvteppet og holde foredrag. Merle — er det ikke underlig med planternes sjæleliv? Og saa gik det løs om vekster i nord og syd, som hun aldrig hadde hørt navnet paa, deres kampe for livet, længselen i deres kjærlighet, heroismen i sygdom, guddommeligheten i deres maate at dø paa. Deres opfindelser, visdom, ja, deres religiøsitet — er det ikke underlig, Merle? Herfra var det jo ikke langt til jordlagene og fossilerne og krystallerne — nyt foredrag. Saa samlet han det hele til et samspil fra den første celle til stjernernes gravitationslove. Var det ikke vidunderlig? En fælles rytme gjennem altet, en verdenssymfoni? — og saa maatte han ha et kyss.

Men hun flyttet sig unda og skjøv ham lempelig bort. For det var som han kjørte op med alle sine kundskaper — med planter og krystaller og fossiler og stjerner — og slap det hele løs som kjærtegn. Hun saa sig omkring som efter hjælp. Og efter at han hadde kjørt omkring med hende i verdensaltet, kunde han pludselig ta hende paa armen og bære hende ind i soveværelset og klæ hende av som et barn. Hun lo, men hun vilde helst graate. Og saa — saa hvirvlet han hende ind i en sanserus, da hun tilslut vaaknet som en, der er skyllet iland paa en ø. Var dette kjærlighet? Denne sterke mand hadde hittil bare læst og arbeidet, og nu hadde han saa

megen opsparet voldsomhet. Men hvorfor blev hun selv saa kold?

Da Per kom nynnende over fra stalden igjen, stod Merle i stuen i mørk uldkjole og med et rødt baand om halsen, knyttet i sløife under haken.

„Nei, men herregud, hvor det klær dig, Merle," han blev staaende.

Hun saa paa ham med blikket litt dvælende, og kom saa og slog armene om hans hals.

„Maatte du gaa alene i stalden idag?"

„Ja, jeg fik en liten prat med unghesten."

„Er jeg uskikkelig mot dig, Per?"

„Du — du!!"

„Og endda spør jeg dig om du vil skysse mig ind til mor."

„Det passer makeløst. For jeg gaar her og venter hvert minut paa en hest jeg kjøpte av ritmester Myhre igaar."

„En ridehest?"

„Ja, jeg vil ride, for pokker. Jeg har da tumlet araberheste i mange aar. Men nu kan vi prøve den der for giggen."

Merle holdt ham om halsen endnu, og saa trykket hun den varme, fyldige mund mot hans, dypere, dypere. Og slik var det hun elsket ham — naar han blev staaende og skjælve av en salighet, som han ikke hadde ventet, ja, som rent overrumplet ham. Da skalv hun selv, av en lykkelig rislen gjennem legeme og sjæl, for endelig engang var det hende som gav.

„Puh — slik — slik er det jeg vil dø," pustet han endelig, blek av sindsbevægelse.

Litt senere stod de ute paa balkongen mot gaarden, da der forbi stabburet kom en skjægget bondemand med en stor, rød hvitfakset hest dansende i grime. Inde paa gaarden standset den, slog hodet tilveirs og knegget, og fra stalden knegget gaardens heste til svar.

„Aa, hvor den er vakker!" ropte Merle og klappet i hænderne.

„Sæt den for giggen," sa Per til stalddrengen, som kom for at ta den.

Bondemanden med det graa skjæg lettet paa huen og sa: „Ja, men eg sku seie, at hesten aldrig ha vore for vogn."

„Engang maa være den første," sa Per.

Merle sendte ham et blik. Men de stod begge i overtøi, da den røde danset med giggen op foran døren. De hvite hover smaatrampet, hodet stod tilveirs, øinene lynte, den var da ogsaa uvant til vognarme paa siden og hjul like i hælene. Per tændte en cigar. „Vil du røke nu?" brast det ut av Merle. „Saa ser gampen, at jeg er rolig," sa Per. I det samme de sat i giggen, steilte den høit og prustet, men den lange svepen suste over dens nakke, og litt efter var de en støvsky, som svandt indover mot byen.

Og saa kom vinteren, og dette var endelig en vinter. Per travet fra vindu til vindu og sa — se her, Merle! hele tiden. Han hadde været saa længe

borte. Han saa østlandsvinteren for første gang. Se her, se her. En verden av hvitt, en frossen ro i hvitt, skoge, sletter, sjøer av hvitt, et eventyr i solskin, et drømmeland i store, skinnende maanekvelde. Det ringlet av bjelder ute paa sjøen og inde i de pudrede skoge, hestene kom med rimbørster, karene med skjæg av is, og midt om natten kunde sjøen utsende knald, naar isen slog revner, saa man hoppet i sengen og for overende.

Og nu var der endelig mening i at kjøre, og kom nu, Merle. I dag tar vi gudbrandsdalshingsten, som maa tæmmes. Hallo. Og i hver sin pels svinger de ut paa den frosne sjø, kommer ut paa blankis og faar sveiv paa slæden, saa det truer med forlis og Merle hyler . . . men saa fandt de sne og fæste igjen. Nei, ingen galop — vil du gaa ordentlig — svepen suser. Den svarte langfaksete gudbrandsdøl slaar hodet op og langer ut. Og det blir kveld, og under den brede stjernehimmel svinger de op mot Loreng igjen — Loreng, som ligger der og lyser mot dem med lange rader av glødende vinduer. Takk for idag kone.

Og saa skiturene indover aasene til Lorengs tømmerhytter, hvor de faar peisen til at flamme og kaffen i kok. Og paa hjemveien en av disse bleke vinterkvelder med en violet skumring over skoge og bygder og sjø, over hvit sne og blaa sne. Langt, borte i den brune aas i vest ligger en gaard med alle sine vinduesrader i brand fra en gul sky et sted paa himmelen. Og her kommer de susende, saa

sneen drysser av granene, — men videre, videre over opkjørte tømmerveier, over stub og sten, saa de falder, slaar sig, tumler med ansigterne dypt i sne, men graver sig op igjen og smiler til hinanden og suser videre. Røde og svette sætter de skiene mot stuevæggen og tramper sneen av.

„Ikveld vil jeg jamen ha rødvin til maten, Merle," sa Per og strøk isfryndserne av skjægget.

„Ja, vil du vi skal ringe op og faa non til?"

„Fremmede! Nei, kan nu ikke vi to bede hinanden paa et litet kalas paa tomandshaand?"

„Jo, jo, som du vil."

En styrt — rent undertøi, ah, hvor det smaker. Og nu vil han overraske hende med at troppe op i smoking tilbords.

Men indenfor døren blev han staaende. Før der kom jamen hun ogsaa pyntet i mørkerød fløielskjole, hans medaljon om halsen og de store haarfletter ødselt rullet op i nakken. Blomster paa bordet fra stuen — vinen er lunket, de smukkeste glas frem, det bedste sølvtøi frem, — ryper — nei, det var makeløst, glassene med den røde drue løftes — velkommen tilbords.

Ansigterne blusser, øinene skinner.

De hadde endnu det frosne vinterlandskap i hodet, og dog hadde turen gjort det saa varmt i deres sind, de spøkte, lo, tok hinanden længe i haanden og saa i lange øieblik tause og smilende paa hinanden.

„Takk for idag, Merle. Imorgen lever vi ikke."

„Hvad er det du siger. Imorgen!“

„Ja, eller om femti aar. Det kommer da ut paa et.“ Han knuget hendes haand og pliret med øinene. „Men ikveld har vi hinanden. Det er da deilig.“

Og saa begyndte han at fortælle om indtryk fra Ægypten. Han hadde i en feriemaaned faat lov at følge med Maspero, selve den store Maspero, for at se paa ruiner, og de var i Luxor, i Karnak med de lange sfinksalléer, i El-Amarna og i Sjubra. De saa ældgamle byer med templer og kongegraver, hvor de døde fra flere tusen aar tilbake laa som bare i tanker, med vidt aapne øine, hvert øieblik færdig til at springe op og spørre: „Slave, er badet færdig?“ Midt borte i en kornmark stikker en obelisk tilveirs, og hvad er det? — den sisste rest av en kongestad. Og for hundrede tusen aar siden har vel de unge skaalet med hinanden i vin der ogsaa og hat hete kjærlighetsnætter med hinanden, og hvor var de nu? Ja, hvor tror du de er?

„Efter den reisen, Merle, begyndte jeg at synes, at det ikke længer var nildyndet, men opløste menneskelegemer, som gjødet akrene. Jeg red bortover smuldrede fingre og læper, som hadde kysset. Der har levet milliarder av kvinder og mænd paa disse flodbredder, og hvor er de blit av? Geologi. Og saa tænkte jeg paa milliarderne av bønner, som er hylet ut, mot sol og stjerner og stenfigurer i templerne, mot krokodiller og slanger og mot selve floden, som var hellig. Og luften — luften, Merle, tok imot dem og vibrerte et sekund — det var alt.

Og slik driver vi paa fremdeles med børnene vore. Vi trykker vor varme mund mot en stenvæg og tror det skal sætte merke. Skaal.“

Men hendes glas rørte sig ikke, og hun saa frem mot den gule lampeskjærm. Hun hadde i al stilhet endnu nogen drømme om at komme ut og erobre verden med violinen — men her sat han og rullet op selve evigheten for hende, og hun selv, han, hendes forældre, alt, alt blev avner, som veiredes hen og forsvandt.

„Kjære, du maa da drikke med mig. Ja, ja, saa faar jeg drikke din skaal med mig selv da. Skaal, Per.“

Og siden han nu var begyndt at fortælle der utenfra, saa fortsatte han, men muntrere, saa hun kunde smile igjen. Og de store sumpsjøene dernede, med et fugleliv uten ende, ibiser, pelikaner, svaner, flamingoer, heirer og storke — en verden av krumme bryst og lange næb og spankulerende ben og skrik og vingeslag. Men underlig var det at staa igjen, naar trækfuglene jog i stimer nordover om vaaren. Hils til Norge, kunde han si. Og om høsten saa han dem komme tilbake igjen, fra graagaasen til stæren og linerlen. „Hvorledes staar det til hjemme?“ kunde han tænke — og næste gang følger jeg med, kunde han love sig i aar efter aar.

„Og nu er jeg her — skaal.“

„Velkommen hjem da,“ smilte hun og drak med ham.

Da trak han i klokken. „Hvad er det du vil?“

spurte hendes øine. „Champagne,“ sa han til piken, som forsvandt.

„Nei, er du aldeles gal.“

Og han hældet sig tilbake, lykkelig og het og tændte en cigaret og fortalte om sin største arbeidstriumf dernde; det var da han hadde sluttet i katarakten og atter var begyndt hos Brown Brothers filial i Alexandria. Saa kommer en morgen chefen ind og siger: Mine herrer, her er en god anledning til at tjene generals-epaalettene for den som duer — hvem vil? Ti stemmer ropte: Jeg! Vel, kongen av Abyssinien synes pludselig, at han ogsaa bør ha saa meget som to hundrede engelske mil jernbane, og hvad mener dere om det? Storartet, sa vi i kor. Vel, men her blir konkurranse mellem os og tyskere og sveitsere og amerikanere. Og vi — vi maa vinde. Selvfølgelig, ropte koret sterkere. Vel, sa chefen — nu tar jeg to mand og gir fire hænder. De skal reise derop og utstikke linjer og bringe forslag og beregne alt, teknisk og økonomisk slik at alt blir bedre og billigere end de andres. Det er et arbeide for en dygtig mand i otte maaneder, men jeg vil ha det færdig paa fire. Ta assistenter med og utrustning med, men et tusen pund i præmie til den, som gjør arbeidet slik at vi seirer.

„Per fik du det?“ Merle reiste sig umerkelig fra stolen av bare spænding.

„Jeg — og en til.“

„Hvad het han?“

„Han het Ferdinand Holm.“

Merle smilte til den ene siden og saa paa ham gjennem de lange øienhaar. Hun visste det hadde været hans dikt og drøm at beseire denne halvbror i aapen kamp engang. Og nu!

„Hvordan gik det?" spurte hun og saa som tilfældig frem mot lampen.

Per kastet cigaretten: Det blev først en ekspedition opover Nilen og siden en liten karavane med kameler og muldyr og assistenter og proviant og instrumenter og telte og kinin, en mængde kinin. Aner du, Merle, hvad en slik opgave egentlig gik ut paa? Banen skulde gaa gjennem skoge og tunneller og over sumper og elver og avgrunder, og alt skulde jeg i en fei maale og beregne, materialet, arbeidstiden og pengene. Det er vel og bra, at en viadukt har de rigtige staalbjælker og spændbuer, og at støpningen i bunden er rigtig, men tyskerne maa ikke komme og si: Vor bro er smukkere. Det vilde ta otte maaneder for en dygtig mand, men jeg skulde gjøre det paa fire. Det er sandt nok, at dagene har tolv timer, men natten har ogsaa tolv. — Feberen? Aaja. Solstik paa folk og dyr — jaha, det forekom. Karter blev ødelagt av regn — et slangebit skilte mig av med min beste assistent. Men alt dette maatte ikke være hindringer. Det maatte ikke sinke. Mistet jeg en mand, saa blev der saa meget mere paa mig selv. Da to maaneder var gaat begyndte en slægge at hamre i nakken paa mig, og naar jeg lukket øinene et par timer om natten, saa krøp der en mængde

ildormer omkring inde i hjernen. Træet? Naar jeg saa mig i speilet, var øinene to røde kugler i hodet. Men da fire maaneder var omme, da stod jeg hos chefen.

„Og . . . og Ferdinand Holm?"

„Han var kommet dagen i forveien."

Merle flyttet sig paa stolen. „Og . . . og han vandt?"

Per tændte en ny cigaret. „Nei," sa han og stræ-vet med at faa den til at ryke. „Jeg vandt. Og slik gik det til, at jeg blev chef for banen i Abyssinien."

„Der er champagnen," sa Merle.

Og da den perlet i deres glas, reiste hun sig og skaalte. Hun sa ingenting. Hun bare saa paa ham med det slørede blik og smilte. Men det fik hete bølger til at vælde gjennem ham fra isse til fot.

„Ikveld vil jeg spille," sa hun.

Det hændte saa sjelden, endda han ofte tryglet hende. Men siden hun blev gift var det som hun skydde violinen, og kanske var det i en uklar angst for, at den vilde forstyrre hendes ro.

Per sat i sofaen i stuen og hældet sig fremover og skjulte ansigtet i hænderne for bedre at lytte. Og hun stod der borte ved notestolen i den røde kjole, het, straalende i lyset fra den gule skjærm-lampe — og spilte.

Men pludselig husket hun moren og maatte hen i telefonen: „Du — er du der, mor? — aa du kan tro vi har hat det herlig idag." — Og det var som den unge kvinde nu stod og prøvde at strø

litt lys ind i morens sind fra den lykken hun selv hadde oplevet i disse timer.

Litt senere laa Per i sin gode seng, mens Merle vimset om i værelset og ikke var helt færdig endnu. I lyset av de grønne lampetter paa mahognykommoden stod hun i det side linnet og ordnet sit haar til natten i en lang flette. Begge tiet. Han opdaget i speilet, at hendes øine hvilte paa ham, blide, hemmelighetsfulde, han merket duften av hendes haar, og den fyldte hele rummet herinde med ungdom.

Saa vendte hun sig mot ham og smilte. Og han laa stille og kaldte paa hende med lysende øine. Og det var som alt det de hadde oplevet ikveld — skituren, den violette skumring, festen ved bordet, hans fortællinger og champagnen — det hadde omdannet sig til elskov i deres bevissthet, og nu blusset det frem i deres smil.

Og kanske hadde de endnu det kolde evighetspust gjennem sit sind, milliarderne som dør, aartusenernes flugt forbi mot det evige mørke, og allikevel var de kommende minutter, da de skulde ty ind til hinanden, en verden av salighet, som opveiet alt, alt, og gjorde, at Per laa her og følte trang til at sende en hymne op i universet, fordi det var saa vidunderlig at leve.

Aa, han begyndte at kjende til hvorfor hun gav sig saa dvælende god tid. Det var naar hun vilde overraske ham, det var naar hun var gavmild tilsinds. Nu var det som hendes lette aandepust fyldte rummet herinde med elskov.

Ute i natten lød der knald fra isen, som slog nye revner og over taket av deres hus brændte vinterhimmelen sit baal av stjerner.

VI.

I de følgende aar drev Per sin gaard og sit verksted uten at ofre for megen tid paa nogen av delene. Han hadde sin agronom og sin fabrikbestyrer, og det hele gik bra i sin vante gjænge. Hvis nogen hadde spurt ham hvad han selv egentlig drev paa med, da vilde han hat ondt for at svare. Det var som han gik omkring og samlet paa noget ubestemt. Der var et eller andet han manglet. Det var noget han hadde forsømt og maatte indhente. Og det var ikke længer kundskap, men liv, norsk liv, de unges liv. Det maatte han nu ha fat i. Den ungdom i ham, som ikke fik luft i tiden mellem tyve og tredive, den laa endnu opdæmmet, og den maatte endelig engang faa slippe løs.

Der blev selskabelighet paa Loreng. Der kjørte i vinterkveldene lange rader av slæder fra byen og dit. Der var borde med blomster og krystal, og lysene var mange og vinen god. Og i de lange maanenætter kunde en besteborger i den lille byen vaakne med et leven gjennem gatene, saa han maatte op og hen til vinduet i skjorten. Det var bjælder og slæder, bjælder og slæder og lystige syngende mennesker, som kom kjørende i galop fra en utflugt langt oppe paa landet, hvor de hadde danset.

Den unge sakfører, som var nygift og en laks og en galning, sat i fanget hos en andens frue og spilte trækspil og sang. „Det er vel den der ingeniøren paa Loreng igjen," sa folk. „Ungdommen er ikke til at kjende igjen siden han kom hit." Og de skubbet sig i siden og krøp i seng og skjønte ikke hvordan dette skulde ende.

Og Per kjørte i lag til kaksene paa storgaardene omkring og spilte kort med dem ut over natten og fik champage paa sengen om morgenen, fordi værten var en mand med dannelse. Det var aldeles herlig. Det var ikke matematik eller religion, nei, men det var noget av norsk bygdeliv, som han følte trang til at suge op i sig selv. Han vilde ikke bli en fremmed her. Han vilde slaa rot, gro fast, bli hjemme paa en plet i verden, han ogsaa.

Saa kom den solvarme junidag, da han stod ved Merles seng og hun laa der og smilte til den ene siden og hadde en nyfødt pike paa armen.

„Hvad skal hun hete, Per?"

„Kjære, var vi ikke enige om det? Efter din mor, naturligvis."

„Hun skal selvfølgelig hete Lovise," sa Merle og begyndte at lægge det røde barnehodet ind til sit bryst.

Se det var nu en overraskelse igjen. Det hadde hun kanske gaat i flere uker og pønsket ut for sig selv. Og denne gang overrumplet hun ham med et frivillig kjærtegn indover selve hans sjæl.

„Ja, jeg har jo ingen ting at si her i huset," prøvde han at spøke. „Og du faar vel faa det slik som du vil ha det."

Han strøk hende over panden. Og da hun saa hvor bevæget han var blit, smilte hun imot ham med sit rødeste smil.

En av de første dager av slaatonnen laa han i solbakken med hodet mot en høitue og saa paa sine arbeidsfolk. Slaamaskinen surret nede ved sjøen, — høiriven længer borti bakkene, hestene drog, karene sat paa og kjørte. Det var som hele landskapet laa her og utaandet sommer og frugtbarhet. Og han selv, han syntes at hvile i sin egen ro.

Der kom en kvinde i lys kjole og gul straahat henover veien, og hun skjøv en barnevogn foran sig. Se, det var Merle, og Merle saa sig omkring og nynnet. Efter denne barnefødsel var der slik fred i hendes sind, hun drømte vel neppe om en verdenserobring med violinen mer, nu var der et litet væsen i vognen som tok alle hendes drømme. Og aldrig hadde hendes hud været saa blændende og hendes smil saa rødt, det var som hendes ungdom først nu blomstret ut i hele sin fylde, og det var som hendes øine stod aapne av en kjær forundring.

Litt efter sat Per og kjørte slaamaskinen selv. Det var næsten som han maatte ta fat paa ett eller andet for at forsørge kone og barn.

Men pludselig standset han og steg av og begyndte at gaa rundt maskinen og se nøiere efter. Hans

ansigt blev saa lys vaakent, hans øine saa gløgge. Og med blikket paa ljaaenes mekanisme blev han staaende en stund og grunde.

Hvad var dette? En lykkelig idé begyndte at arbeide i ham. Men endnu fjernt. Der var endnu tid til at skyve den bort. Skulde han?

Varme blide dager og lyse nætter. Det hændte han ikke fik sove, bare fordi det var saa deilig at ligge vaaken naar solen kom.

En slik nat stod han op og klædte sig paa. Nogen minutter senere trampet det i staldsvalen, og den røde hingst kom til syne sammen med Per. Saa svang han sig i sadlen i hvit lærretsdragt og korkhjelm og satte avsted i trav indover veien.

Hvor skulde han hen? Ingensteder. Det var en avveksling at være oppe til en usedvanlig tid og se en julimorgen rinde.

Han hævet og sænket sig i stigbøilerne under hestens lette trav og følte rytterens behagelige varme gjennem sit sind. Her var saa stilt, gaardene sov. Himlen var hvitblank med spredte, gyldne skyer, som sjøen speilet. Og endnu stod brede enge og vævet tepper i alle blomsternes farver, og her steg en duft tilveirs, av løv, av bar, av eng, saa brystet videt sig ut og han fik lyst til at synge.

Han dreiet op over bakken og maatte ofte stige av for at lukke op grinder. Forbi gaarder og smaa plasser, altid høiere. Tilslut var han helt oppe paa aasryggen og kom frem paa en aapen plet og holdt stille. Den røde hingst slog hodet tilveirs, og baade hest og

mand var vaate av dryss fra løvskogen, som nu begyndte at lyse i rødt. Dernede laa sjøen og speilet himmel, bygder og aaser, som sov. Og der mot øst kom de røde flammer — kom solen — kom dagen.

Hesten sparket utaalmodig i bakken og vilde videre, men Per holdt den igjen. Han sat her under den hvite korkhjelm og saa mot solopgangen og følte en egen bølge gjennem sit sind.

Det forekom ham, at høiere kunde han ikke naa i vellystfølelsen over at leve. Han var ung og sterk endnu. I hans legeme arbeidet alle organer i lykkelig samspil. Ingen sorg trykket, intet ansvar knuget, og fremtiden var rolig og dagslys uten svimlende drømme. Hans hunger efter kundskaper var stilnet. Han hadde en følelse av, at det han hadde lært, set og samlet, det begyndte at bli levende organisme i hans sind.

Men hvad saa?

Den store menneskety pe du har drømt om — har du nu magtet at levendegjøre den i dig selv?

Du vet hvad godtfolk vet om menneskehetens veie, dens kampe for en høiere form, dens famlen ad mange stiger op mot uendeligheten, som den kalder Gud.

Du kjender litt til planternes liv, og et fuglerede er et mysterium du kunde knæle for. Et berg viser dig merker av en bræ, som for tusener av aar siden skrapet over det, og du ser det og føler et pust for det gigantiske i solsystemets arbeide. Og om

høstkveldene gaar du og ser paa stjernehimlen og føler det salige gys over lyset og døden og de svimlende avgrunder deroppe.

Alt dette er blit noget av dig selv. Lykken over at leve er for dig at omspænde mest mulig av universet og la det vugge omkring i din tanke og dine sanser.

Og saa? Er det nok? Denne hvilen ut i sig selv — er det nok?

Eller har du reist en sten, som andre mennesker kan stige op paa og si: Nu ser vi længer end før.

Hvad er dit indre, hvis det ikke avspeiler sig i handling?

Hvis jorden en dag blir befolket av overmennesker — hvad hjælper det, naar de maa dø?

Hvad tror du paa?

Ak, denne følelsen av at være religiøs husvild! Hvor ofte har du og Merle ikke ligget med hænderne flettet ind i hinanden, mens tankerne streifet omkring, haand i haand, paa jorden eller mellem stjernene for at finde en, som kunde motta en bøn, ikke et betleri om naade, men en takk, en jubel over det at leve.

Men hvor var han?

Han er ikke. Og allikevel — han er.

Men asketen paa korset er en Gud for oldinger og syke. Og vi andre? Naar faar det moderne, sterke, videnskapelig tænkende menneske et tempel for salmebruset og evighetstonen i sit sind?

Solen dukket frem over en fjern aaskam og strødde

guld over granskogenes millioner av spir. Og Per bøiet sig frem, med rødtglinsende dug paa haanden og det hvite ærmet og klappet den urolige hest paa halsen.

Klokken var to. Morgenen tændte alle sine baal i skyene og paa alle vand henover jorden. Duggen paa engene og perlerne paa de smaa sommerfuglevinger begyndte at straale.

„Sesaa, Bijoux — nu skal vi hjem."

Og henover de græsgrodde skogveie satte han avsted i galop, mens hesten prustet.

VII.

„Hei, kone, nu kommer her storfremmen — — hvor i alverden er du!" Det var Per som hastet ind gjennem stuene med et aapent telegram i haanden og tilslut havnet i barneværelset, hvor Merle sat.

„Er det her du er?"

„Ja, men du roper jo slik, at en hører dig over hele gaarden. Hvem er det som kommer?"

„Ferdinand Holm og Klaus Broch. De har bestemt sig allikevel til at møte op til barnedaapen. Du store Jeremias, Merle — hvad siger du nu?"

Merle var litt hulkindet og blek. Der var gaat et par aar igjen, og hun sat her med sit andet barn paa fanget, en liten gut med store, forundrede øine.

„Det var da morsomt for dig det," sa hun og løste videre op paa gutten.

„Ja, men er det ikke makeløst at de lægger avsted

den lange veien, bare fordi jeg bad dem. Men nu maa her død og pine fiffes op."

Og her blev da ogsaa en huskestue over hele gaarden, med sandkjørsel til haveganger og gaardsrum og nymaling av husene. Og Merle, stakkar, forstod, at nu blev han ikke naadig, om traktementet indendørs kom til at mangle paa noget.

Saa kom den varme augustdag, da flaggene fløi tilveirs. I bakkene surret det paany fra onnefolk og river, og luften var saa stille, at røkstripene fra byen steg lodret tilveirs. Per hadde været tidlig oppe idag for at kaste et sisste øie paa alt, fra den sommerkjolen som Merle skulde ha paa, og like til hestene, som var striglet saa det lyste av dem. Og Merle forstod ham. Han hadde været fiskergutten ved siden av den velklædte doktorsøn, og noget endnu værre for den fine familien Holm. Og saa meget av gutten stak fremdeles i ham, at han nu hadde lyst til rigtig at vise sig.

Der var fuldt av nysgjerrige paa dampskibsbryggen inde i byen, da skibet svinget op og la til ved kaien.

De to brune vognhestene fra Loreng stod og slog med hodene og sparket for fluebit, men endelig slap de løs og tok nogen iltre hop, saa mængden kastet sig til side. Og folk saa oppe i vognen de to fremmede sammen med ingeniøren, og alle tre lo og fektet med armene og pratet i munden paa hinanden. Saa svandt vognen i en støvsky utover langs den blanke fjord.

Men et godt stykke efter kjørte en tjenestegut fra

Loreng med et lass av store messingbeslaatte lærkufferter og en kasse, som vistnok utvendig var av træ, men som maatte indeholde noget forfærdelig tungt.

Merle var færdig og mønstret sig i speilet. Hun syntes den lyse sommerkjolen var pen, og den røde sløifen i halsen og ved beltet sat nu som den skulde. Men nu duret det i gaarden, og hun gik ut for at ta imot de fremmede.

„Her er de," ropte Per og hoppet av. „Han her er Ferdinand pascha, generalguvernør over det nye kongerike Sahara — og dette her er khedivens øverste piperenser og liveunuk.

Der kom imot Merle en lang, skutrygget mand med hvitt haar og skjægløst, indtørket ansigt. „Goddag, frue," og hans haand føltes tør og benet. Det var Ferdinand Holm. „Nei, her har De jo et rent høvdingesæte," sa han og saa sig omkring og satte lorgnetten bedre tilrette.

Den næste var en rund, trivelig herre med en smule sort bukkeskjæg og mørke, plirende øine. Men hans haandtryk var saa trofast og hans smil saa muntert. Dette var altsaa Klaus Broch.

I næste øieblik travet Per med sine to venner gjennem stuene og viste dem utsigten fra de forskjellige vinduer. Indtil Klaus begyndte at le og vendte sig mot Merle: „Han er den samme," sa han — „men han er blit no førere, saa De har nok stelt rigtig godt med ham, frue." Og han bukket og kysset hende paa haanden.

Der ventet dem selters og rhinskvin. — Merle hadde fundet ut, at det kunde smake godt i varmen, og da de fremmede hadde tømt et par glas hver og sa ah! storartet, — kom Per som tilfældig forbi hende og strøk hende over haanden og hvisket: „Udmerket idè, Merle. Takk skal du ha."

„Det er sandt," sa Ferdinand Holm, — „jeg er nødt til at sende et telegram. Faar jeg lov at bruke telefonen?"

„Nu begynder han — nu kan han ikke styre sig længer!" utbrøt Klaus Broch og storlo. „Han har sat telegrafen i bevægelse opover hele Europa, men vi maa da faa komme indenfor døren før du begynder her igjen."

„Kom med mig — her er telefonen," sa Per.

Da de to var ute, vendte Klaus sig mot Merle og smilte: „Nei, jasaa — jeg staar virkelig her foran Pers kone — for hans lys levende kone. Og slik ser hun ut. Den fyren har da bestandig hat et forbandet held." Og han grep hendes haand og kysset den igjen, saa Merle uvilkaarlig rykket haanden til sig og rødmet.

„Har ikke De non frue da, hr. Broch?"

„Jeg — tja, hvad skal man si. Jeg blev viet til en grækerinde engang, men hun strøk sin vei. Slik er nu engang min skjæbne." Og han blinket med øinene og sukket med et saa komisk uttryk, at Merle brast i latter.

„Og Deres ven Ferdinand Holm?" spurte hun saa.

„Han, kjære frue, — han — med respekt at melde,

saa følger der visst et litet utsøkt harem med det paladset han bor i."

Merle snudde sig mot vinduet og rystet smilende paa hodet.

En time senere kom de fremmede ned fra sine værelser, vasket og omklædt. Og efter en liten lunch trak Per dem med for at vise dem gaarden. Han hadde baade bygget nyt og dyrket nyt. Da han kom hit fødde gaarden førti kjør — nu hadde han over seksti. „Jaja, det er jo ingenting for dere, som kjører avlingen ind med jernbanetog," sa han. „Men her har jeg et hjem," og han gjorde en haandbevægelse ut mot baade husene og gaarden.

Tilslut kjørte de i trille ind til hans verksted, og her gjorde han ingen undskyldning, fordi det var litet. Han viste det lille støperiet frem med en mine som om det var en verdensbedrift, og han holdt sig alvorlig da de to venner sendte ham smaa sideblik og hadde ondt for ikke at smile.

Arbeidsfolkene hilste ærbødig og nyfikent paa de fremmede.

„Det er jamen morsomt at se norske forhold igjen," slap det endelig ut av Ferdinand Holm.

„Ja, er det ikke deilig," sa Per og skapte sig aldeles henrykt. „Netop saa store dimensioner skal et støperi ha for at eieren kan faa gode dager og hans sjæl ha ro."

Ferdinand Holm og Broch saa paa hinanden. Men i næste øieblik viste Per dem ind i et side-

rum med verktøi og maskiner, som øiensynlig ikke hørte med til det øvrige.

„Pas paa!“ sa Klaus — „nu kommer vi nok til det allerhelligste. Jeg vædder paa, at her holder han paa at pønske ut no djævelskap igjen.“

Men Per trak et par presenninger tilside og viste dem en moderne slaamaskine av almindelig type og ved siden av denne noget nyt, en model, som han selv hadde fundet paa.

„Den er ikke færdig endnu,“ sa han, „men hovedsaken er løst. — Den gamle kniven skar engen saa tungt, men to kniver, altsaa en saks, det vil jo arbeide saa meget fortere.“ Og nu holdt han et litet foredrag for dem og viste dem hvor meget enklere hans egen mekanisme var, og hvor maskinen vilde bli lettere.

„Det er jo Kolumbus' egg,“ sa Klaus.

„Det der kan jo bli en million i patentgebyrer,“ sa Ferdinand langsomt og saa mot vinduet.

„Det beste var nu om det kunde gjøre slaatten lettere og billigere for folk,“ sa Per og smilte litt ironisk til Ferdinand Holm.

Det blev et festlig middagsbord, og da akkeviten skjænktes i de smaa glass, utbrøt Klaus: „Nei, jamen tror jeg ikke det er min ungdomsven, en ægte Lysholmer — nei, nei, lever du endnu. Og husker du, da vi gik paa skolen sammen.“ Og han holdt glasset op og lot det spille i lyset. Saa sang de tre kamerater „Helan gaar“ og siden „Halvan gaar“ akkurat som i gamle dager, da de var unge teknikere og holdt kalas.

Samtalen blev munter, den ene lystige historien fulgte den anden, men Merle syntes, at Ferdinand Holms øine mindet saa om staal, selv naar han lo.

Og efter som Per fik høre mer og mer nyt fra Ægypten, syntes hun han forandret sig saa — det var som ogsaa hans blik blev av staal, hans ansigt blev fremmed og fjernt, kanske syntes han, at kone og barn bare var en lænke nu. Han mindet om den avdankede kavalerihest, som pludselig vaakner ved lyden av signalhorn.

„Nu kan du forresten faa et ganske pent arbeide," sa Ferdinand Holm og skaalte med Per.

„Takk skal du ha. Er det som underdirektør hos dig?"

„Du duer ikke under. Du skal være over." Ferdinand stak pekefingren først ned og saa tilveirs. „Men utbygningen av Eufrat og Tigris er jo bare et tidsspørsmaal."

„Takk skal du ha." Per spilte øinene op.

„Ideen ligger der og venter paa sin mand. Den vil realiseres næste aar eller om ti aar, naar manden kommer. Det synes jeg du skulde tænke paa."

Alle saa paa Per. Merle fæstet ogsaa sine øine paa Per.

Men han lo. „Hvad fornøielse skulde jeg ha av at lægge de to gamle hæderlige floderne i bolt og jern?"

„Det vilde for det første bety nogen millioner tønder korn i tilvekst til verdensproduktionen. Vilde du ikke ha non fornøielse av det?"

„Nei," sa Per og fik en spydig mine.

„Og ikke av, at hundrede tusen kvadratmil av jordens frugtbareste egne fik en regelmæssig kommunikation?"

„Det interesserer mig ikke," sa Per.

„Hør," Ferdinand løftet sit glas mot Merle — „si mig frue, hvordan er det at være gift med en anakronisme?"

„Med — med hvad for no?" stammet den unge kvinde.

„Ja, Deres mand er en anakronisme. Han kunde være en av disse konger og profeter. som fører an i civilisationskampen, men han vil ikke, han forakter sin egen dygtighet, han vil en dag gjøre revolution mot sig selv. Er De opmerksom paa det. Skaal, frue!"

Merle lo og løftet nølende sit glas, idet hun sendte Per et sideblik.

„Deres mand gaar og er egoistisk og samler paa lykkelige dager, frue."

„Ja, er det saa galt?"

„Han rakner sit liv op i en mængde gyldne traade," bukket Ferdinand, og staaløinene prøvde at se milde ut.

„Ja, er det ogsaa galt?" kom det tappert fra den unge kvinde.

„Det er galt, det er sløseri med sin udødelige sjæl. Man skal ikke rakne sig op, selv om traadene er av guld.

De enkelte lykkedagene glemmes, men handlingen

bestaar. Og Deres mand — hvad pokker skal han være saa lykkelig for? Verdensutviklingen bruker oss, enten til lys eller til brændsel, og Per, Deres gemal, frue, er for god til brændsel.“

Merle sendte atter et sideblik til Per, som lo, men pludselig bet han tænderne sammen og saa ned paa sin tallerken.

Saa kom barnepiken ind med lille Lovise, som skulde si godnat, og hun gik et øieblik fra den ene til den anden ved bordet. Men da den lyslokkede pike kom til Ferdinand Holm, var det som han kviet sig for at ta i barnet, og Merle saa, at han uvilkaarlig sendte et blik til Per, som vilde han si: „Her har du heftet dig bort igjen.“

„Undskyld,“ sa han pludselig og saa paa sit ur: „Jeg maa nok faa lov at bruke telefonen igjen. Tillater De, frue?“ og han reiste sig og gik ut. Klaus saa paa de andre og rystet paa hodet. „Den mand vil krepere, hvis han ikke hver time faar sendt et telegram,“ sa han og lo.

De sat ute paa balkongen ved kaffen og cigarerne. Det skumret av høstens første mørke, fjeldene blev saa fjerne og mørkeblaa, og her lugtet av haveblomster og høi. Merle reiste sig og sa godnat. Og da hun blev alene paa soveværelset, visste hun ikke rigtig om hun skulde være misfornøiet eller ei. Disse fremmede mænd førte Per saa langt bort fra det, som hadde været hans lykke siden hun lærte ham at kjende. Men morsomt var det at se hvor forskjellig han behandlet de to venner. Klaus Broch

kunde han drive gjøn med, men overfor Ferdinand gik han som paa vakt for at hævde sig, og naar han motsa ham, da var det altid med et bukk.

Der kom en stor, gul maaneskive op over aasene i øst og la en bred guldsøile henover det sorte vand. Og de tre kamerater paa balkongen blev en stund sittende tause og se paa.

„Du agter altsaa at gaa her og dovne dig," sa endelig Ferdinand og nippet til sit likørglas.

„Er det mig du mener?" spurte Per og bøiet overkroppen litt fremover.

„Ja, du gaar naturligvis og er lykkelig fra morgen til kveld. Det kalder jeg at dovne sig."

„Takk."

„Det vil si — du er naturligvis meget ulykkelig. Det er enhver, som forsømmer sine evner og anlæg."

„Tusen takk," lo Per, og Klaus rettet sig op i stolen og blev spændt. Hvor bar dette hen?

Ferdinand saa fremdeles ut over sjøen. „Du forakter din egen metier — som ingeniør?"

„Ja," sa Per.

„Hvorfor?"

„Jeg savner et skjønhetsmoment i vor trang til at skape nyt, nyt, nyt. Mere hastighet, mere guld, mere mat — er det no andet vi driver paa med?"

„Kjære Per — guld er frihet. Mat er liv. Hastighet utsletter de døde øieblikkene. At fordoble livsmuligheten for menneskene er at fordoble deres antal."

„Og hvad skal vi med det dobbelte? To tusen millioner maskinsjæle — er det det vi vil?"

Klaus skjøt ind: „Men herregud, mand, end her i vort kjære Norge da? Synes du det vilde være en ulykke, om vi blev saapas mange, at verden fik øie paa oss?"

„Ja," sa Per og saa ut over sjøen.

„Du sværmer for de smaa og faa," sa Klaus.

„Jeg vil nødig, at hele Norge skal bli tilsvinet av fabrikker og proletariat. Hvorfor fanden kan vi ikke faa være i fred?"

„Staalet vil ikke," sa Ferdinand Holm utover mot maanesøilen paa sjøen.

„Hvad? Hvem siger du?" Per saa paa ham med aapne øine.

Ferdinand fortsatte uforstyrret: „Staalet vil ikke fred. Og ilden vil ikke. Og Prometheus vil ikke. Menneskeaanden har endnu for mange trin igjen av stigen før den naar op. Fred? Nei, min ven — der er makter utenfor dig og mig som steller med de ting.

Per smilte og tændte en ny cigar. Ferdinand Holm hældet sig godt tilbake i stolen og fortsatte som til selve maanen: „Utbygningen av Eufrat og Tigris — av Indus og Ganges, ja hele vor planets opdyrkning og regulering, hvad er det? Det er bare et spørsmaal om non aar. Det er bare en fattig begyndelse. Om tohundrede aar har vi ikke mere at stelle med her paa vor lille globus. Da maa vi se os om efter kolonier ute paa andre kloder."

Efter en pause spurte Per: „Og hvad er saa vundet ved det?"

„Vundet? Indbilder du dig, at menneskeaanden nogensinde sætter sig en grænse? Om en halv million aar er alle de solsystemer vi nu kjender, regulert av menneskeaanden. Der blir naturligvis vanskeligheter. Der blir krig mellem planeter, en planetpatriotisme vil opstaa, maktgrupperinger av planeter vil opstaa mot andre grupper. Smaa kloder vil bli underkuet av større. Er dette svimlende? Herregud — tviler da nogen paa, at mennesket kan andet end erobre videre i de næste millioner av aar. Verdensviljen gaar sin gang. Og vi kan ikke staa imot. Der er ingen som spør efter vor lykke. Viljen til det uendelige spør hvem den kan bruke og hvem som er unyttig. Voilà tout."

„Og naar jeg saa dør?" spurte Per.

„Du —! gaar du fremdeles og føler dig selv paa pulsen og forlanger at leve evig. Kjære ven — du eksisterer ikke. Der er bare en person paa vor side, det er verdensviljen. Den omfatter os alle. Kald ham vi. Og vi stiler imot den dag, da vi for alvor kan sætte os i respekt hos Gud. Menneskeaanden vil holde en dommedag med Olympen — med gaaden, med almakten derute. — Det blir et stort opgjør. Og tro du mig — det er i virkeligheten den eneste religiøse idé som lever i hver eneste en av os — det er den som gjør at vi løfter panden og gaar opreist og glemmer, at vi er slaver og hvert øieblik kan dø."

Pludselig saa han paa sit ur: „Undskyld, telegrafen er vel aapen endnu.“ Og han reiste sig og gik ut.

Da han kom tilbake sat Klaus og Per og snakket om sin hjembygd.

„Du har vel ikke glemt da vi fisket haakjærring?“ spurte Klaus.

„Nei, jeg synes at huske, at du var en helt og slog den ihjel med bare næverne — var det ikke saa?“ „Skjær av og ro paa land!“ hærmet han og storlo.

„Aa, hold nu din snaus og vær ikke saa vittig. Men si mig, har du været deroppe siden du kom hjem?“

Per fortalte saa, at han besøkte hjembygden ifjor. Hans gamle pleieforældre var døde, Peter Rønningen var død, men Martin Bruvolden sat i en liten stue med otte barn..

„Stakkars djævel,“ sa Klaus.

Ferdinand Holm hadde sat sig og nikket nu mot maanen. „Hvis han, som dere snakker om, er en barndomskamerat — hvorfor sender vi ham saa ikke tusen kroner?“

Der blev en liten pause. „Jeg haaber jeg faar lov at være med,“ fortsatte Ferdinand og tok en femhundredekroneseddel op av vestelommen. „Værsgod.“

Per tok imot sedlen og sendte ham et blik. „Det glæder mig for Martin, stakkar, for saa faar han femten hundrede,“ sa han og stak pengene i vestelommen.

Klaus Broch saa paa de to og trak paa smilebaandet. Og da de hadde snakket om andre ting en stund, spurte han: „Det er sandt, Per, har du set annoncen fra det engelske karbidselskap?"

„Nei — hvad er det?"

„De vil ha anbud paa utbygning og regulering av Besnaelven med fosser og fjeldvand. Det maa da være no for dig."

„Nei," sa Ferdinand energisk. „Jeg sa dig jo straks det var for litet for ham. Per skal til Eufrat."

„Hvor meget dreier det sig om paa en slump?" spurte Per ut i luften.

„Saavidt jeg kunde forstaa maa det bli en affære paa et par millioner kroner," sa Klaus.

„Det er ingenting for Per," gjentok Ferdinand, idet han reiste sig og skjulte en liten gisp. „La dusinsjælene stelle med det smaatteriet. Godnat, mine herrer."

Men et par timer senere, da alt i huset var stilt, gik Per endnu og drev paa lydløse filttøfler frem og tilbake i den store sal. Nu og da standset han og saa ut av vinduet. Hvorfor sov han ikke? Maanen var bleknet, og det begyndte at gry av dag.

VIII.

Den næste morgen stod Merle alene i spiskammerset, og da hun hørte skridt bak sig, dreiet hun hodet — det var Klaus Broch.

„Godmorn, frue — ah — slik ser De altsaa ut i formiddagsdragt. Nei, men løs kjole er da aldeles som skapt for Dem. Det er jo Ghirlandajo. Aanei, det er bedre endnu, det er jo selve Aspasia.“

„Er De oppe saa tidlig?“ spurte Merle tørt.

„Nu! End Ferdinand Holm da, som har sittet med breve og regnestykker like fra solen randt. Kan jeg hjælpe Dem med no? Skal De ha flyttet paa den der osten? — Ja saa — er De saa sterk? Bestandig skal jeg være overflødig, naar det gjælder kvinder!“

„Bestandig overflødig,“ gjentok Merle og saa paa ham gjennem de lange øienhaar.

„Ja, min eneste og første kjærlighet — vet De hvem det var?“

„Nei, hvordan kan jeg ane det?“

„Det var Lovise, Pers lille søster. Hende skulde De ha kjendt.“

„Og siden?“ Merles øine hvilte paa denne mand, som syntes at blomstre av lutter medgang.

„Siden, frue? Siden? La oss nu se engang! Tænk, det er mig nu i øieblikket umulig at huske at jeg har støtt paa andre kvinder end . . .“

„End!“

„End Dem, frue.“ Han bukket.

„Takk skal De ha.“

„Og derfor synes jeg, at De som den gjestfrie kvinde kunde unde mig . . .“

„Hvad —? Er det ost De vil ha?“

„Nei takk, no bedre. No meget bedre.“

„Og det er?"

„Et kyss. Jeg kan godt ta det nu straks."

Og han nærmet sig, hun saa sig leende om efter en utvei til at slippe bort, men han sperret hende døren.

„Ja," sa hun, „men først maa De gjøre litt nytte for Dem. Stig op paa den gardintrappen der."

„Med fornøielse. Nei det var da morsomt." Den spinkle stigen knaket under hans vægtige skikkelse.

„Hvor langt op skal jeg?"

„Der øverst paa hylden — ser De den store brune krukken der, det er tyttebær."

„Herlig — saa faar vi kanske tyttebærsyltetøi til middag." Og han strakte sig helt paa taa og fik fat i den tunge krukken, som gjorde ham rød i ansigtet.

„Og nu, lille frue?"

„Ja nu kan De staa der saa længe. Men hold den godt. Jeg maa hente no." Og hun skyndte sig ut.

Klaus blev staaende med den tunge krukken. Han saa sig om. Hvor skulde han sætte den? Han ventet Merle skulde komme tilbake — men hun kom ikke. Der var nogen som spilte piano i stuen like ved. Skulde han rope om hjælp? Han ventet fremdeles og blev rødere i hodet. Og fruen kom fremdeles ikke tilbake.

Da satte han med den største anstrengelse krukken tilbake igjen, kløv ned og traadte ind i stuen, forpustet og rød. Men her braastandset han og spilet øinene op.

„Hvad .. hvad be ... er det Dem, frue, som sitter her og spiller piano!“

„Ja, er De ikke glad i musik?“

„Den skal De ha igjen,“ sa han og løftet pekefingeren. „Den skal De være viss paa at faa igjen med renter, frue. Vent bare.“ Og leende gik han ut og op gjennem trappene.

Per sat ved skrivebordet i sit arbeidsværelse, da Klaus litt efter traadte ind til ham.

„Nu sitter jeg og forsegler pengebrevet til Martin Bruvolden,“ sa han og tændte i det samme lakstangen. „Jeg har underskrevet: „Fra haakjærringfiskerne.““

„Ja, det var en morsom idé av Ferdinand. Hvad tror du nu den stakkars husmanden vil si naar de store sedlerne falder ut?“

„Det skulde være morsomt at se hans ansigt,“ sa Per og skrev utenpaa konvolutten.

Klaus sank ned i en skindlænestol og lænet sig godt tilbake.

„Jeg har netop drevet litt spas med din kone. Du har en aldeles makeløs kone.“

Per saa paa ham og husket paa gamle dager, da denne tunge, nævestore doktorgut drev med tjenestepiker i byen. Han akslet sig litt endnu naar han gik, men ellers hadde kvinderne omkring i verden gjort ham saa pertentlig og let og smidig.

„Hvad jeg vilde sagt,“ fortsatte Klaus — „er du ikke stolt av vor ven, Ferdinand?“

„Aajo saamen.“

„Det gik mig igaar som bestandig, naar vi var sammen i gamle dager — naar jeg hører paa ham, saa er jeg enig med ham, og naar du snakker, ja saa er det som ut av min sjæls lønkammer det med. Synes du jeg er blit overfladisk, Per?“

„Dine dampploge gaar vel av sig selv, og dine haremskvinder skaffer dig ingen sindsbevægelser. Læser du no?“

„Det kunde være meget at si om det,“ sukket Klaus, og Per syntes pludselig at hans ven fik et ansigt, som var furet og ældet.

„Ja,“ gjentok han — „der kunde være meget at si om det. Men fortæl mig nu, gamle ven, ja du maa endelig ikke ta det fortrytelig op — men har Ferdinand nogensinde kaldt dig for sin bror. eller . . . ?“

Per rødmet over panden. Efter en pause svarte han „Nei.“

„Nei?“

„Der er ingen jeg staar i slik gjæld til, men om han betragter mig som slegtning eller bare som bytte for sin godhet, — det har han bestandig holdt borte i skyene.“

„Ja, han er morsom. Det likner ham. Men si mig nu . . .“

Per saa op. „Naa?“

„Ja, ja — det er atter en smule paatrængende. Du er jo i den misundelsesværdige stilling, at du har din formue staaende i verdens beste selskap . . .“

„Ja, og du da?“

„Det er jo en bagatel ved siden av dit. Har du fremdeles alt dit staaende hos ham?"

„Ja, jeg har forresten tænkt paa at sælge non aktier nu. For jeg bruker jo en god del mer end jeg egentlig tjener for tiden."

„Du maa ikke sælge aktier nu, Per. De er ... ja du har vel set, at de er dalet .... er under pari."

„Hvad siger du? Nei, det har jeg ikke set."

„Jaja, det er naturligvis no ganske forbigaaende. Der blir selvfølgelig rift om dem igjen, saa de gaar op. Men khediven er jo hovedpersonen, ser du, og han er lunefuld. Og Ferdinand vil bestandig utvide, bestandig kjøpe nyt land, ny ørken. Vandingen her er jo bare et spørsmaal om kraft, siger han, og kraften blir billigere jo større dimensionerne blir. Men khediven vil ikke mer. Det kan jo være et lune. Det kan rette sig i morgen. Men hvis du tror, at Ferdinand gir sig overfor en lunet khediv, saa tar du feil. Nu vil han samle kapital og kjøpe ham ut. Hvad siger du? Kjøpe khediven ut av selskapet. Det er ikke smaating. Men naar kursen gaar litt op igjen, kjære ven, saa flyt endel av din formue over til Norge. Herregud, den kan da gjøre godt der ogsaa."

Per rynket panden og saa frem en stund. „Nei," sa han endelig. „Jeg anser partiet mellem Ferdinand og mig slik, at hvis en av oss svigter den anden, saa blir det ikke mig."

„Undskyld da," sa Klaus og reiste sig.

Barnedaapen blev en fest med mange gjester til middag og mange taler ved bordet. Hvor ungdommelig verten var. Han sa, at han vilde feire sin søn paa ætiopisk vis — med baatfart og bluss.

Det blev en kveld da maanen var usynlig bak tunge, mørke skyer, men henover det sorte vandspeil gled gjesterne i baater under latter og musik. Og atter sat sakføreren, den unge galning, i fanget hos en kone, som ikke var hans egen, og spilte trækspil, saa vinduene aapnedes paa gaardene rundt omkring og hoder kom tilsyne for at lytte.

Utover kvelden brændte saa baalene langs sjøen derborte som store, luende sole nede paa vandspeilet. Og i græsset laa smaa grupper med kaffe og opdækning mellem sig, og kanske var der et par eller to som i al stilhet gik og hvisket til hinanden.

Merle og Per stod et øieblik sammen ved et baal. Og de saa paa hinanden i det røde ildskjær og kom samtidig til at smile.

Han tok hende i haanden og førte hende utenfor lysvidden og pekte over til deres hjem, som glødet med alle sine vinduer derborte i mørket.

„Sæt om det her er den sisste festen vi gjør, Merle.“

„Kjære, hvorfor siger du det?“

„Nei, nei, jeg har bare som en følelse av, at no er forbi og at no nyt begynder. Jeg føler det slik. Men du faar ha takk for alle festene vi har turet til nu.“

„Men snille dig da . . .“ mer fik hun ikke sagt,

for han drog sig til siden og blandet sig med de andre og blev lystig igjen.

Og saa kom dagen, da de fremmede reiste.

Inde i stuen stod fødselsdagsgaven til den unge herre, som nylig var døpt Lorentz Uthoug. Det var en mandshøi byste av solguden Re-Hormachis i rød granit, som fadderne hadde ført med fra Alexandria. Og nu sat den i stuen mellem palmer og trykket albuene ind i siden og saa med store døde øine ut i det uendelige rum.

Per stod paa bryggen og viftet efter de to kamerater, mens damperen pløiet hen over sjøen med en vifte av smaabølger efter sig.

Og da han kom hjem blev han gaaende og se paa gaarder og skoger, paa Merle og paa barnene med øine, som hun syntes var aldeles fremmede.

Næste nat gik han og drev paa den store salen igjen og saa ut av forskjellige vinduer i mørket.

Raknet han sit liv op i smaa gyldne traade, som glemtes og svandt?

Blev han brænde istedetfor lys?

Hvad søkte han? Lykken? Og bak den? Salmetonen kaldte han det som ung. Hvad var det nu? Gud? Men han fandt ham neppe ved lediggang.

Du har suget den næring du kan ut av hjemmeglæden, egteskapet, faderlykken, landskapet, menneskene her. Der er lemmer i dig som hungrer efter bevægelse. Efter at slippe løs og arbeide, kjæmpe, handle.

Du skulde ta vandutbygningen, Per.

Men faar du den? Hvis du først vil spænde dig for, saa er du dygtigere end de andre — saa faar du den.

Men vil du?

Driver du ikke paa med en slaamaskine? Du maa da se, at du kan ikke undvære tekniken allikevel, du maa trods alt gaa og pirke og lirke med staalet og ilden.

Du orker ikke andet.

Det du har stirret efter i det sisste, det var bare gyldne taakebilleder. Staalet har sin egen vilje. Staalet begynder at vaakne i dig — det synger. Det synger. Det vil videre. Du maa.

Verdensviljen gaar sin gang. Vær med, eller la den kaste dig overbord som unyttig.

Og Per drev op og ned, op og ned.

Næste dag reiste han til hovedstaden. Og Merle saa efter vognen og tænkte: „Ja, han hadde nok ret. Nu begynder no nyt."

IX.

Der kom et kort, hvor der stod: „Nu reiser vi paa terrængbefaring." Fjorten dager efter kom han hjem med karter og tegninger, og han sa: „Jeg er naturligvis for sent ute igjen. Men vent nu."

Han laaste sig inde. Hun fik endelig se ham arbeide. Hun hørte ham om formiddagen, naar han drev frem og tilbake og plystret. Saa blev det stilt — da stod han over arbeidsbordet og regnet

eller skrev. Saa lød skridtene igjen. Nu sang han en vise, og det var noget nyt for ham selv. Det var som han gik her med saa megen opsamlet lykke, en rikdom av kjærlighet, landskap, skjønne timer, som han hadde gjemt, og nu sang det sig frem. Hvorfor skulde han ikke synge det utover planerne til en vandutbygning? Matematiken er tør, men den kan ogsaa bli levende syner og svinge sig op i lyset. Han sang høiere. Saa blev det stilt igjen. Merle hadde ikke længer rede paa naar han kom i seng. Men han gik derinde hos sig selv og sang hende i søvn. Hun vaaknet, og han trampet allerede frem og tilbake igjen og det var som hørte hun myndige skridt av en feltherre. Han lyste av nye syner, nyt stof, og der klang noget pompøst gjennem hans stemme. Hun knep øinene sammen, og hendes blik blev dvælende. Atter var han ny. Hun hadde ikke set ham slik.

Saa var han endelig færdig og sendte sit anbud. Og nu blev han urolig for alvor. Han ventet paa svar den næste uken. Han trampet ut og ind. Han red ut paa Bijoux, men kom hjem med den, dryppende av sved. En utaalmodig mand kan umulig ride andet end i galop. Tiden gik. Han blev søvnløs. Han vilde ikke spise. Tiden gik fremdeles. Endelig stormet han ind i barneværelset til hende en morgen. Rikstelefon, Merle. Indkaldelse til styremøte i selskapet. Hjælp mig for pokker at pakke og det i en fei. Saa reiste han.

Hun blev igjen gaaende i spænding. Det var ikke saa nøie om han fik arbeidet eller ei, men hun vilde han skulde seire.

Et par dager efter telegram: „Hurra, kone.“

Merle viftet med telegrammet og danset rundt paa gulvet.

Og næste dagen igjen var han hjemme og trampet frem og tilbake og sa: „Hvad tror du din far siger til det, Merle . . . ha, ha!“

„Far? Til hvad?“

„Naar jeg spør ham om at garantere for et par hundrede tusen.“

„Skal far være med?“ Hun aapnet øinene helt og saa paa ham.

„Ja, hvis han ikke vil, saa kan han faa slippe. Men jeg vil ialfald spørre ham først. Farvel.“

Og saa kjørte han ind til byen.

Inde i Uthougs store hus maatte man gjennem jernvarebutiken inden man naadde kontoret. Per banket paa med sin mappe under armen. Hr. Uthoug hadde netop tændt gassen og skulde til at sætte sig foran sit amerikanske skrivebord med skyvelaaket, da Per traadte ind. Det graaskjæggede hode med den tætte haarpels dreiet sig imot ham og var mørkt i skyggen fra den grønne skjærm over blusset.

„Naa, er det dig. Sit ned,“ sa han. „Du har været i Kristiania, hører jeg. Hvad er det du driver paa med nu?“

De sat overfor hinanden. Per fortalte. Rolig. Sikker.

„Og beløpet?" spurte Uthoug, og ansigtet kom frem av skyggen og saa paa ham i fuldt lys.

„To millioner fire hundrede tusen."

Gamlingen la de haarete hænder paa pulten og reiste sig. Han stirret paa den anden og pustet sterkere. Denne sum slog ham i hodet. Den gjorde ham selv til dunst og støv! Hvad blev nu alle hans anlæg? Hans storhet? Hans stilling, hans myndighet i byen. Hvad var det for summer han pleiet at stelle med, han ved siden av dette?

„Hørte jeg rigtig?" stammet han. „Sa du to — to mi-millioner?"

„Ja, du synes naturligvis det er en bagatel," sa Per. „Men jeg har da ogsaa avsluttet kontrakter paa femti millioner frcs."

„Hvad? Hvor meget sa du?" Den anden begyndte at valse rundt paa gulvet. Han tok sig op i haaret. Han saa paa Per som for at finde ut om han hadde drukket eller . . .

Men samtidig var han ikke den, som vilde la sig døive saa let allikevel. Han prøvde at staa rolig.

„Hvor meget tjener du saa?" spurte han.

„Jeg har regnet et par hundrede tusen."

„Saa?" Det var atter en sum i fortjeneste, som slog gamlingen litt for panden. „Nei, han var ingenting. Han hadde aldrig været nogen verdens ting."

„Hvordan vet du, at du vil tjene det?"

„Jeg har regnet det ut."

„Og hvis — naaja, hvordan kan du være sikker paa det? Sæt at du regner galt?" Hodet kom atter frem i fuldt gaslys.

„Jeg pleier at regne rigtig," sa Per.

Da han spurte om kautionen, var den gamle ifærd med at gaa bort over gulvet ifra ham. Men han braastandset og saa sig tilbake over skuldren.

„Hvad! Kaution! Jeg! For to millioner?"

„Nei, selskapet forlanger sikkerhet for en fire hundrede tusen."

Efter en pause sa gamlingen: „Saa. Jasaa. Men, men jeg eier ikke saa meget engang . . ."

„Jeg kan selv stille sikkerhet for tre hundrede tusen i aktier. Og saa har jeg jo gaarden og verkstedet. Men tat i en rund sum — vil du garantere for hundrede tusen?"

Efter en ny pause lød det borte fra den anden væg: „Det var ikke smaatteri heller."

„Hvis du har no imot det, svigerfar, saa har jeg andre utveie. De to vennerne som nylig var her . . ." Og han reiste sig og pakket papirerne sammen.

„Nei, nei, nei, du maa da ikke ha slik braahast. Du kommer jo over en som et skred. Jeg faar vel lov til at tænke over det til imorgen ialfald. Og papirerne — la mig ialfald faa se litt paa dem."

Den natten drev Uthougen oppe. Al fast grund var rykket bort under føtterne paa ham. Det var jo saa, at hans svigersøn var en stor mand — skulde han selv tvile paa det? Hundrede tusen — ikke paa

en gaard, ikke en handel, men paa et arbeide. Det var nyt. Det var eventyr. Det var Europa, fremtiden. Turde han ikke være med? Hvem kunde vite hvad uheld der kunde støte til? Nei, han rystet paa hodet. Han kunde og turde ikke. Men han hadde lyst. Han vilde saa gjerne være litt mer end en smaabykakse. Skulde han? Skulde han ikke? At kaste hele sin formue, sin familie og sin stilling i vegtskaalen for en fosseutbygning som han ikke forstod et kvæk av. Eventyr. Spil. Nei, han maatte si nei. Ja saa var han bare en smaabykakse likevel. Nei, han maatte si ja. Aa, herregud, han knuget hænderne sammen. Han svettet og følte sig svimmel. Det var en prøve at bestaa. Han hadde lyst til at be. Men det kunde jo ikke nytte. Han hadde jo selv avskaffet Gud.

Næste dag fik Merle og Per opringning med besked om, at de maatte komme ind til de gamle til middag.

Og da de sat hos dem og skulde spise, var det umulig at faa nogen samtale i gang. Ingen vilde likesom begynde med det, som de alle tænkte paa. Gubben var graa og søvnløs i ansigtet. Fruen saa fra den ene til den anden gjennem brillerne. Per var rolig og smilte.

Der kom rødvin, og endelig løftet fruen sit glas og skaalte med Per. „Tillykke da," sa hun. „Vi vil ikke være dem, som lægger oss i veien. Naar du selv synes det er rigtig, saa er det vel saa. Gid det maa gaa godt med dig da, Per."

Merle saa paa sine forældre, hun hadde sittet saa spændt, og nu fik hun taarer i øinene.

„Takk," sa Per og skaalte med begge svigerforældrene. „Takk!" gjentok han til gamle Uthoug og nikket. Saken var ordnet. De to gamle hadde nok drøftet det sammen og var blit enige.

Men samtidig hadde alle en følelse av, at grunden gynget under dem. Det var som hele deres skjæbne var sat ind i et spil.

Et par dager senere var Per en tur inde i byen i den milde oktobersol, og da han saa sin svigermor ved vinduet, skyndte han sig hen og kjøpte en buket, som han gik op og rakte hende.

Hun sat og saa ut mot den gule vesthimmel og dreiet saa vidt hodet, da hun tok imot blomstene. „Takk," sa hun. Og saa vedblev hun at se ut igjen.

„Hvad sitter du og tænker saa paa, kjære svigermor?"

„Aa, det var ikke godt om vi bestandig skulde fortælle det," og hun rettet brillene ut over sjøen.

„Jeg haaber du tænker paa no morsomt."

„Jeg tænker paa dig, Per. Paa dig og Merle."

„Saa, det var da smukt av dig."

„Det er det, ser du, at du vil faa motgang nu. En mængde motgang." Og hun nikket ut mot den gule himmel i vest.

„Motgang! Hvorfor skulde vi faa det?"

„Fordi du er lykkelig, Per?"

„Hvad? Fordi jeg er . . . ?"

„Fordi alt blomstrer omkring dig. Vær viss paa,

at der er nok av usynlige makter, som ikke under dig det.“

Per smilte. „Saa det er din mening,“ sa han.

„Jeg vet det, Per.“ Og hun sukket og saa ut i det fjerne. „Du har i det sisste faat fiender blandt alle de misundelige skyggene, som ingen ser. Men de er nu omkring os likevel. Jeg ser dem hver dag. Jeg har lært dem at kjende i alle disse aarene. Jeg har stridd med dem. Og det er godt, at Merle har lært at synge i et hus, hvor der var saa fuldt op av dem. Vorherre give hun maa makte at synge dem bort ogsaa for dig?“

Da Per gik var det som smaa kuldegysninger rislet ham ned over ryggen. „Pyt!“ sa han nede paa gaten. „Hun er jo ikke rigtig.“ Og han skyndte sig hen til sin karjol og kjørte hjemover.

„Nu blir nok Rode glad,“ tænkte han. „Nu faar han styre verkstedet aldeles paa egen haand. Hans livs drøm. Jaja. Hver sit. Og agronomen blir eneherre paa Loreng non aar. Jaja, jaja — hyp!“

X.

„Per, du reiser ikke fra mig nu. Du faar ikke lov. Du vil ikke la mig bli alene, Per.“

„Merle, nu maa du være fornuftig. Saa slip mig nu.“ Han prøvde at løse hendes hænder, som var sammenflettet bak hans nakke.

„Du har aldrig været slik, Per. Du bryr dig jo hverken om barnene eller mig længer?“

„Kjære Merle, det er ikke morsomt at være mig. Men du vil da ikke jeg skal faa en damsprængning iaar ogsaa. Det vil bli den rene ruin, forsikrer jeg dig. Saa saa, slip nu."

Men hun slap ikke. „Synes du det er vigtigere med disse dammene deroppe end med mig nu."

„Du! Men baade doktoren og jormoren har jo lovet at være paa pletten bare du sender bud. Og du har da været saa dygtig de to gangene før. Men jeg kan ikke bli, Merle. Der staar for meget paa spil. Saa, saa, farvel nu og telegrafer . . ." Han kysset hende over øinene, lot hende synke ned paa en stol og følte hendes forfærdede blik efter sig, idet han føk paa dør.

Nede paa flatbygdene laa jordene snebare i aprilsolen, men da han steg av toget oppe i Espedalen, var her vinter igjen med gaardene i sne og aaser og fjeldkammer i hvit, blændende sne. Snart sat han i sin pels og kjørte med den gule stakkar av en skysshest opover en sidedal, som endte oppe i selve vidden.

Den smale snevei var bare gul hestemøk og stup i stup efter hans egne hester, som nu i to vintre hadde trukket lange rader av cementlass op til vidden og indover de frosne sjøene til Besna.

Staalet vil frem. Staalet bryr sig ikke om mennesker. Merle fik klare sig alene.

Naar en sund lykkelig mand kommer op i et stort arbeide med ærgrelse og motgang, da minder han om araberhesten. Det gaar først i muntert trav,

bakke op og ned, og farten øker, efter som kræfterne tar av. Og naar den tilslut er forpustet og færdig til at stupe, se da slaar den over i let galop.

Dette arbeide var ikke det han hadde drømt om at finde engang. Nu som før i tiden var det som hans evighetshunger kjørte paa siden av hans dygtighet og spurte — hvorhen? Hvorfor? Og saa?

Men vanskeligheterne hadde efterhaanden taarnet sig op, saa alle hans tanker blev tat i bruk til det ene — at klare det. Godt eller ondt — det maatte lykkes. Han hadde nu engang tat det paa sig, og han maatte, han maatte seire.

Og saa kjæmpet han da. Det var bare en kraftprøve, og en dyst med ytre vanskeligheter. Ja, var det bare det? Hændte det ikke, at han syntes han stod i kamp mot noget værre? Der var kommet et nyt moment ind i hans liv — uheldet. En makt utenfor hans egen vilje begyndte at spille ham puds.

Man kan regne aldeles rigtig, og allikevel gaar det aldeles galt.

Hvem kan regne ut, at en ædruelig ingeniør allikevel drikker sig fuld en dag og gir ordrer saa gale, at det koster titusener at reparere det igjen.

At der inde i tunnellen mot al forventning aabenbarer sig en vandaare saa stor, at folkene overrumples.

Og dagen efter kjøres en rad av umalte likkister utover isen.

Avisene hadde flere gange skrevet: Atter en ulykke i Besnafaldene. Hvem har ansvaret?

Han selv var paa reise, da Falkman forsømte at ta forholdsregler mot ras av løsberg inde i tunellen. Der blev en katastrofe, som berøvet fire arbeidere livet og ødela hans belgiske boremaskine, som kostet sine hundrede tusen, inden den var paa plass. Dette er ikke feil beregning. Dette er ond skjæbne.

Hyp, Blakken — vi maa frem tilkvelds. Iaar maa flommen ikke ha det at skylde paa, at jeg ikke er tilstede.

Og foruten de andre uheld var ogsaa en av hans materialleverandører gaat fallit — og nu var priserne hos de andre steget langt over kalkylen — steget saa vildt, at der atter var tusener i øket utgift.

Men det skulde nok gaa, selv om han tapte penger. Hans misundere, som i det sisste var begyndt at klandre hans projekter i fagtidsskriftene — de skulde bli staaende med en lang næse.

Og saa?

Ja, Prometheusaanden har kanske et verdensopgjør et sted ute i uendeligheten. Men det raker nu allikevel ikke mig. Hvordan er det med min udødelige sjæl?

Ti stille og skynd dig. Her kan bli snestorm. Hyp, rap dig, dit kræ.

To mil sliter den blakke, saa ender dalen, og vidden fyker en imøte. Her ligger skysstationen, dalens sisste gaard. Han svinger ind og sitter snart i stuen ved en kop kaffe og en pipe.

„Merle? Hordan er det med Merle nu?"

Naa, der kommer hans egen hest, den store, svarte gudbrandsdøl. Det er andet til kar i travet, og slæden fyker op for døren i et spret. Og snart sat han der i sin pels igjen.

Aa, det var befriende at faa en frisk hest, for hvem lasset bare var morro. Med høit hode og klingende bjelde travet den avsted indover de frosne sjøer. En og anden graa hytte ligger borti skraaningen — sætre, som vel har set slik ut et par tusen av aar. Nu kommer en ny tid herop. Luren vi tie, og turbinerne synge op.

Her blaaser iskoldt. Hesten løfter hodet og snøfter. Snefiller begynder at fyke med, nu er det den rene snestorm, som pisker en i ansigtet — huh Hesten blir først hvit i faks og hale, siden over hele kroppen. Og sneskavlerne vokser, og Svarten tar dem i lange byks. Hei, gammeln, vi maa frem før det blir mørkt. Der staar busker indover isen til at markere veien, men hvem kan se i slikt dommedagsfok. Pers eget ansigt er hvitklisset, og han føler sig som svimeslaat av den piskende sne.

Ak, han har arbeidet under Ægyptens solbrand og nu her. Men staalet vil frem. Bølgen ruller sin gang over hele verden.

Hvis dette snefok slaar over i regn nu, saa blir her flom. Saa maa folk ut og arbeide med dammene inat.

En ulykke til, og han stod i fare for ikke at bli færdig efter kontrakten, og saa blev det tusen kroner i mulkt for hver løpende dag.

Det mørkner.

Det er tilslut et uformelig væsen av sne, som med bøiet hode vader i dype dyner mot uveiret, vader paa maafaa — og efter sig trækker det en ubestemmelig bylt av hvitt, hvitt. Et menneske slæper sig efter og hænger i hankerne paa fadingen for ikke at bli igjen. Det er skyssgutten.

I mørket famlet de sig endelig ind mot land, hvor de elektriske bluss fra stationen lyste dem gustent imøte. Og inden han var ute av slæden, holdt fokket op, og de blændende elektriske sole lyste ut over arbeiderbarakker og kontorbygninger og funktionærboliger og hans egen lille plankevilla. To av hans ingeniører møtte op og hilste ærbødig.

„Hvordan gaar det?"

Den graaskjæggete svarte: „Jo, folkene har nu nedlagt arbeidet idag."

„Saa. Hvorfor?"

„De forlanger vi skal ta ind igjen den maskinmesteren, som blev avskediget for drik."

Per rystet sneen av pelsen og gik med sin haandkuffert foran de to, som fulgte med. „Vi faar ansætte maskinmesteren da," sa han. „Vi har andet at bestille end at streike nu."

Et par dager efter laa han i seng og fik postvæsken bragt ind. Han rystet brevene utover dynen og fik øie paa et fra Klaus Broch.

Hvad? Hvorfor skalv haanden slik, da han holdt det? Det var naturligvis bare et kameratsbrev som før.

„Kjære ven — dette brev er det ikke morsomt at skrive. Men jeg haaber, at du har fulgt mit raad og trukket ialfald en del av din formue over til Norge. Men for at fatte mig i korthet — Ferdinand Holm er rømt eller fængslet eller kanske noget endnu værre — du vet, at i dette land kan det ikke nytte at spørre, naar en stor mand saa pludselig forsvinder. Han hadde fiender paa høieste hold, han spilte et vaagsomt spil, og nu er det slut —

Du vet hvad det vil si her, at et selskap likviderer, naar hodet er borte. Europæerne kan skyte en hvit pind efter sit.

Men jeg vet du tar det med ro. Jeg har mistet hver skilling — men du hadde jo gaard og verksted. Og du er mand for at tjene det dobbelte næste gang. Jeg haaber dine utbygninger blir en succes.

Hilsen din

Klaus Broch."

„P. S.

Du skjønner nok, at naar min ven er kastet overbord, saa staar vel ogsaa jeg for tur med det første. Men reiser jeg nu, saa vil ogsaa det bli mistænkt. Vi fremmede balancerer paa line mellem naade og fald. Jaja, skulde det gaa slik, at du ikke hørte mere fra mig, saa er det fordi der der hændt mig noget!"

— — — — —

Utenfor plankehuset sildret vandet i rendene nedover fossen. Per laa stille en stund. Bare knæet bevæget sig op og ned under dynen. Han tænkte paa de to venner. Og paa, at han nu var en fattig

mand — og at garantien for utbygningen for det meste hvilte paa gamle Lorentz D. Uthoug.

Det er klart, at skjæbnen har andre erender end det at lage puter for dig, Per. Du faar prøve at klare dig paa egen haand.

XI.

Ut paa høsten gik Merle en kveld og ventet ham hjem. Nu hadde han været borte i flere uker, og saa var det vel rimelig hun gjorde litt stas naar han endelig kom. Lampene var tændt i alle stuer, det spraket av ved i alle ovner, kokkepiken gjorde istand hans yndlingsmat, og lille Lovise, som nu var fem aar, hadde faat sin blaa fløielskjole paa. Hun sat nu pa gulvet og stelte med to dukker og smaapratet med dem. „Saa nu maa du være snil, Josephine, for nu kommer bestefar snart.“ Merle sa ut i køkkenet: „Har du tat op en flaske rødvin, Bertha? Takk, men sæt den hen til komfyren, saa den kan lunke sig, er du snil.“ Og saa gik hun omkring i stuene igjen. De to mindste barnene var i seng, hvad var der saa mer at gjøre i stand?

Hun kunde ikke vente ham før om en times tid, og allikevel gik hun stadig og lyttet efter hjuldur. Men forresten var hun ikke færdig endnu. Hun skyndte sig op i badeværelset, skruet varmtvand paa, klædte sig av og tok en oljetøishætte om sit haar for at holde det tørt. Saa laa hun snart og plasket og brukte sæpe og svamp. Hvorfor kunde

ikke hun gjøre sig saa appetitlig hun kunde, fordi om det saa litt mørkt ut for dem nu?

Det smaapludret i hendes hode: Er det ikke underlig at ens legeme kan være saa meget for en anden? Her har han nu kysset mig — og der — og især der — og mangen en gang var han aldeles gal. Og husker du — dengang? Og du har kanske sagt nei litt for ofte, og er det nu for sent? Nu har han nok andet at tænke paa end sin lille kone. Det er vel forbi med den tiden da jeg var trøst for alt som gjorde ham ondt. Ja, er det saa rent forbi? Joho, sisst han var hjemme, da ænset han neppe, at vi hadde faat en liten pike som han aldrig hadde set før. Slik gaar det. Han klaget ikke, og han var saa rolig, men hans hode var fyldt av en hel verden av alvor, og i den var der ikke plass for kone og barn. Blir det paa samme vis ikveld? Vil han ænse, at jeg har pyntet mig for ham? Vil det være non glæde for ham at favne mig mer?

Hun stod snart og tørket og frotterte sig foran det store, hvitlakerte speil. Nei, hun var ikke saa ung længer. Rødmen i kinderne var gustnet i det sisste aar, og et par rynker kunde ikke skjules. Men øienbrynene, som han hadde været saa gal efter at kysse, de var vel som før omtrent —, og uvilkaarlig bøiet hun sig nærmere speilet og strøk med fingeren gjennem disse mørke skoge over øinene som om det var et litet kjærtegn fra ham.

Da hun endelig kom ned igjen, var hun i blaa, løstsittende kjole med stor kniplingskrave om halsen

og blonder i de vide ærmer. Og for ikke at synes for pyntet hadde hun hængt paa sig et rødblomstret forklæ, saa hun kunde se huslig ut.

Nu var klokken over syv. Lovise kom hen til hende og sutret, og Merle lot sig synke ned i en stol ved vinduet, tok barnet paa fanget og satte sig til at vente.

Et hjuldur ute i natten kan bety, at det er selve skjæbnen som kommer. En avgjørelse, som slynger oss ned fra velstand til ruin, hvem vet? Per hadde været i England nu for at prøve at faa en ordning med kompaniet. Hyss — var det ikke hjul? Hun reiste sig og skalv.

Nei, det kjørte forbi.

Men nu var klokken otte, Lovise maatte lægge sig, og hun begyndte at klæ hende av. Og snart laa den lille i sin hvitmalte barneseng med en dukke paa hver side. „Gi far en suss," pludret hun. „Og hils ham fra mig! Du, mor, tror du jeg faar komme litt hen i sengen til ham i morgen tidlig?"

„Aajo, visst gjør du det. Saa, læg dig nu til at sove da, er du snil."

Saa sat Merle i stuen og ventet igjen. Tilslut tok hun paa en kaape og gik ut.

I høstmørke laa byen derinde under en melkehvit lystaake. Og deroppe over alle sorte aaser steg en verden av stjerner. Og et sted var vel ogsaa Per, kanske langt inde paa en bygdevei hvor hesten fik traske frem i mørke som den vilde, fordi herren sat med bøiet hode og sturet.

„Hjælp oss du deroppe — og hjælp ham især som har hat saa megen motgang i det sisste.“

Men stjernehvælvet synes saa iskoldt — det har hørt milliarder av bønner før — menneskets hjerte angaar ikke universet.

Og Merle bøiet hodet og gik ind igjen.

Først ved midnat kjørte Per opover bakken mot sin gaard.

Det var slikt skjærende misforhold mellem hans sindstilstand og dette store, oplyste hus, at han uvilkaarlig gav hesten et rapp av svepen.

Han kastet tømmene til staldgutten, som kom med lykten, og gik op trappene, næsten ærbødig i dette store hus, som om det allerede tilhørte en anden.

Han aapnet døren til stuen — der var ingen, men lys, lys og hygge. Han gik indover mot næste rum. Der sat Merle alene i en lænestol med hodet sunket ned paa stolarmen og sov.

Hadde hun ventet saa længe?

Der slog imot ham en varm bølge. Han blev staaende. Den sammensunkne skikkelse rettet sig langsomt op. Det bleke ansigt mildnedes hen i et smil.

Uten at vække hende gik han ind i barneværelset, hvor man ogsaa hadde glemt at slukke. Men her lyste det kun for tre smaa, som ikveld hadde faat rent linnet paa, og nu sov.

Og da han gik tilbake og ind i spisestuen igjen, skinnet lampene for en liten opdækning for to, med

snehvit duk og blomster og en særskilt liten nellik stukket ind i hans servietring — det var nok fra Lovise, fra lille Lovise.

Endelig vaaknet Merle ved en haand, som la sig paa hendes skulder.

„Aa, er du der."

„Godkveld."

De omfavnet hinanden, og han kysset hende paa panden. Men hun forstod der var andre ting som han tænkte paa.

Saa sat de sammen og aat. Hun kjendte hans ansigt, hans stemme, hans ro — hun visste det betydde ikke noget godt.

Men hun vilde ikke spørre. Hun vilde bare vise ham, at alt det andet blev der nok en utvei med, bare de to var glad i hinanden.

Men det var forbi med den tiden da et uventet kjærtegn fra hende var en overrumpling som gjorde ham gal av lykke. Hun sat nu og skalv av spænding over, om han vilde lægge merke til hende — om det var ham nogen trøst længer, at hun var ung og saa nogenlunde ute endnu?

Han spurte med et fjernt smil: „Hvor meget tror du far din er værdt, Merle?" Det lød som en rolig ordre fra en kaptein, som blir paa kommandobroen, naar skibet gaar under.

„Aa, pyt, tænk nu ikke paa det ikveld nu da. Velkommen hjem." Og hun smilte og fik fat paa hans haand.

„Takk!" sa han og trykket hendes fingre, men

var like aandsfraværende. Og han spiste videre uten at ane hvad det var.

„Og vet du, at Lovise har begyndt at spille violin. Du aner ikke hvor ungen er flink.“

„Saa.“

„Og Asta har faat en ny tand. Og du kan tro hun var elendig, mens det stod paa.“

Det var som hun sat her og plukket barnene hen til ham saa han kunde se, at han ialfald hadde dem endnu.

Han saa paa hende en stund: „Du skulde ikke ha giftet dig med mig, Merle. Det hadde været bra baade for dig og din familie det.“

„Aa, tøis, du kan da vel skjønne du er mand for at rette paa det alt sammen igjen.“

Inde i soveværelset klædte de sig langsomt av. Hun tænkte: „Han har ikke lagt merke til mig endnu.“

Og hun lo litt og sa: „Jeg har sittet ikveld og husket paa første gang vi møttes. Men du tænker vel aldrig paa det?“

Han snudde sig, halvt avklædt, og saa paa hende. Denne muntre tonen fandt han saa underlig. „Hun spør ikke hvordan det er gaat mig, og hvordan sakerne staar,“ tænkte han. Men han saa paa hende fremdeles, og han begyndte endelig at fatte angsten i hendes smil.

Joho, han husket nok hin fjerne sommer, da livet var en ferie til fjelds, og da den unge kvinden ved kaffeilden første gang smilte imot ham. Og han

husket sin kjærlighets første solrøde nat paa det blanke vandspeil, da hans hjerte bruste av en hymne til himmel og jord.

Hun stod der endnu. Han hadde hende endnu. Men det var første gang, at hun formelig kom ydmyg og bad ham ta til takke med hende slik som hun var.

Der begyndte gjennem hans tunge hjerte at risle noget usigelig varmt. Men han stormet ikke hen og tok hende i favn og rev hende ind i en hvirvel av salighet. Han blev staaende. Han stirret frem, rettet sig op, knep munden sammen og svor for sig selv, at han skulde, han skulde stampe en mulighet frem, saa det hele kunde reddes for dem endnu.

Lysene sluktes, og de laa snart i hver sin seng og trak tunge aandedrag i mørket. Han strakte sig ut med ansigtet op og tænkte med lukkede øine. Han jaget rundt i mørket efter en redning for dem han hadde kjær. Og hun laa saa længe og ventet paa et kjærtegn fra ham, at hun tilslut maatte finde sit lommetørklæ og trykke ind over øinene, mens hun rystet av en lydløs hulken.

XII.

Gamle Lorentz D. Uthoug var ikke ofte hos sin rike søster paa Bruseth, men nu hadde han gaat den tunge gangen derop, og de to mægtige sat overfor hinanden.

„Saa du har fundet veien herop,“ sa hun og skjøt

det hvælvede brystet frem og gned sig paa knærne som en kar.

„Ja, jeg vilde da høre aassen du har det," sa Uthougen og reiste sin brede overkrop imot hende.

„Takk, jeg har ingen svigersøn, og derfor er jeg ikke bankerot heller."

„Jeg er heller ikke bankerot," sa Uthoug, og hans røde øine fæstet sig paa hende.

„Nei, men han da."

„Ikke han heller. Han er snart rik."

„Han! — Rik! Sa du rik!"

„Inden et aars tid," sa gamlingen rolig. „Men du faar hjælpe til."

„Jeg!" Nu flyttet hun sig baklængs og gapte. „Jeg sa du? Ha, ha, ha! Si mig, hvor mange hundrede tusener tapte han paa den der vasrenden han bygget?"

„Han blev et halvt aar for sent færdig ja. Men selskapet gav efter halvparten av mulkten, da de saa at utbygningen var et mesterverk."

„Jaha — og leverandørerne, som han ikke kunde betale, efter hvad jeg hører."

„De har faat sit alle sammen nu. Kreditbanken har overtat den sak."

„Imot at baade du og han pantsatte Dere like til knappenaalen. Joho — ris skulde Dere ha."

„Det er sandt," sa Uthougen og strøk sig gjennem skjægget — „økonomisk gik det uheldig denne gangen. Men her kan du se hvad de skriver om

saken i teknikerbladene. Her er billede baade av ham og av utbygningen."

„Ja, nu kan han forsørge familien med billederne nu da," sa enken paa Bruseth uten at ænse de hefter han holdt frem til hende.

„Han er snart ovenpaa igjen," sa broren og stak papirerne i lommen. Han sat her saa rolig. Han skulde være mand for at vise folk, at han taalte en motgang, og at der var værdier han satte høiere end penger.

„Er han ovenpaa?" spurte hun. „Har han faat narret dig nu igjen?"

„Han er snart færdig med en ny slaamaskine. Og folk, som skjønner sig paa det, forsikrer det vil bli en millionaffære."

„Er det det du er her for at indbilde mig nu?" spurte hun og flyttet sig endnu litt tilbake.

„Du faar hjælpe til saa vi klarer oss det her aaret, baade han og jeg. Hvis du garanterer for en tredive tusen, saa vil banken . . ."

Enken paa Bruseth klasket sig paa knærne og avbrøt: „Neigu vil jeg ei."

„For tyve tusen da?"

„Ikke for ti øre."

Han saa paa hende, og de røde øinene begyndte at lyne.

„Du blir nødt til at gjøre det, Marit," sa han rolig og tok sin pipe frem for at stoppe og tænde den.

De sat et øieblik og saa paa hinanden. De sat som paa vakt imot, at den anden skulde bli den ster-

keste. De saa paa hinanden saa længe, at de uvilkaarlig kom til at smile.

„Du begynder vel at følge konen din til kirke nu,“ sa hun endelig og knep øinene spottende sammen.

„Hvis jeg stolte paa Vorherre,“ sa han — „saa la jeg mig ned og bad og lot det hele ramle. Men nu liter jeg mer paa godtfolk, og derfor er det jeg nu sitter her.“

Det var nu et svar som hun likte. For enken paa Bruseth gik selv aldrig i kirke. Hun syntes det var daarlig gjort av Vorherre, at hun aldrig hadde faat noget barn.

„Vil du ha kaffe?“ spurte hun og reiste sig.

„Du siger no,“ sa han og pliret med øinene. Han kjendte sin søster og tændte nu pipen og satte sig bedre tilrette.

XIII.

Saa stod Per i sit eget arbeidsrum inde paa verkstedet igjen og kjæmpet med ild og staal.

En tegning er god nok, en idé i hodet er vel og bra, men hans modelsnekker og mekaniker arbeider saa langsomt, hvorfor kunde han saa ikke bruke hænderne selv?

Naar arbeiderne kom til støperiet om morgenen, banket det alt derinde. Naar de gik om kvelden, saa var der ingen stands at høre hos chefen. Naar de gode borgere av Ringeby gik til sengs, da kunde

de se ut av vinduet og si: „Det lyser hos ham endnu."

Per hadde nok sine grunde til at være træt, da han begyndte her. Men i gamle dager hadde ingen spurt ham: Har du kræfter til det og det? Han spurte heller ikke selv. Og denne gang som før gjaldt det om at klare en ting eller ikke. Og aldrig hadde saa meget staat paa spil som nu.

Modellen til den nye slaamaskinen er færdig i træ, og de støpte dele sat sammen. Det hele ser saa enkelt ut, og allikevel — hvor lang er ikke veien fra det første raa verktøi og hit, da det næsten er aand — da det ialfald har en hjerne av metal. Har ikke disse hjul og akser sine forældre og besteforældre, sin lange slegtslinje? Der har været avlet i staal. Altid mot mere finhet, styrke, behændighet. Dette er for øieblikket det høieste menneskeheten har naadd netop paa dette punkt, og allikevel — er det godt nok? Det maa ikke bare bli en seir, som bringer dig nogen penger. Det maa bli en verdenssucces, som baner sig vei over prærien, til Indiens og Ægyptens uhyre engsletter — slik maa det gaa. Sove? Hvile? Spise? Naar saa meget staar paa spil!

Det spurte ikke længer i hans øre: Hvorfor? Hvorhen? Og saa? Hvad kunde dette nytte! Hans horisont var presset sammen til at omfatte bare dette problem. Engang drømte han om et arbeide, som var i pakt med hans evighetsdrøm. Men det var ialfald ikke dette her. Hvad er der igrunden

vundet ved, at menneskeheten faar endnu en maskine? Blir der en eneste straale mer av morgenrøde i ens sjæl?

Og allikevel — dette var alt for ham nu. Det maatte og skulde være alt. Han var dømt til det.

Naar han saa op til vinduet, var det som alle rutene var bedækket av ansigter, som glante ind. „Er du ikke snart færdig? Vet du ikke hvordan det gaar, hvis det mislykkes for dig?“ Det var Merles ansigt og barnenes. „Skal vi jages fra Loreng og komme paa bar bakke?“ — Og det var svigerforældrenes: „Kom du ind i en agtværdig familie for at føre den ut i ruin?“ — Og byen myldrer bak. Alle visste, hvad som stod paa spil, og hvorfor han nu stræevet saa. Alle stirret paa ham og ventet. Bankchefen var ogsaa der — han ventet.

Det gaar an at sætte et jerngrep paa sin egen nakke og si: Du skal. Træt? Vanskeligheter — knap tid — det maa ikke eksistere. Du skal. Er ett eller andet umulig — vel, gjør det mulig. Det er din sak at gjøre det mulig.

Han var ikke meget hjemme nu. Han laa paa en sofa inde i verkstedet. Merle kom ofte herind med mat til ham. Og naar hun saa hvor blek og graa og forvaaket han var, da turde hun ikke spørre. Hun spøkte. Hun var vant til at være munter i hus, hvor skygger skulde jages bort med latter.

Men en dag da hun vilde gaa holdt han hende litt igjen og saa paa hende med et eget smil.

„Naada?" sa hun og saa spørgende paa ham.

Hans blik hvilte paa hende som før. Smilet var like fjernt. Han saa en liten verden bak denne kvinden. — Det hjem, den familien, som han, den hjemløse, hadde vundet gjennem hende — skulde det forlise nu?

Saa kysste han hende paa øinene og lot hende gaa.

Og da hendes skridt døde hen, blev han staaende et øieblik med en trang til at vende sig mot en eller anden høiere makt med bøn om, at det maatte lykkes for ham. Men der gaves jo ingen. Det endte med, at han saa paa jernet, ilden, verktøiet og sine egne hænder, og til alt dette var det som han sukket i en bøn: „Hjælp mig — hjælp mig, saa jeg kan redde lykken for hustru og barn."

Sove? Træt? Hvile? Han hadde jo bare et aar. Banken vilde vente bare et aar.

Vinteren og vaaren var gaat, og i juli maaned kom han hjem en dag og stormet ind til Merle:

„Imorgen du. Imorgen kommer de."

„Hvem?"

„De som skal se paa maskinen. Imorgen skal den prøves."

„Aa," sa hun uvilkaarlig og stirret paa ham.

„Det er sandelig godt, at jeg hadde forbindelser ute i verden," sa han. „Der kommer en mand baade fra et engelsk og et amerikansk maskinfirma. Det kan bli forretning av det."

Og saa kom dagen.

Merle stod og saa efter Per, da han med hatten i nakken kjørte avsted i det disige veir. Men her var ikke tid til at gaa og skjælve, for de skulde jo ha de fremmede til middag.

Nede paa jordene stod maskinen nymalt og slank, og en tjenestegut spændte netop hestene for.

Der kom to mænd i vaarfrak og bløt hat. Det var gamle Uthoug og bankchefen. De standset og saa sig omkring og støttet sig paa staven. Dagen var ikke ganske likegyldig for de to herrer. Naa — der kom stasvognen fra Loreng med de to fremmede sammen med Per, som hadde hentet dem paa hotellet.

Han var noget blek, da han selv tok tømmene og satte sig op for at kjøre maskinen gjennem den høie, fyldige timotei-eng.

Hestene spidset ørene og vilde galopere, de er altid rædd den første duren av jaaerne, men de gik snart roligere, og den nedfældte staalarm, hvori saksene klippet, meiet nu en bred fure avsted gjennem det regnblinkende græs.

De to fremmede gik langsomt efter og saa nu og da ned for at undersøke paa stubbene om den skar jevnt. Den høie med det svære helskjæg og lorgnetten var repræsentanten for John Fowler i Leeds. Den lille skjægløse med jødenæsen var fra Harrow & Co. i Philadelphia.

Nu og da ropte de og bad Per standse, saa de fik se nærmere paa selve maskinen.

Og nu vilde de han skulde kjøre til et andet ter-

ræng, til ujevne bakker, til tuver i jorden, tilslut vilde manden fra Fowler i Leeds ha maskinen til at gaa over mark med sten. Blev saa ikke saksene ødelagt? Jo, men Fowler vilde netop se paa hvad maate saksene blev skadet i sten.

Tilslut stod de fremmede og nikket til hinanden med tankefulde miner. Det var klart de hadde fundet no nyt. De øinet muligheter, som kunde slaa det meste av marken selv i den vældige konkurransen, som huserer kloden rundt netop paa dette felt.

Per læste i deres øine. Der var tændt syner i disse kolde fagmænd. De saa guld.

Men her var no i veien allikevel.

Middagen var forbi, de fremmede var reist, og da Merle og Per blev alene, løftet hun øinene imot ham.

„Du sa i skyndingen, at det gik godt?“ spurte hun.

„Ja. Men der er en bagatel i veien.“

„Er der endnu no i veien — slik som du har strævet i aar og dag?“ Hun satte sig og lot hænderne synke i fanget.

„Det er ikke stor stasen,“ ivret han og drev op og ned. „Det er det, at naar græsset er vaatt, saa klisser det sig sammen mellem staalfingrene over saksene — og dynger sig op der og lægger sig i veien. Det er fanden, at jeg aldrig har prøvet den i regnveir før.

Naar jeg faar rettet paa det, piken min, saa har vi verdenssuccessen.“

Saa stod maskinen i hans arbeidsrum igjen, og han gik omkring den og saa og lurte og tænkte og vred sin hjerne for at finde det lille knepet, som skulde rette paa feilen. Alt var færdig, alt var rigtig, og allikevel manglet han et lykkelig litet indfald, et glimt, saa kunde et øiebliks arbeide være nok til, at dette væsen av staal saa at si fik liv og fløi ut over den vide verden.

Dette lille indfald kunde komme nu straks. Og han trampet rundt maskinen og knuget hænderne, fordi det stadig ventet med at komme.

Det være prikken over et i. En liten ændring i staalfingrenes form eller stilling, eller saksenes længde — hvad var det? Hvordan kunde han sove den nat?

Han følte han stod foran en vanskelighet, som er let for det friske hode, men som hans forpinte hjerne var for utkjørt til at klare.

Men naar araberhesten føler sig træt til at stupe, se da slaar den over i let galop.

Han kunde ikke vente. Det var ansigtene utenfor vinduet, som glante og spurte: „Er du ikke færdig?“ Det var Merle og ungerne og svigerforældrene, og det var banken. Og det var ogsaa verdenskonkurransen. Han var et hestehode foran idag, men han kunde være forbikjørt i morgen. Vente? Hvile sig? Nei!

Det begyndte at høstes, og søvnløsheten tvang ham til doktor. Koldt vand, hvile, sovemidler, arsenik og jern. Joho. Han kunde ta det alt sammen, men han kunde bare ikke hvile og sove.

Det hændte han sat utover natten, sammensunken av overanstrengelse, og saa paa den halvslukte esse og paa staalet og verktøiet. Og der begyndte at myldre saa mange gnister forbi øinene og saa meget rødt jern at krype levende omkring paa vægge og gulv. — Og der borte ved avlen var der noget bestemt, en taaket skikkelse, som vokste og blev klarere, en skjægget, nøken halvgud med slæggen i den ene haanden og ilden i den anden.

„Hvad? Hvem er det?"

„Kjære, kjender du mig ikke?"

„Hvem er du, spør jeg?"

„Jeg vil bare si dig, det kan ikke nytte dig at finde no andet end utviklingstanken at tro paa. Det kan adrig nytte dig at be. Du kan drømme dig bort fra staalet og ilden, men du maa allikevel ofre dig for det. Du er lænket til det. Din sjæl er ingenting utenom det. Gud? Lykke? Du selv? Dit evige liv! Det er ingen ting. Verdensviljen bølger mot sit evige maal, og den enkelte er bare brænde paa ilden."

Det hændte, at Per for op og trodde det var en virkelig person som stod der. Og saa var det bare den tomme luft.

Han var hjemme iblandt, men det hele stod saa taaket for ham. Han forstod, at Merle hadde røde øine, men at hun sang noget muntert. Hun tryglet ham visst om at gaa i seng og hvile, og det gjorde han. Det skulde bli deilig at sove. Men midt paa natten fandt han ut, at feilen allikevel maatte ligge i

saksenes form, og da kunde det ikke nytte at forby ham at staa op og straks gaa ind til verkstedet. Det er vinter igjen, og han presser sig frem i snefokk. Og i den stille nat tænder han lys, faar ild paa avlen, skruer saksene av endnu en gang. Men da de er ændret og han faar dem paa, da forstaar han, at det allikevel ikke sitter der.

Kaffe er godt at holde tanken klar med. Han begyndte at koke den selv inde i verkstedet, og særlig om natten gjorde nogen kopper godt. Det mættet ogsaa slik, at han fik ingen matlyst mer. Og da han hadde fundet ut, at det beste var om hver enkelt del av maskinen blev gjort om igjen fra nyt, da var kaffen god, da holdt den vaaken i mange og lange nætter.

Han begyndte at forstaa, at baade Merle og svigerfaren og bankchefen lusket rundt huset baade nat og dag og bare glodde og speidet efter om han ikke var færdig snart. Men kunde de ikke la ham være i fred en ukes tid endnu for fan. Maskinen kunde allikevel ikke prøves før det blev sommer igjen. Arbeiderne paa støperiet kunde bli ordentlig forundret, naar chefen pludselig rev døren til sit eget rum op og styrtet ut med vilde miner og ropte: „Her faar ingen komme ind. Jeg vil ha fred."

Da saa de paa hinanden, saasnart han var gaat ind igjen, og rystet paa hodet.

Merle kom en formiddag og gik gjennem verkstedet og banket paa døren til sin mands rum. Der svarte ingen, hun aapnet døren og traadte ind.

Litt efter hørte arbeiderne den unge kvinde sætte i et skrik.

Og da de kom derind, holdt hun paa at ruske i sin mand, som sat paa jorden og stirret paa hende med sløve, idiotiske øine.

„Per!“ ropte hun — „hører du, Per! For Guds skyld — hvad er det, vennen min . . . .“

Ut i april blev der en dag stor trafik fra Ringeby og utover fjorden mot Loreng gaard, og alle var helgeklædt, skjønt det var en onsdag. Her var de to redaktører, som nylig hadde været til forlikskommission, og de to sakførere, som altid slos om de smaa ben, og handelsfolk og haandverkere, og de fleste hadde graa filthat og lang vinterfrak. Men garveren gik med høi stivhat for at faa overkroppen til at ruve litt høiere.

Da de kom gjennem skogen, standset de og saa et øieblik mot Loreng gaard. Den svære hvitmalte stue syntes at ha lagt sig heroppe for at kunne se vidt omkring over bygder og sjø. Og de snakket om, hvor megen fest og pragt der vel i tidernes løp maa ha hersket paa denne herlige gaarden, like fra amtmændenes tid og til for faa aar siden, da ingeniøren var i sin velmakt.

Men idag var der auktion paa gaard, besætning og indbo, og gaaende og kjørende stevnet fra alle kanter derop. For banken kunde allikevel ikke forsvare at vente længer, al den stund ingeniøren nu laa paa sykehus og ingen doktor i verden kunde si

med nogen sikkerhet, om han i det hele blev arbeidsdygtig igjen.

Det blev fuldt i gaarden. Og inde i storstuen hadde lensmanden alt begyndt at rope op, men det var som om folk kviet sig for at gaa ind. For der laa liksom saa storherskapelige minder i luften derinde, like fra den tiden da herrer med kalvekryds og guldsporer kysset utringede damer paa haanden — og til de sisste glade gilder, som ingeniøren fra Ægypten hadde samlet storkarene til, saa længe han hadde lykken med.

Ute paa trappene og i gangen stod de fleste. Og de saa en sjelden gang en sortklædt, blek kvinde med store mørke øienbryn gaa over gaarden og hen til en folkestue eller et stabbur for at gi auktionsbetjeningen besked. Det var Merle, som nu ikke længer var frue her.

Men gamle Lorentz D. Uthoug møtte ute paa trappen sin søster, den mægtige enken paa Bruseth. Hun saa paa ham, og hendes øine knep sig spottende sammen. Men han rettet sig op og sa i forbifarten: „Vær ikke rædd, du. Jeg har faat ordnet mig, saa jeg er ikke bankerot endnu. Og du — du skal faa dit.“

Og rank og bred gik han ind og saa rolig paa alle som den, der er mand for at bære en motgang.

Ut paa dagen var den røde Bijoux solgt, og den travet i grimetøm frem forbi stabburet og standset et øieblik og slog hodet tilveirs og knægget. Og fra

stalden knægget de andre heste til svar. Var det et farvel? Husket den da den kom for mange aar siden, dansende paa de hvite sokker, dengang fuld av ungdom?

Men bak vedskjulet stod idag som ellers en gammel mandsling og hugg ved, som om ingen ting var i veien. Den ene herren reiste, og den anden kom, og han saa ikke andet end at de alle trængte ved. Og skulde nogen komme og si ham op, saa var han gudskelov stok døv. Hugg, hugg, sa det derborte bak væggen.

Men der kom ogsaa en ung mand kjørende opover bakken, og hans ansigt var saa rødmusset og hans øine saa blaa. Da han tok av frakken inde i gangen, viste han sig at være i lang, sort redingote og storblomstret vest. Det var Uthoug junior, agent i engelsk cheviot, som hadde været utenfor sin svogers forretninger og derfor kunde hjælpe sin far.

Men i flere dage gik auktionen sin gang.

TREDJE DEL

I.

Saa er det en dal igjen med solbrændte gaarde paa skraaningen mellem elv og fjeld.

En dag ved St. Hans var det selve Raastaen som møtte paa stationen baade med kjærre og langvogn. Ventet han fremmede? spurte folk. „Det kunde hænde," sa Raastaen, han strøk sig i det svære skjæg og haltet omkring for at bitte hestene. Er det han som har leiet kapteinstua? spurte folk. „Det er han ja," sa gubben.

Saa kom toget, og der steg ut en blek mand med graat haar og skjæg og blaa briller, og han hadde hustru og tre barn med. De hilste og spurte om det var Paul Raastad. „Det er nok det," sa gamlingen. „Ja, her er vel god luft?" spurte manden og saa mot fjeldene, som i nord svimlet ind i selve himlen. „Aaja, lufta har et godt ord paa seg," sa Raastaen og begyndte at læsse paa.

Saa kjørte de to vogne opover veien. I kjærren sat de fremmede, og fruen hadde et barn paa fanget, men en liten pike og en gut sat paa lasset hos Raastaen. „Kan vi se gaarden her?" spurte fruen bakover. „Der!" pekte gubben. Og de saa en stor solbrændt gaard høit under aasen, og litt avsides en langbygget stue med høit skifer tak, slik som gamle

embedsgaarde ofte saa ut. „Er det den der stuen vi skal bo i?" „Det er nok det," sa Raastaen og hyppet paa hestene.

Fruen saa fremdeles mot gaarden og sukket. Der skulde altsaa bli deres nye hjem. Her skulde de bo, langt fra nogen de kjendte, og vilde det nu og-saa gjøre ham frisk, som ingen medicin hadde kun-net hjælpe?

En finnhund møtte op ved grinden og gjødde, og to svin kom nedover veien og standset og saa dyp-sindig paa de fremmede. Saa kastet de pludselig omkring og for i galop ind mellem husene.

Utenfor kapteinstua venter mor sjøl paa gaarden, et langt, rynket kvindfolk med fremstaaende mave og sort hue. „Velkommen!" sa hun og rakte frem en knoklet og sprukken haand.

Inde i huset var der store, lavloftede stuer med svære ovner, som nok en vinterdag krævet mængder av ved. Men møblerne var en blanding av alt mulig, en mahognysofa, rosemalte skaper, stole med „natio-nale utskjæringer", og paa væggene nogen gyselige billeder av fremmede kongefamilier og av Jesus paa korset. „Du gode Gud!" sa Merle, da de gik om-kring og var blit alene — „hvorledes skal vi vænne os til det her."

Men Lovise kom i galop ind gjennem dørene rent forpustet av nyheter: „Mor — far — her er gjeter paa gaarden." Og lille Lorentz kom stubbende efter — „gjeter, mor!" sa han ogsaa og snublet over dørstokken.

Den gamle stuen hadde længe staat tom og død. Nu var det som den vaaknet. Det traadte av føtter ut og ind. Trappene smaaknaket igjen av skridt, der var smaa nysgjerrige føtter, og store, som gik erend. I hver krok rørtes der noget, det skramlet av gryter paa kjøkkenet, ilden luet op, det begyndte at ryke av skorstenspipen, folk paa veiene saa dit, det døde hus var atter begyndt at leve.

Per var daarlig, men han kunde hjælpe litt til med at pakke ut. Han blev saa let anpusten og svimmel, og der var en slægge, som stadig hamret ham i nakken. Sæt — om — sæt om du ikke blir no bedre av at slaa dig til her! Nu er du ved den sisste station. Du har laant sammen nok til at leve her et aar. Og nu? Familien? — Hyss — tænk ikke paa det. Ikke paa det. Paa alt andet, men ikke paa det.

Disse klærne maa paa loftet. Vel, men at du skulde ende med at leve av folks barmhjertighet. Det kan jo aldrig gaa i mange aar. Hvis du er like daarlig næste sommer, — eller om to aar? Hvad saa? Du selv — jo der er en utvei for dig. Men Merle og de smaa? Hyss, tænk ikke paa det. Engang var det din pligt at bli færdig med et arbeide til da og da. Nu pligter du at være sterk som en stut til næste aar. Det er pligt. Men slæggen, slæggen, den forbandede slæggen i nakken.

Merle gik ut og ind og tænkte nok paa det samme, men hun hadde ogsaa hodet fuldt av at komme i orden — det var matvarer fra landhandleren, og hvor

mange liter melk skulde hun faa imorgen tidlig? Hvor kunde hun faa egg? Hun maatte ret som det var ind til sjølfolket og spørre sig for. Den bleke kvinde i de mørke klær gik langsomt og med bøiet hode henover gaardsplassen, men standset hun og snakket til husets folk, da kom de i skade for at stirre saa paa hende, for hun hadde et saa forunderlig smil.

„Far, her er starkasse paa veggen!" sa Lovise da hun laa i sin seng og hadde armene om Pers hals til godnat. „Og svalen har reir under taket du."

„Jaja, her blir nok morsomt at være paa Raastad, skal du se."

Og snart laa ogsaa Merle og Per i de fremmede sengene og saa op i den lyse sommernat.

De var skibbrudne. De var skyllet iland her. Men derfor var det ikke sagt, at de var reddet.

Per vridde sig hit og dit. Han var saa skindmager, at nerverne laa nøkne, og han fandt ikke ro i nogen stilling. Men i hodet surret det av tre hundrede hjul, og de slog gnister, som føk avsted og blev syner.

Ro? Hvorfor slog han sig i de gode dagene aldrig til ro?

Han kom sig op ved første katarakt, han tjente summer paa en ny pumpe, men det gnaget stadig: Hvorfor og hvorhen — og saa? Han var chef for en bane, og han kunde faat flere at bygge, men hvorfor — og saa? Hjem, hjem og slaa røtter i egen jord, jaha — men fik han saa ro?

Hvem drev ham saa bort? Staalet. Staalet og ilden.

Aa den dag da han steg av slaamaskinen og blev fanget ind av ideen til at forbedre den! Hvorfor indlot han sig paa det? Trængte han penger? Nei. Stod arbeidet stille? Nei, men staalet vilde videre, det hadde bruk for en mand, det grep ham i nakken og sa: Du skal.

Lykke? Ro? Nei, ser du, en opsparet mængde kundskap og erfaring, det blir en dag onde makter, som pisker dig avsted, bestandig videre. Om du stuper, om du gaar under, hvad gjør det? Staalet presser dig ut og griper saa til den næste. Verdensflammen trænger brænde — bøi dig og hop ind i luen.

Du har held idag, du styrter ned i et helvede imorgen — det gjør ingenting. Du er brændsel.

Men jeg vil ikke, vil ikke gaa op i en verdensflamme, selv om den er universets eneste guddom. Jeg vil løsrive mig, være noget paa egen haand, jeg vil ha en udødelig sjæl. Hvordan fremskridtet har omskakt verden om tusen aar — hvad raker det mig?

Din sjæl? Ja, se nu bare til dine ædle følelser overfor en egte halvbror — ha, ha, ha! Shakespeare har uret. Det er bastarden som blir snytt.

„Kjære dig, Per, du maa for Guds skyld prøve at faa sove."

„Jaja, visst vil jeg sove. Men jeg blir saa svett. Huf!" Han kastet teppet nedover sig og pustet og pustet.

„Ja, du ligger vel og tænker og grubler igjen. Kan du ikke gjøre som den svenske doktoren sa: Prøv at indbilde dig, at alt omkring dig er mørkt."

Per snur sig, og alt omkring ham er mørkt.

Men inde i dette mørke opstaar der bølger, og en vellyd skvulper nærmere, nærmere. Det er en salmetone, det er søster Lovise, som staar der og spiller, nei for en fred, aa Gud, hvor det er fred.

Men Lovise blekner snart, hun blekner og slukkes som et lys, og en larm buldrer nærmere og nærmere, det gnikker, rikser, skjærer — huh! Saa nu vet han hvad det er: Det er staalsangen.

Det er staalbrøl fra skibe og jernbanetog, som med to gule onde øine farer avsted med indfangede mennesker, hvorhen? Hurtigere, hurtigere, det er konkurransen, det er staaldæmonen som jager menneskene fredløse avsted, — som hidser verdenspulsen op til feber, til hallucinationer, til vanvid.

Det larmer fra staalbjælker, som falder ned, fra hjul, vincher, kraner, kjættinger, damphammere. Ilden luer med sine helvedesøine i alle mørke kroker, og menneskene myldrer omkring i det røde skjær som onde engle. De er staalet og ildens slaver. De piskes. De faar ikke ro.

Er dette aanden fra Prometheus? Ja se, nu slynger ogsaa staalviljen mennesket op i luften. Det underlægger sig himlen. Hvorfor? Det skal hurtigere avsted. Det hungrer efter en ny fart, hurtigere, hurtigere, mere svimmelhet, mere hast — hvorfor? Hvorhen? Ak, det vet ikke selv.

Er jordens barn blit saa hjemløse? Er de rædd et øiebliks ro? Frygter de at se ind i sin egen tomhet? Længes de efter noget, de har mistet, en harmoni, en salmetone, en Gud?

Gud? De finder den blodtørstige Jehova og asketen paa korset. Hvad er de to for det moderne menneske? Religionshistorie, men ikke religion.

„Per, for Guds skyld," siger Merle — „du maa se til at komme til ro."

„Tror du jeg blir frisk her, Merle?"

„Ja, kjender du ikke for en herlig luft her er. Du kan da skjønne du blir frisk."

Han flettet sine fingre ind i hendes, fik endelig fat paa Lovises salmetone igjen og vuggedes paa denne milde vellyd til øinene sank i.

II.

Der smyger en vei ind gjennem skogen, den er bare to hjulspor med brune barnaale imellem, men her er trær og himmel, stilhet og fred, saa den er en ren velsignelse at gaa paa. Den stiger og synker saa sagte, at ingen blir forpustet av det, ja det er som den følger en av pur venlighet og siger: Ta det nu med ro. Gi dig tid. Hvil dig godt ut. Og saa slynger den sig videre mellem træstammene, saa myk og slank som en ung pike.

Per gik her hver dag. Han standset og saa op i furukronerne og gik igjen og satte sig et øieblik paa en mosegrodd sten, men maatte straks op og videre,

skjønt han ingen steder skulde hen. Men her er fred. Han gir sig god tid til at se paa en aame, som kryper henover en furugren, han hører paa lyden fra elven, som sildrer i dalbunden, og harpikslugten, som staar tyk i varmen, er det bare friskt at aande ind.

Dette var ogsaa et liv. Naar han efter en søvnløs nat saa morgenen lysne ind ad vinduet, tænkte han: Der kommer en ny dag igjen, og jeg har ingen ting at bruke den til.

Allikevel skulde han staa op, klæ paa sig og gaa ned og spise. Brødet var litt surt, det smakte av naade og barmhjertighet, det smakte av den rike enken paa Bruseth og av agenten i engelsk cheviot. Men han skulde spise langsomt, tygge hver mundfuld med omtanke, hvile efter maten og ikke tænke, fremfor alt ikke tænke paa noget i verden. Og siden skulde han gaa ut og ind som andre mennesker, men det han tok sine hænder i, det hadde ingensomhelst mening i sig selv, det var for helsen, for at holde tankerne borte, og det var saa tiden kunde gaa.

Hvordan var det kommet? Han kunde endnu ikke fatte, at en meningsløs ting kan hænde, uten at et forsyn griper ind og retter paa det. Hvorfor skulde han saa pludselig dømmes til undergang? Dager, uker og maaneder av hans beste manddom dryppet ut i det tomme ingenting — hvorfor? Hans søvnløshet og hans flaaede nerver pinte og drev ham til ting, han selv ikke vilde, han overfuset kone

og barn, bare en hæl skrapet henover gulvet, og hvad hjalp det om han angret efterpaa, saa han tutet som en unge; næste gang blev det endnu værre. Det var hver dag. Det var hans liv. Han var dømt til at leve det slik.

Men her paa den lille skogvei mishandler han ingen, og ingen ulyd stikker sine knive ind i hans rygrad. Her er saa megen fred. Det gjør saa godt Se nu dernede paa volden staar der en graa, faldefærdig laave, den minder om en utkjørt hest, som løfter hodet op fra beiten og ser paa dig, den ser saa forlatt og ensom ut, den synker til jorden i morgen, men den tar det med ro.

Huf — nu ligger Raastad gaard saa langt tilbake. Koldsvetten slaar ut paa ham av angst for, at han ikke skal orke bakkene og hjem igjen. Naa, ta dig nu sammen. Hvil dig en stund. Og han lægger sig paa ryggen i kløvervolden og ser op i luften.

Der staar hele tiden en strøm av snefrisk luft ned gjennem dalen, det er som Jotunheimen ligger derinde under himlen og aander og har det godt. Per puster og puster i lange, dype drag. Det er som han prøver at drikke ind selve redningen. Hjælp mig da, luft, lys, ensomhet, hjælp mig til at bli arbeidsfør endnu engang, det er den sisste religion, som jeg nu klamrer mig til.'

Men høit deroppe staar en blaa flod stille over de to fjeldrygger, og i dypet av den vugger den evige ro. Men er der ogsaa en vilje deroppe, som angaar dig? Du tror det ikke og allikevel stiger en

liten bøn ogsaa dit op: Hjælp mig ogsaa du. Hvem? Du som hører. Saasandt du bryr dig om det elendige menneskekryp, hjælp mig! Hvis jeg engang bad om et arbeide, som kunde mætte min evighetshunger, da indrømmer jeg nu det var hovmod. Gjør mig til slave under det flaueste matstræv bare jeg slipper, at Merle og de smaa blir tat ifra mig. Hører du det!

Trøster det nogen i himlen, at menneskene martres av det blinde tilfælde? Er min hustru og mine barn slaver av en meningsløshet — og allikevel smiler de? Svar mig, om du hører — du med de mange navn.

Græshoppen spiller i græsset omkring ham, og pludselig farer han overende. Et jernbanetog piper forbi.

Og dagene gaar.

Hver morgen stjal Merle sig til at se paa sin mands ansigt — om han hadde sovet, om øinene var døde eller ophisset eller rolige. Blev han ikke bedre snart? Det maatte da hjælpe, at han nu var kommet hit. Medicin hadde ogsaa hun mistet troen paa. Men luften, landlivet, ensomheten — ro, ro — det maatte da snart merkes paa ham!

Mangen en morgen stod hun op uten at ha faat en blund, men barnene skulde stelles, huset holdes i gang, og hun vilde jo prøve at klare sig uten pike.

„Hvad er det du gjør inde hos Raastaen?“ spurte hun en dag. „Du sitter jo der den ene timen efter den anden.“

„Jeg . . . jeg faar tiden til at gaa," sa han.

„Prater Dere politik?"

„Nei — vi spiller kort. Du ser saa paa mig?"

„Du har da ikke været no glad i kortspil før?"

„Nei, men hvad fanden skal jeg finde paa. Læse kan jeg ikke for de forbandede øinene — og saa er det slæggen — slæggen i nakken.

Og nu har jeg talt alle gaardene opover og nedover dalen. Det er ialt femti. Her paa Raastad er det akkurat en og tyve huser med smaatt og stort. Hvad fanden skal jeg saa ta mig til?"

„Nei, nei," sukket hun. „Kan du ikke vente med at spille kort til efter at barnene er kommet i seng, saa skal jeg heller spille med dig."

„Takk skal du ha. Men hele dagen da? Vet du hvad det vil si at gaa fra morgen til kveld og føle hvert minut spildes og spildes til ingenting. Vet du det? Hvad skal jeg ta mig til en slik lang, dødsdømt dag? Drikke mig fuld?"

„Kunde du ikke prøve at hugge litt ved?"

„Ved? Ved?" Han smaaplystret. „Aajo, du siger no. Joho. Vi prøver at hugge ved."

„Hug, hug, hug!"

Men naar han rettet sig op for at puste, da lød der surr, surr fra gaardens slaamaskine, som de nu kjørte bort i bakken, og han bet tænderne sammen som for tandpine. Han kjørte sin egen maskine, det var bestandig regn, græsset klisset, klisset, og hvordan rette paa det, rette paa det? Det var som betændte saar i hans hode fik knubs, saa han hop-

pet av smerte. Hug, hug, hug — aa det var best at overdøve surret bort i bakken.

Men hugge kan hænderne gjøre uten at hodet slutter med at boble av idiotiske indfald. Evnen til at holde styr paa tullet i ens forestillinger er borte. Det kryper frodig frem fra alle kanter, det styrter sig over en som rovfugle — som i hevn over, at det saa ofte blir jaget paa dør — her er vi. Han stod som lærling paa det mekaniske verksted med en slange av komprimert luft og klinket naglerne paa en uhyre staalkjel — kling, klang. Kjelen jamret over hele byen. Nu stod den samme kjelen indi hans hode — kling, klang — huf, koldsvetten slog ut, han kastet øksen og maatte gaa, gaa, flygte, han visste ikke hvorhen? Ansigter han hater at tænke paa, møter op paa hvert hjørne og jeiper, æ — hvad sa vi? Du er betler idag, og du spærres inde imorgen?

Men det hænder, at man ut paa natten faar hjælp. Der er ogsaa noget godt at huske? End da? Og da? Og hun? Og end hun du møtte der! Der hænger et maleri av Veronese i Louvre, en ung venetianer-inde træer med en guldhaaret gut ved haanden ut paa paladsets marmortrappe, hun er i sort fløiels-kjole, hun blusser av ungdom og lykke. Et stevne-møte i hendes have? Det første kyss! Maane og mandolin.

Og en skjælven av velbehag gaar gjennem hans trætte legeme. Der lyder som en sus av en skare lyse erindringer og indtryk, som nærmer sig, han

kalder paa dem om hjælp, de slaar leir om ham, og der blir en kamp mellem lysets og mørkets aander om hans sjæl. Aa Gud, har han ikke oplevet saa meget vakkert, at de lyse er de sterkeste og maa seire. Hvorfor har han ikke ført et kongelig liv blandt kvinder, blomster og vin?

Han stod op en morgen og sa: „Merle, nu vil jeg pinedød finde paa no for at bli orntlig træt."

„Jaja," sa hun. „Gjør det."

„Nu begynder jeg at trille sten," sa han. „Saa maa jeg da for fanden bli søvnig tilkvelds."

Han trillet sten fra et oppløiet nyland i bakken og ned til en røis ved veien.

Stille, gyldne høstdager, den ene gaard høiere end den anden opover mot aasen, alle med modne gule akre. Ja, høit under selve himlen kommer en liten stue frem paa aaskammen og har en liten gul aker den ogsaa. Og en ørn seiler langsomt over daldypet fra fjeld til fjeld.

Men folk, som slang forbi, glante paa Per, som gik der barhodet og i skjorteærmer og trillet sten. „Ja, storkaren har mange paafund," sa de og rystet paa hodet.

„Sesaa, driv nu paa," hakket det i hodet paa Per. Det er idioti, men du er dømt til det. Spænd godt i med dine skindmagre ben. Det har mangt et øk før dig. Du maa sove inat. Der er bare ti maaneder igjen. Saa møter Lucifer op ved en korsvei igjen. Stakkars Merle, hun begynder at graane. Og de arme barnene, de drømmer nok, at far slaar dem, for de skriker saa ofte i søvne.

Saa, tril nu. Vælt den der. Og saa efter en ny. Du, som foragtet matstrævet engang, du er nu sunket ned til noget langt uslere. Du slæper paa et lass av stupiditet. Du er galeislave under selve ulykken. Du gaar, og lænkerne rasler. Det er din dag.

Han retter sig op, tørker svetten av panden og plukker sten oppi trillebøren paany.

Hvorlænge skal det vare dette liv med haandjern paa? Husker du Job? Job? Jehova sat nok i et lystig lag, da han fik den drukne hjernes idé at slippe satan løs paa en lykkelig mand. Job? Han fik igjen de syv sønner og døtre og kjørene og kalvene, men der staar ingen ting om, at han fik noget vederlag for selve spasen. Han skulde agere hofnar med bylder og tortur og jammer, men den fornøielse skulde guderne ha gratis. Job fik bare vederlag for havte utlæg av barn og kvæg. Ho!

Prometheus! Skulde du trods alt være menneskevennen blandt guderne? Kan du virkelig frigjøre oss en dag? Naar kommer du da og reiser det store oprør?

Saa, saa ta nu trillebøren igjen, ser du ikke den er fuld.

„Far, kom hjem og spis middag!“ det er Lovise, som med de gule fletter fykende om ørene kommer i galop nedover bakkene. Men hun standset forsigtig paa avstand. Ingen kan vite, hvordan humøret er.

„Takk, skal du ha, stompen min. Har du no godt nu da?“

„Jeg vil ikke si det," ertet hun og straalte, da hun saa han var til at komme nær.

„Ta mig da, far. Prøv om du kan springe saa fort som jeg."

„Jeg er nok for træt til det, piken min."

„Aa stakkar, er du det!" sa hun og kom og tok ham i haanden. Saa stak hun sin arm ind under hans, og det var jo ogsaa morsomt at gaa som en voksen dame med far sin op over bakken.

Saa kom frosten. Og en morgen var aasene forvandlet til blygraa sneskyer, hvorfra det føk. Merle stod ved vinduet og fik det klamme lys over ansigtet. Hun saa nedover og dit, hvor fjeldene stængte dalen, nu var det endnu trangere end før, her blev saa tungt at puste, og en fornemmelse som av fugtige haandklær la sig indover ens sind. Hu! Det var bedst at gaa ut i kjøkkenet og ta fat paa noget igjen — arbeide, arbeide og glemme.

Saa en dag kom der brev om, at hendes mor var død.

III.

Kjære Klaus Broch!

Eventyrlige mand! Du nedstyrtes fra khedivens tinder den ene dag og svinger dig op hos Kitchener den næste. Men i Herrens navn, hvad skal du i Sudan? Hvorfor skulde du utsætte dit liv ved Omdurman? Var det atter den desperation du klager over? Og hvorfor tar du tilslut denne utpost mot

ørkenen for at ligge om natten og bli selvmorderisk over Schopenhauer. Du har levet uten principer, siger du. Og du har spildt din ungdom. Og du er husvild baade nationalt, moralsk og religiøst. Men blir det da bedre, naar du gjør tingen endda meget værre.

Du skulde forresten ikke misunde mig landsbygden, og du skulde ikke gaa og længes efter din barndoms kirke med Moses og salmesang og Gud. Ja, længes kan du nok, men prøv ikke paa at finde det mer. For — kjære ven — de er ikke til at finde mer.

Jeg antar, at det religiøse har været en lignende makt i din barndom som i min. Vi var gale knekter, men gik gjerne til kirken, ikke for at høre hvad presten sa, men for at bøie hodet under salmen og selv synge med. Naar orgelbølgen rullet avsted, da syntes ialfald jeg, at der vaaknet dønninger i mit eget sind, som bar mig tilveirs mot riker og land, hvor alt endelig var som det skulde være. Og siden reiste vi ut med en stump salme i vort hjerte, og vi kunde nok forbande Jehova, men salmen levet i en krok av vort sind som en hunger efter en verdensharmoni. Og hele den travle dag kunde vi skraale med i staalsangen, men om kvelden paa det ensomme leie dukket en ny makt op i vort sind, det var uendelighetshungeren, det var trangen til at vugge og vugge paa de evighetsbølger, som ingen forklaring har.

Men tro endelig ikke, at du vil finde din barn-

doms kirke igjen paa landsbygden nu. Her er elektrisk lys, separator, telefon, arbeiderforening og politiske møter, men kirken staar tom. Jeg har været der. Orglet hyler som om det hadde tandpine, klokkeren nyser en salme frem, menigheten løfter ikke hvælvet ved sin sang, av den gode grund at her ingen menighet er tilstede. Og presten, stakkar, han staar paa prækestolen med sort moustache og lorgnet og er reserveofficer i armeen og læser sine rationelle betragtninger op av et manuskript. Men hans mine siger: Dere to fattiglemmer, som utgjør menigheten dernede, dere tror ikke, hvad jeg siger, men jeg tror det ikke selv heller. Det er sørgelig, naar mennesket vokser fra sit gudsbegrep. Og vi — vi er virkelig bedre end Jehova. Vi oprøres over forsoningslæren, bygget paa syndefald og Guds blodtørst, vi trækker paa skuldrene, det hele vækker vort smil eller vor avsky. Vi er ingen engle endnu, men vi er for gode til at dyrke en slik Gud.

Men presten er undskyldt. Hvem skal han præke om? Han har ingen anden.

Derfor er det ikke underlig, at endog gemene bønder ryster paa hodet og holder sig borte fra kirken. Hvad gjør de saa om søndagen? Kjære ven, de har ingen søndag. De sitter og smaadupper med hodet over et langbord og venter paa, at dagen skal gaa. De minder om ploghestene, som har ætt sig trinde og staar og smaasnorker fordi de har fri idag.

Den store utviklingsidé, staalet og de tekniske vidundere, det fortsætter vel sit erobringstog, det om-

danner verdens ansigt, hisser dens puls op i mer og mer feber. Men hvad hjælper det om bonden en dag kan fly op i luften paa en trillebør, al den stund han hverken har tempel eller helligdag mer —? Hvad erend kan han ha op i skyerne, al den stund der ingen himmel hvælver sig over hans sjæl?

Det er et spørsmaal, som er like brændende i ørkenen hos dig som ved polen hos mig. Jeg tror, at her trænges en religiøs fornyer, ikke bare en ny profet, men en ny Gud.

Hvordan det er med min helse, spør du? Naa, det er vel endnu fortidlig at tale om det. Saa meget vil jeg si: Skulde du faa det rigtig ondt en dag, vær bare haard mot dig selv.

Hilsen fra os alle.

Din Per Døl.

IV.

Det var i de graa skumringsdagene under jul og en frost saa væggene knaket. Ungerne gik omkring og blaafrøs. Naar Merle vasket gulvene, blev de forvandlet til smaa skøitebaner, endda det brændte i ovnen. Per vandret og vandret i dyp sne op til brønden efter vand, og hans skjæg stod som en iskrans om ansigtet.

Jo, dette var en vinter.

Inde i ystebua stod de to døtrene paa gaarden og kokte myseost. — Døren reves op, en frostrøk slog ind, og Per stod der og pliret med øinene.

„Huh — dere ryker saa.“

„Gjer vi det.“ Og saa kniste baade den rødhaarede og den blonde piken og de saa paa hinanden og nikket. Den der bykaren kom aldrig indom til dem uten for at spøke.

„Du Else, inat drømte jeg, at vi to skulde gifte oss.“

Begge piker hylte av bare morro.

„Og du Mari var lensmandsfrue.“

„Hau! Med den der gamlingen nedi Moen.“

„Han var my ældre. Han var nitti aar.“

„Uf — du jaale no bestandig du,“ sa den rødhaarede og rørte i den store, rykende gryten.

Og Per gik. Begge disse pikene var omkring de tyve, og allikevel var deres ansigter som stivnet av alvor. Naar han saa narret dem til at le, da blev de som rædd over, at de indlot sig paa noget, som der ikke var nogen gagn i.

Han skridtet omkring med skindhuen nedover ørene i den knirkende sne. Jotunheimen laa der i nord og aandet isblaa kulde ut over verden.

Og han? Gik han her og blev pukkelrygget av det, som evig trykket og tynget? Kunde han for fanden ikke ryste det av og slaa sig løs og gi den onde skæbnen et spark.

„Hvad har du tænkt at gi barna til jul, Per?“ spurte Merle over kjøkkenbænken.

„En hest og et slot til hver naturligvis. Naar en har penger nok, saa skulde fanden spare. Og du da, piken min? Har du no imot at faa en bisampels til to tusen kroner?“

„Snak nu alvor. Ungerne har hverken ski eller kjælke."

„Ja, har du mynten til det. Jeg har det ikke."

„End om du prøvde at gjøre det selv?"

„Ski?" Han smakte paa det og plystret. — „Aaja, saamen. Og kjælke? Joho. Men lille Asta da? Hun er da for liten til det?"

„Men hun har ingen dukkeseng."

Han plystret igjen. „Du siger no. Det var en idé. o ho, jeg skulde da ikke være mere kjeivhændt end saa . . ."

Nu fik han det travlt. Han stod borti drengestua, hvor der var høvlebænk og verktøi. Træet blev han jo. Føtterne vilde stadig hen til døren, men han tvang dem tilbake igjen. Mon der er no i, Per, at man kan ville sig frisk? Jeg vil, vil, vil. En tanke paa andre end sig selv begyndte at bli sterkere end rovfuglene i hodet. Dette at barnene fik gaver, som far hadde laget, det blev et billede som lyste og varmet i hans sind. Driv bare paa.

Da jernstængerne skulde lægges under kjælken, maatte han hen i smia. Og her stod en husmand og kvæsset hestesko. Se der er rødt glødende jern igjen. Og staal. Klangen mot ambolten rev i ørene, men den lokket ogsaa. Det var længe siden sisst. Det var minder.

„Det der maa du sveise, Jørn? Har du boraks? Kom hit skal du se."

„Eg meine ingeniøren er utlært smed," sa husmanden, da han saa hvor let slæggen faldt i hans hænder.

Julekvelden kom, og den graa Musin trak en kasse op for døren av kapteinstua. Per slog den op og bar ind. Det var en mængde julegodt fra slegten i Ringeby.

Han stod og bet tænderne sammen da haugen av poser laa ut over kjøkkenbænken. Det var en tid da Merle og han læsset paa en slæde fra stabburet paa Loreng og kjørte rundt til smaafolk med til jul. Det syntes de var morro. Nu — nu var de selv nødig om at faa.

„Du Merle — har vi ingen ting at gi bort iaar?"

„Jeg vet ikke hvad du synes," sa hun.

„Det blir fattigmands jul det du — naar vi bare skal faa og ikke har det bitterste spor at gi."

Hun sukket. „Vi faar haabe, at det ikke hænder oss oftere," sa hun.

„Jeg vil ikke det skal hænde den her gangen heller," sa han og vandret omkring. „Om jeg saa skal ta en serk fra dig og en skjorte fra mig, saa jamen skal jeg ned i Moen til den der skarvesnekkeren, som har tæring, og kaste en liten pakke ind i stuen til ham. Ellers kan du da begripe vi faar ingen jul."

„Naaja — hvis du synes det saa. Jeg skal se, om der ikke fins no barnetøi, som ungerne kan undvære."

Og saa endte det med, at hun tok litt av alle pakkene hjemmefra, baade risengryn og rosiner og bakkelser, og laget smaa poser av og sendte med. Slik var Merle, bare hun fik finde paa det selv.

Sneen skrek og knirket under føtterne da han for avsted. Her var stjernehimmel og sno, og opover de mørke dalsider laa der lys i lys fra gaardene. Men høit oppe under himlen blinket ogsaa et litet bluss, det kunde være fra en av de øverste stuene, og det kunde være en stjerne.

Rød og forfrisket kom han tilbake og ind i stuevarmen. Og der blev en hujen av fryd, da Merle sa: „Ikveld skal far vaske dere unger."

En avskaaren tønde var balje, og med opbrettede ærmer stod Per i kjøkkenet og lot de nøkne barnekropper sprælle i det rykende vand.

Nu stelte nok mor med noget derinde i stuen. Men hyss, barnene var hemmelighetsfulde. „Nei, nei, gaa ikke ind!" sa de til lille Asta, som stod ved døren og sutret.

Og ut paa kvelden da grantræet lyste og vinduerne stod hvite av is, var der travlt paa gulvet. Lovise spændte skiene paa og gik paa næsen. Lorentz red paa den nye kjælken og ropte — Hallo — av veien — og borte ved væggen sat lille Asta med en ny dukkeseng og sang et litet barn i søvn.

Men forældrene saa paa hinanden og smilte. „Der kan du se," sa Merle.

Saa siger de blygraa vinterdagene hen, saa langsomt, saa pinlig langsomt. To timer midt paa dagen er der blekt skumringslys — to timer — saa mørkner det igjen. Nordenvinden hyler rene gravsange i de lange nætter — hu-u-u-u — den soper sneen sammen til høie berg over veien, saa kjørerne synes

at drukne. Og den ene dag og nat kommer og gaar som den anden. Det samme isgraa dagslys og aldrig et menneske at snakke med. Og tvers over dalen staar denne tætte væg av fjeld, som man ser sig rasende paa. Gud give man endda kunde bore hul paa den og faa et glyt ut over verden, eller bare man kom op paa aasen der og kunde faa et eneste bredsyn vidt omkring og puste orntlig ut!

Saa en dag letter det. En blaa himmelstripe kommer tilsyne, aa hvor det letter. Fjeldskavlerne mot sør blir gyldne — hvad? Det er jo solen. Og nu kommer den som et gyldent belte for hver dag længer ned over aasene, de øverste gaardene ligger alt og rødmer. Og endelig staar den røde flammen en dag ogsaa ind over gulvet i kapteinstua, hvor Merle sitter ved vinduet og lapper en liten buksebak for Lorentz.

Aa, som det liver op.

„Mor, der er solen!" jubler Lovise ind gjennem døren.

„Ja, jeg ser det, barn."

Forresten skulde hun bare ha et kakestykke til Lorentz og sig selv og saa ut i bakken igjen paa ski.

„Takk, mor — du er rigtig søt er du." Og med et brødstykke i hver haand fyker hun ut gjennem dørene, rød og frisk av kulden.

Naar nu ogsaa Per kunde bli rød og frisk? Men trodde de en dag, at nu — nu endelig var han over det værste, saa laa han en dag og sprællet igjen, og det hele var mere haabløst end før. Nu var han

atter begyndt med doktorraad med arsenik og jern, og her var saamen luft og ro — skulde da ingenting hjælpe paa ham? Og nu var der ikke mange maanedene igjen, saa hadde de været her et aar.

Og saa? Bli her en vinter til. Og leve paa barmhjertighet — aa Gud! Hun rystet paa hodet og sukket.

Men Lovise maatte paa skolen nu.

„Send barna til mig, om det saa er alle tre," skrev tanten paa Bruseth. Ja, takk. Men meningen var ikke tvilsom. Hun vilde nok ha dem for godt.

Miste sine barn? Forære bort sine barn? Skulde den dagen komme da de ogsaa blev nødt til det?

Men paa skole maatte de. Lære noget, saa de kunde forsørge sig som voksne, det maatte de. Og kunde de som forældre ikke skaffe dem det, saa — ja saa hadde de vel heller ingen ret til at holde paa dem.

Merle sydde og sydde og løftet nu og da hodet, saa solen faldt hende i ansigtet.

Nei, hvor sneen blev som purpur under denne røde solflod. Og hvor sorgerne allikevel blev lettere at bære. Det var som noget frossent begyndte at tine i hendes sind.

Lovise gjorde gode fremskridt med sin violin. Og sæt om ungen en dag kom ut og fik de triumfer, som hun selv forgjæves hadde drømt om?

Det tok urolige skridt ind i gangen, og hun kvak og blev spændt: Var han nu rasende, eller fortvilet, eller hadde han smerter i hodet igjen? Døren gik op.

„Merle, nu har jeg det. Død og pine, kona mi, nu er der skedd no."

Hun løftet sig litt fra stolen, men sank ned igjen og stirret paa ham.

„Nu har jeg det, Merle. Nei, at jeg ikke har fundet paa det før, det er da saa enkelt som fot i hose." Han spankulerte omkring med hænderne i lommen og plystret.

„Hvad er det da, Per?"

„Jo, du, jeg staar og hugger ved. Og det kryr gjennem hodet mit av ni millioner slaamaskiner som alle sammen klisser græsset fast i saksene. Jeg koldsvetter og holder paa at gaa rent til helvede, men saa . . . saa kommer det, ser du. En idé — en staal-idé. Det er redningen, Merle, redningen."

„Snak nu slik, at jeg kan forstaa et muk av det da."

„Kjære, der skal jo ikke mer til end en liten bevægelig staalkvast over saksene — saa vippet den græsset bort og holder det rent omkring sig. Det kan da et barn forstaa for pokker. Jaja, kone, nu skal her bli andre tider."

Merle la buksen ned paa fanget og lot hænderne synke. Om dette var sandt!

„Nu faar jeg maskinen hit, Merle. Det er jo bare en bagatel at smie de der kvastene og skrue dem paa. Det er jeg mand for paa en dags tid borti smia her."

„Nu —! Ja, du kan prøve. Du synes vel du skal ruinere den smule helsen du har faat nu."

„Jeg blir aldrig frisk, Merle, saa længe den her maskinen staar indi hodet mit og vipper mellem verdenssucces og fiasko. Det trykker som en blyvegt paa hjernen min, det er umulig at sove rigtig godt, før det er lettet av. Aa, herregud, du — om her kom andre tider for oss ogsaa en dag. Frisk! Du kan da begripe jeg blev frisk da."

Denne gang fik han lov til at omfavne hende. Men da han var gaat ut igjen, blev hun sittende og se paa solen over sneskavlene, til øinene duggedes og pusten blev for tung.

Otte dager efter trak den graa Musin en stor kasse ind paa gaarden, mens solen flammet over de hvite hustak. Og samme dag begyndte det at klikke og file borti smia.

Hvad gjør det, om man blir litt søvnløs nogen nætter nu? Det er ikke bare spændingen — for denne gang lykkes det. Men det er drømmene. Og begge drømmer. De kjøper Loreng tilbake. De vandrer omkring i sine store, lyse stuer igjen og har det godt og fredelig. Og nu har alt det onde bare været et mareridt. Endnu en gang vil de bli unge, gaa paa ski og gjøre en fest paa tomandshaand med champagne og forelskede øine. Endnu en gang, og mange ganger endnu.

„Godnat, Merle."

„Godnat, Per. Sov godt."

Det banket dag efter dag borti smia.

Hadde det været for nogen aar siden, da vilde det hele blet færdig paa to dager. Men nu blev

han saa træet efter en halv time. At samle hele sin aandskraft paa ett punkt, naar hjernen er vant til bare at boble med løse indfald, det tar paa. Og han opdager nogen mangler, hvor han trodde det var færdig, men nu hadde han ikke mekaniker, nu kunde han ikke støpe, han maatte smie med egne hænder og med et sørgelig verktøi.

Hvad gjorde det?

Han begyndte en hjernens disciplin, han negtet sig en overflødig tanke. Han rullet mørke gardiner ned for alle vinduer i sin bevissthet — undtagen det ene — maskinen. Efter den halve times arbeide gik han ind og tilsengs og hvilte, bare lukket øinene og hvilte. Atter disciplin. Atter lot han det være mørke, mørke i hodet for at spare kraften til næste arbeidstime imorgen.

Gik Merle spændt? Hun sa ialfald aldrig et ord om det han drev paa med. Var han ikke ophisset nok paa forhaand? Og naar han nu var urimelig mot barnene, da saa hun ikke bebreidende paa ham mer. De fik taale det baade hun og de smaa — det var jo snart overstaat nu?

Folk saa de to gaa ut i de klare maanekvelde naar barnene var kommet i seng. De snakket saa høit, de lo saa ofte, de holdt hinanden om livet, de nynnet. Folk kom paa veiene og hørte latter og sang, og de tænkte: Enten er det fulde folk eller saa er det de to fra kapteinstua.

Dagene lysnet mot vaar.

— — — — — —

Men paa landbruksutstillingen paa Hamar, da maskinen blev prøvekjørt, viste det sig at der var en amerikansk konkurrent, som var bedre. Allikevel studset folk. For selv om det ikke var et direkte tyveri, saa tvilte ingen paa, at Pers maskine hadde git amerikaneren ideen. Det var de samme principer og allikevel en smule forbedret, saa det vilde bli tvilsomt at komme nogen vei med patentlov og søksmaal. Og desuden — det er ikke let at føre proces med et rikt amerikansk firma, naar man selv ingen penger har.

I det vældige verdenskapløp om den beste slaamaskine hadde Per været akkurat paa nippet til at seire. En anden hadde sat sig paa hos ham og i sisste øieblik hoppet et skridt videre, og dermed hadde han vundet.

Verden spør ikke om retskaffenhet, men om tingen i sig selv.

Det nytter ikke at danne aktieselskap paa en ny maskine, naar der er en anden, som er bedre.

Staalet hadde brukt Per som springbret. Men lykken var bestemt til en anden.

V.

Det var unge grosserer Uthoug, agenten i engelsk cheviot, som en varm julidag steg av paa stationen heroppe. Han stod et øieblik og saa sig omkring. Storartet natur. Slik var dalen, hvor hans søster hadde bodd i over et aar. Herlig luft, og allikevel

gik det saa daarlig med svogeren. Jaja. Den velklædte unge herre begav sig tilfots opover mot Raastad og spurte sig frem. Han vilde komme overraskende. Der hadde været familieraad nede paa Ringeby, og man var enig om, at der maatte tas en eller anden bestemmelse med de to heroppe, som verden gik saa aldeles paa skjæve for.

Da han dreiet ind fra veien og op mot gaarden, saa han en mand i skjorteærmer, som gik og trillet sten. Hvad? Han syntes — tok han feil? Nei, det var Per Holm. Per gik og plukket sten og trillet sten med en slik hissighet som om han hadde betaling for hvert skridt.

Men agenten var ikke den, som vilde komme med jeremiader og stakkars dig. „Hallo!“ ropte han. „Og signe arbeidet. Du er blit gaardbruker, ser jeg.“

Per rettet sig op og tørket uvilkaarlig hænderne av paa buksen og kom nærmere. Agenten tænkte: „Herregud, hvor han er blit gammel.“ Men høit sa han: „Du er jo ikke til at kjende igjen, mand. Du ser jo aldeles glimrende ut.“

Merle fik øie paa de to gjennem kjøkkenvinduet. „Nei, nu mener jeg . . .“ ropte hun og kom farende. Det var saa længe siden hun hadde set nogen av sine, at hun glemte sig rent bort, og i næste øieblik hang hun sin bror om halsen.

Nei, Uthoug junior kom ikke med trøst og sutren, han hadde en flaske god vin i haandkufferten, og ved kveldsbordet skjænket han rundt og sa skaal og fortalte om teatret og om varieteer og efterliknet

kjendte skuespillere og fik de to forpinte menneskene til at le. Det kunde trænges. Herregud, hvor han forstod det kunde trænges.

Men han ante jo ogsaa, at baade Merle og Per sat som paa naale og ventet paa hvad skjæbne man hadde bestemt for dem. Det hadde nok været ondt og trist at bo her, men nu haabet de allikevel, at de maatte faa fortsætte. Hvis understøttelsen blev tat ifra dem, saa kunde de hverken bli her eller reise noget andet sted. Og hvad saa? Var det underlig, at de sat og var spændt?

Han fik Per med paa en tur efter bordet. Og Merle gik hjemme i spænding. Hun forstod, at nu blev det avgjort.

Saa kom de tilbake. Ja, saa sandelig gik begge og lo.

Hendes bror sa godnat og kysset hende paa panden og klappet hende og var makeløs. Hun fulgte ham op og vilde gjerne ha sittet en stund for at faa snakket ut med ham, men hun forstod, at Per hadde noget vigtig paa hjertet og bare ventet paa, at de skulde bli alene. „Godnat da, Carsten," sa hun til broren og gik saa ned igjen.

Og endelig sat hun og Per paa hver sin side av hendes sybord ved vinduet.

„Naada?" sa hun.

„Det er det, Merle, at hvis vi har mot til at leve, saa faar vi se tingen i øinene som den er."

„Jaja, men sig mig nu . . ."

„Og tingen er, at jeg umulig kan faa non stil-

ling med den helsen jeg nu har. Jeg kan ikke det. Og da kan vi jo like saa gjerne bli her som andre steder."

„Ja, kan vi bli her da, Per?"

„Hvis du vil være sammen med en slik elendig stymper som jeg — det er jo ogsaa et spørsmaal."

„Svar nu paa om vi kan bli her."

„Ja, men det kan ta flere aar, Merle, før jeg blir arbeidsdygtig, det faar vi nu være paa det rene med. Og leve paa folks naade i aar efter aar, det holder jeg ikke ut."

„Men hvad skal vi gripe til da, Per? Jeg vet ikke min arme raad for at tjene en skilling."

„Jeg kan ialfald prøve," sa han og saa ut av vinduet.

„Du — nei, Per. Du vet da, at selv om du fik non tegnearbeider, saa har du ikke øine til det..."

„Jeg kan smie," sa han.

Der blev en pause. Det lød saa utrolig. Hun saa uvilkaarlig paa ham. Var det ingeniøren fra første katarakt som skulde dale ned til bygdesmed? Tænkte han for alvor paa det?

Hun sukket. Men hun vilde ikke ta motet fra ham. Og endelig kom det med besvær: „Ja, kanske det kunde være et tidsfordriv. Saa kom du kanske i vane med at sove." Og hun saa ut av vinduet og knep munden sammen.

„I saa fald Merle, kan vi ikke bli boende her i huset. Hvad skal vi forresten med den her store kassen, naar du ikke engang har pike?"

„Nei men vet du av no mindre her, som vi kan faa leie da?"

„Her er ett tilsalgs. Og der er non maal jord til det. Hadde vi en ku og et svin, du — og non høner — og hvis vi avlet et par tønder korn om aaret og ... og kunde jeg saa tjene en skilling i smia, saa slap vi fattighjælp. Og det der smaatteriet kunde jeg klare. Det vilde bare være helsebot i at gaa og stelle og stusle med det. Hvad synes du?"

Hun svarte ikke, øinene dreiedes hele tiden mot vinduet.

„Men du, Merle — det er en anden sak om du vil følge med mig ned i et slikt liv. Jeg er vokset op i en hytte — mig er det ikke saa farlig med. Men du! Ærlig talt, Merle, jeg venter ikke, at du vil." Hans stemme begyndte at skjælve, og han knep munden sammen og turde ikke længer se paa hendes ansigt.

Der blev en pause. Saa sa hun: „Men penger til at kjøpe den stua da, Per?"

„Din bror vil hjælpe mig til et laan. Men jeg siger endnu en gang, Merle, at jeg finder det rimelig, om du heller vil reise til din tante paa Bruseth. Jeg tænker, at baade du og barnene blev tat imot der."

Om en stund sa hun: „Ja, hvis den stua hadde et par orntlige rum, saa kunde det jo bli hyggelig der. Og du har ret i, at det vilde falde lettere."

Han ventet en stund. Han svælget noget. Han forstod hun fandt det saa selvsagt, at de ikke

skulde skille lag. Og han trængte en tid til at komme forbi det.

Hun sat med ansigtet imot ham, men vendte øinene mot vinduet som før.

Endnu hadde hun de mørke, skjønne øienbryn, men hendes ansigt var blit saa gustent og slitt, og haaret hadde faat nogen graa striper.

Endelig sa han: „Saa er det barna, Merle."

„Ja, barna — hvad er det med dem?" skvat hun til. Kom det nu, det som hun længe hadde frygtet saa for?

„Her er bud fra Bruseth, om Lovise kan faa følge med dit."

„Nei!" ivret Merle. „Nei, Per. Det sa du vel nei til du ogsaa. Det vil du da ikke? Du forstaar da hvad som er meningen, naar de vil ha hende dit."

„Det er sandt," nikket han. „Men et andet spørsmaal er om vi av hensyn til Lovise selv har non egentlig ret til at si nei."

„Per," jamret den anden og reiste sig og knuget hænderne. „Du maa ikke be mig om det. Du vil ikke du heller. Det er da ikke kommet saa vidt med oss, at vi skal begynde at . . . at forære bort . . . nei, nei, nei!" stønnet hun. „Jeg gjør det ikke, hører du."

„Som du vil, Merle," sa han, reiste sig og tvang sig til at være rolig. „Vi kan jo tænke over saken til han reiser imorgen. Og én ting er, hvad som er ondt for oss, men noget andet er, at for Lovise, stakkar, er det jo ikke smaating det dreier sig om."

Da barnene næste morgen skulde vækkes, var det Merle og Per som gik sammen ind til dem. De blev staaende ved Lovises seng. Ungen var vokset saa heroppe, og nu fløt det blonde haaret ut over kindet mens næsen var bøiet ned i puten. Hun sov saa trygt. Hun trodde nok, at her var hendes hjem, og hos far og mor var det tryggere end nogen steder i verden.

„Lovise!“ rusket Merle i hende — „nu maa du staa op.“

Ungen reiste sig søvndrukken overende og saa forbauset paa de to. Hvad var paafærde?

„Nu maa du skynde dig op og bli færdig,“ sa Per. „For tænk, du skal faa følge med onkel Carsten og besøke tante Marit paa Bruseth.“

Pikebarnet blev straks lysvaakent og hoppet frem paa gulvet og fik det travlt. Men samtidig var der noget over forældrenes ansigter som gjorde hendes glæde saa dæmpet.

Der blev ut over formiddagen en tisken mellem de tre barn. De to mindste saa med store øine paa hende, som skulde bort. Lorentz forærte hende sin hest, Asta sin yngste dukke. Og Merle gik omkring og turde ikke late som andet end at Lovise bare skulde avsted i et kort besøk og snart faa komme hjem igjen.

Ved middagstider var en liten kuffert pakket for hende, og selv sprang hun i sin beste kjole rundt paa gaarden og tok farvel, og særlig maatte hun si et avskedsord til slaattekarene, som hun hadde hjulpet at kjøre høi.

Tilslut var hun hos Musin, den graa hest, som stod i tjor bak smia. Hesten gnog paa vollen, men løftet hodet saavidt og saa paa hende. Hun plukket noget græs og rakte hen til den, og da den hadde ætt det, klappet hun den paa mulen og fik saa et øieblik lov til at hænge om halsen paa den.

„Jeg skal nok skrive!“ sa hun i sin almindelighet, da hun gik fra den og indover gaarden.

Da toget satte sig i bevægelse fra stationen, var det Uthoug junior og Lovise som viftet fra hver sit vognvindu.

Og igjen stod Merle og Per med de to mindste ved haanden. Endnu saa de en liten haand med et lommetørklæ, som vinket ut av kupeen. Saa svandt den sisste vogn bak skjæringen, og bare røken og duren blev igjen.

De fire, som stod tilbake, rørte sig fremdeles ikke, men var uvilkaarlig tyet nærmere ind til hinanden.

VI.

Et stykke op fra almanveien ligger et litet enetages hus med tre smaa vinduer i rad, et fjøs til den ene siden og en smie til den anden. Ryker det fra smia, da siger folk: „Idag er nok ingeniøren saa lik til kar, at han kan bruke slægga igjen. Og har du no du skal ha smidd, saa gaa bare dit, han tek ikje meir han end han Jørn opi Lia.“

Merle og Per hadde bodd her et par aar, og der

var den forskjel paa de to, at hun fremdeles saa paa hans ansigt og ventet han skulde bli bedre, men han hadde ikke længer noget haab om det. Selv om ikke smerterne dunket og dunket i hodet, saa hadde han vel til stadighet et eller andet, som gjorde ondt, men han snakket heller ikke længer om det. Han saa paa sin kones ansigt og tænkte: „Hun begynder virkelig at forandre sig nu, og du er nok den, som er skyld i det. Du har jamret din egen ulykke ut over hende baade nat og dag. Det er paa tide du prøver at gjøre det godt igjen.“ Og saa begyndte han en kamp for at kunne tie og taale og allerhelst le, naar han i grunden hadde lyst til at hyle. Det var vanskelig nok særlig i førstningen, men hver gang han seiret følte han til gjengjæld en tilfredsstillelse, som gjorde ham sterkere for hver gang.

Paa den maaten lærte han ogsaa at se paa sin skjæbne med mere ro. Han fik et bedre humør. Det var som han rettet sig op overfor selve ulykken og sa: Javel, jeg vet jeg er vergeløs, og du kan nok dykke mig dypere og dypere, men allikevel kan du ikke hindre mig i at le.

Hvor alt blev lettere nu, da han ikke ventet sig noget godt mer og ikke hadde noget krav til nogen, hverken i himmel eller paa jord. Men naar han var rigtig træt av arbeidet i smia, da kunde det være en glæde at si til sin kone: „Nei, Merle, du faar ikke lov til at gaa og bære vand, har jeg sagt — kom nu hit med bøtten!“ „Du — ja, du ser rigtig ut til at taale det bedre.“ „Ja jeg — jeg er da vel kar for pok-

ker. Gaa nu til kjøkkenet, dit kvindfolk du er.“ Og saa bar han vand, og det gjorde ham lysere tilsinds, selv om ryggen truet med at knække. „Nei idag er jeg saa lat Merle,“ kunde han si — „du maa bære over med, at jeg blir liggende en stund.“ Og hun forstod ham. Hun visste av erfaring nu, at han slike dager hadde sit mareridt av hodepine, men at han vilde spare hende og si han var lat.

Nu hadde de ku og gris og non høner. Det var ikke saa stort som paa Loreng, nei, men saa klarte han ogsaa at gjøre alting selv. Sisste aar fik de saa megen potet, at de kunde sælge et par tønder. Egg kjøpte de ikke mer — de solgte. Han bar dem selv ned til landhandleren og fik dagens pris og kjøpte et og andet istedet. Hvorfor kunde han ikke det? Holdt Merle sig for god til at vaske og skure og koke? De hadde det anderledes engang, javel, men det var bare hun som i enkelte øieblikke drømte om, at den tiden skulde komme igjen. Ellers var de som drevet iland her paa en gold kyst, og de fik prøve at bære de graa dagene saa godt de kunde.

Men det hændte, at den nye amerikanske slaamaskinen blev kjørt ind til ham fra en gaardmand, som trængte at faa den reparert.

Og hver gang knep Per munden saa underlig sammen. Han saa paa den og stod et øieblik og svælget. Han, som stjal dette fra ham og løftet det en haarsbredd frem til det bedre, han sat vel nu som millionær.

Det kostet litt overvindelse at ta fat paa dette her, men han bøiet hodet og gjorde det. Merle, stakkar, kunde trænge et par sko.

Fra ambolten og mørket derinde kunde han saa ta sig en tur frem i døren for at trække luft, og der møtte han dagen, den store, brede, indholdsløse dag.

En mand med smedehammeren i haanden ser uvilkaarlig op mot himlen. Han har arvet det efter den store stamfar, han som skjænket menneskene ilden og tanken og lærte dem at gjøre oprør mot Gud.

Per saa paa himlen og skyerne, som jaget avsted i meningsløs tummel. Oprør mot nogen deroppe? Himlen er jo tom. Der er ingen at gjøre oprør imot.

Men end al uretten da — hvem holder den store dom en dag?

Ja hvem? Ingen.

Hvad? Tænk paa de millioner av allehaande martyrer, som døde under den blodigste tortur uskyldige som spædbarn — er der ingen som en dag vil gi dem opreisning?

Nei.

Men der maa da være en hel verden fuld av forurettede, hvis sjæle flakser hviletøse omkring, fordi de døde med en skam, de ikke hadde fortjent — fordi de tapte i en kamp, hvor retten var deres — fordi de led og stred for sandhet, men bukket under fordi løgnen var sterkere. Sandhet? Ret? Er

der da ingen som en dag skjænker de døde ro i deres grave og sætter tingene paa den rigtige plass? Er der ingen?

Ingen.

Verden ruller sin gang. Skjæbnen er blind, og Gud smiler, naar satan slipper løs paa Job.

Ti stille og grip din slægge, idiot. Den dag du faar en universal samvittighet, den dag dør du av rædsel. Husk du er et hvirveldyr, og det er en misforstaaelse, at du har faat en sjæl.

„Kling, klang." Det røde jern spruter fra ambolten. Hold livet ut slik som det er.

Men der begyndte at dæmre en underlig trang i ham til at forenes med alle disse ulykkelige, som skjæbnen hadde knust iblinde, samle dem, ikke til en fælles jammer, men til en fælles seir. Ikke til hevn, men til en høisang. Se her, du evige almakt, hvordan vi gjengjælder din grumhet, — vi priser livet — og se saa hvor meget mere guddommelige vi er end du.

Et tempel, et tempel for den moderne evighetshungrige menneskeaand, ikke til bønnehyl, men til en hymne, gavmildt slynget op mot himlen. Kommer det — bygges det en dag?

En kveld kom Per hjem fra posthuset og var oprømt. „Hei, kone, jeg har faat et brev fra enken paa Bruseth."

Merle kastet et blik paa Lorentz, som uvilkaarlig tyet hen til hende og saa paa sin far.

„Ja, staar det bra til med Lovise?" spurte hun.

„Du kan jo selv læse brevet,“ sa han.

Merle løp det igjennem, og atter saa hun paa Lorentz.

Da barnene hadde lagt sig, blev forældrene sittende og snakke lavmælt sammen.

Og Merle maatte jo indrømme, at hendes mand hadde ret. Det var egoistisk av dem at holde paa gutten, naar han kanske kunde bli arving paa Bruseth?

Om han blev her og lærte av faren og blev smed? Smedenes tid er forbi. Fabrikerne gjør alt.

Hvad skole kunde han faa her i bygden? Enken paa Bruseth tilbød at koste ham paa en god skole. Saa maatte loddet kastes ogsaa for ham.

Men da de fulgte ham til stationen, da kunde moren ikke andet end hele tiden gaa med lommetørklædet for ansigtet.

Og da de kom hjem, maatte hun tilsengs, og Per gik nynnende omkring og stelte istand ett eller andet godt, som han bragte hende paa sengen.

„Jeg begriper ikke, at du tar det saa rolig,“ buset hun ut.

„Nei, nei,“ sa han og lo litt underlig. „Der kunde være en hel del at si om det.“

Men dagen efter var det Per som laa og sa han var lat igjen. Merle saa paa ham og strøk ham over panden.

Og tiden gaar. De stræver stadig med at klare sig uten hjælp, og de var tilfredse med at ha det slik som det var. Da meieriet kom istand, tjente han

ikke saa litet ved at montere maskinerne, men han holdt sig heller ikke for stor til at kvæsse et bor for veiarbeiderne. Man saa ham ofte gaa ned til landhandleren i vindjakke og med rygsæk. Han bar hodet høit, det kortklippede skjæg lysnet over i hvitt, ansigtet var nok anstrengt som hos søvnløse, men skridtene var lette, og han kunde spøke med pikene endnu.

Om somren kunde man ofte se de to lukke huset og med kaffekjel og rygsæk, og lille Asta mellem sig, ta veien opover aasen. De skulde vel friske op ett eller andet minde fra gamle dager, med baal og kaffe i det fri.

Om høsten, naar de store akrene gulnet opover skraaningene, var der ogsaa en liten flek som blev gylden hos Merle og Per. Dimensionerne var skrumpet litt ind for de to. En skjæppe korn for dem var nu meget. Fik de et par tønder potet mindre end ventet, saa ramte det haardt. Men mange ganger gik nabokonerne hen til Merle for at se hvor blankt og rent hun holdt sit lille hus, og nu da hun ikke ventet hjælp fra nogen — nu fik hun endog tid til at undervise bondepikene i matlagning og søm.

Men hun hadde faat en vane. Hun stod lange tider ved vinduet og saa nedover dalen dit hvor den stængtes. Det var som hun stadig ventet at ett eller andet skulde komme tilsyne, som bragte dem noget godt. Det blev likesom hendes søndag at staa der og se og vente.

Og tiden gaar.

VII.

Kjære Klaus Broch!

Naar jeg skriver og fortæller dig om det som nylig har hændt oss, da er det i haab om, at det ogsaa kan bli en trøst for dig. For, kjære ven, jeg har opdaget, at verdenssmerte, det er noget man kommer over, bare man lærer at se med egne øine og ikke med andres.

Mange vil si, at det stadig er gaat nedover bakke med mig, og jeg skal saavisst ikke hykle nogen kjærlighet til selve lidelsen. Tvertimot — den gjør ondt. Den forædler ikke, den forraaer, hvis den ikke blir saa stor, at den omfatter alt. Jeg var engang ingeniør ved første katarakt — nu er jeg smed i en fjelddal, og det gjør ondt. Jeg er avstængt fra læsning paa grund av daarlige øine og fra omgang med mennesker, som vi kunde ha nogen glæde av fordi her ingen er. Det gjør ondt, selv om man vænner sig til det — godt er det ikke. Mangen en gang har jeg tænkt, at motgangens skraaplan nu maa ha naadd bunden, men dernede var det bare en avsats. Det egentlige dyp var nedenfor. Man arbeider, selv om ens hode truer med at revne, man sparer paa hver fyrstikke, og allikevel smaker ofte ens brød av hjælp. Det gjør ondt. Man haaber ikke længer, at det skal bli bedre en dag, nei man haaber ingen ting mer, man har ingen drømme mer, ingen tro mer, ingen illusion — er man saa ikke ved enden? Nei, det sisste bundskrap i dit væsen er endnu igjen.

Det egentlige værdifulde er endnu igjen. Hvad kan det være, spør du?

Det var det jeg nu skulde fortælle dig.

Det som hændte, kom netop som det var begyndt at lysne litt for oss. Jeg hadde været noget bedre i hodet en tid, og jeg var kommet i gang med en ny harv (staalet, staalet gir en aldrig ro), og du vet hvor mange muligheter der skimtes bak slike ting. Merle strævet med nyt mot. Ja, hvad mener du om en slik kone, som frivillig tar korset paa og følger en ødelagt mand! En kvinde av hendes art haaber jeg du maa møte engang. Det er sandt, hun blir graa. Hun faar rynker. Hendes ryg er ikke saa rank som før, hendes hænder er røde og sprukne. Og allikevel faar alt dette i mine øine sin sjæl, sin skjønhet, fordi jeg kjender til, at hver rynke er et minde om øieblikke da en ny motgang traf oss begge. Saa smiler hun en dag, og smilet er blit stivere og fuldt av vemod, men det minder mig atter om timer, da vi tyet nærmere ind til hinanden under en gufs av kulde baade fra himmel og jord. Saadan har vor lykke og vore lidelser dannet hende, slik som hun nu er. Verden synes kanske hun ældes, jeg synes bare hun blir smukkere.

Nu kommer jeg snart til det jeg skulde fortælle dig. Du forstaar det var ikke let at sende fra oss de to barnene, og nogen trøst er det heller ikke at de stadig skriver og trygler om at faa komme hjem igjen. Men vi hadde en liten pike tilbake, lille Asta, som netop hadde fyldt sine fem aar. Hende

skulde du ha set. Hadde du som far med dine flaadde nerver været urimelig mot de to ældste, saa prøvde du kanske nu at gjøre det hele godt mot hende, som var igjen. Asta, er ikke det vakkert? Tænk dig et solbrændt litet menneske med sort haar og sin mors skjønne øienbryn, altid i travlhet med dukker, med at bære ind ved, bake smaakaker til far, naar mor baker for hele huset, prate med fugle paa taket og synge ett eller andet, fordi en liten tone er opstaat i hendes sind. Naar mor vasker gulvet, stjæler Asta sig til at søle med en liten klut paa en stol, og nu griser hun sig til og faar klask og skriker et øieblik, men gaar saa ut og synger sig blid igjen. Staar du og arbeider i smia, lyder smaa fottrin: „Far, kom ind og faa mat.“ Og en liten haand tar dig og fører dig mot døren. „Skal du bade mig ikveld, far? Her er servietten din, far.“ Og skulde middagen være bare potet og melk, da spiser hun allikevel med en mine som om det var et festmaaltid. „Er potet og melk det beste du vet, far?“ Og hendes ansigt skjærer grimacer mot dig av lutter spørgesyke. Om natten sov hun i en kasse ved foten av vor seng, og naar jeg laa søvnløs, da var det mer end en gang hendes lette, fredelige aandedrag som ogsaa fyldte mig med ro, ja det var som hendes lille haand tok min og førte mig mot selve søvnen, den skjønne, guddommelige søvn.

Og nu, naar jeg kommer til det som hændte, saa blir det litt vanskelig at skrive — ja saa begynder

haanden at ryste. Men meningen er, at det kunde bli en trøst ogsaa for dig, slik som det endte baade for Merle og mig.

Vi hadde som naboer en gjørtler og hans kone, smaafolk som vi. Straks jeg kom hit gik jeg over for at faa en prat med ham. Stakkar, han var saa liten og gusten, han puslet med sine syrer og loddet vel og fortinnet vel for folk saa godt han kunde. „Hvad vil De?" sa han og saa skjævt paa mig, og da jeg kom utenfor hørte jeg ham laase døren. Ak, ak, frygtet han en brødkrig mellem oss? Hans kone var et rent lass av kjøt og ben og myndighet, men hun hadde nylig været i straf for at ha hjulpet en pike med at bli kvit et foster.

En søndag morgen gaar jeg og ser paa nogen blomstrende æpletrær i den lille haven hos ham. Et av dem staar saa nær gjærdet mellem oss, at grenen hænger ind til mig, og saa bøiet jeg den ned for bedre at kunne lugte paa den. „Puss, ta ham!" hørte jeg pludselig, og gjørtlerens store ulvehund kommer sættende og er færdig til at fare mig i strupen. Jeg var saa heldig at faa fat paa halsbaandet, før den fik gjort mig noget, og jeg trak den hen til eieren og sa: „Hvis det der sker en gang til, saa sætter jeg lensmanden paa Dem." Saa blev der jo musik. Joho, saa aapnet han munden. Da fik jeg vite hvem jeg var. „Hold du din kjæft, dit fordømte fattighuslem," fræste han og fektet med armene. „Du, som kjem hit og tek brødet fraa hæderlige arbeidsfolk!" og jeg tror han famlet efter en kniv eller ett eller

andet at slynge i hodet paa mig. Jeg maatte le. Det var en herlig scene mellem to stormakter i verdenskonkurransen.

Et par dage efter staar jeg i smia, da jeg hører at min kone sætter i et skrik. Jeg skyndte mig ut, hvad var der paafærde? Merle var alt borte ved gjærdet, og i det samme opdaget jeg Asta der under en stor dyrekrop.

Og saa. — Ja, Merle fortæller, at det var mig som slet dyret fra den lille klædesbylt og bar vor lille pike hjem.

— En doktor er god at ty til, men selv om han noksaa grundig syr en opreven barnehals sammen igjen, saa er det ikke sagt, at det hjælper stort.

Men der var en mor som ikke vilde la ham reise — som jamret og bad og klynget sig til ham og tryglet ham om at prøve endnu en gang. Og da han endelig var reist, vilde hun stadig hente ham igjen, hun rullet sig paa gulvet, hun slet sig i haaret, hun vilde ikke, vilde ikke tro det som hun visste var sandt.

Men om natten sat der en mor og en far oppe og stirret saa underlig frem. Moren jamret ikke mer. Barnet laa pyntet. Faren sat ved vinduet og saa ut. Det var i mai, natten var graa.

Det var nu det gik op for mig, at enhver stor lidelse fører oss længer og længer ut paa tilværelsens forberg. Nu var jeg kommet ut paa den ytterste pynt. Nu var der ikke mer.

Og, kjære ven, — jeg opdaget, at motgangen gjen-

nem de mange aar hadde arbeidet med at forme mig baade til det ene og det andet, ja at der var stof i mig til flere personer, og nu var de fuldbragt, nu kunde de løse sig ut av mit væsen og gaa sin egen vei.

Jeg saa en mand fare ut i natten og true næven mot himmel og jord, en vanvittig, som negtet at spille med i komedien mer og derfor styrtet nedover mot elven.

Men selv sat jeg igjen.

Og jeg saa en anden pusling løse sig ut, en ydmyg, graablek asket, som bukket og bøiet sig under pisken og sa: Ske din vilje, og Herren gav, Herren tok. Det var en ynkelig person, som lusket ut i natten og forsvandt.

Men selv sat jeg igjen.

Jeg sat alene paa tilværelsens forberg med sol og stjerner slukket og den iskolde meningsløshet over mig, omkring mig, og i mig til alle kanter.

Men ser du, da oplevde jeg, at det endnu var noget igjen. Der var en liten ukuelig gnist i mig, som begyndte av sig selv at lyse, det var som jeg var hensat paa tilværelsens første dag, og en evighetsvilje løftet sig i mig og bød: Bliv lys!

Denne vilje var det som efterhaanden vokste og vokste og gjorde mig saa sterk.

Jeg begyndte at føle en usigelig medynk for alle mennesker paa jorden, men det endte med stolthet over, at jeg var en av dem.

Jeg forstod, at den blinde skjæbne kan ribbe og

plyndre oss, og allikevel beholder vi noget, som intet i himmel eller paa jord kan ramme. Vort legeme er dømt til at dø og vor aand til at slukkes, og allikevel bærer vi i oss gnisten til evighet med harmoni og lys baade for verden og Gud.

Og jeg forstod, at det som jeg i mine beste aar hadde hungret efter, det var ikke viden eller ære, eller rikdom, heller ikke det at være prest eller en stor skaper i staal, nei det var at bygge templer, du, ikke bedehuse eller kirker for jamrende syndere, nei et tempel for den pompøse menneskeaand, hvor vi kunde opløfte vor sjæl til en hymne som en gave til himlen.

Se det kunde jeg ikke mer. Jeg kunde vel ingen ting mer. Og allikevel syntes jeg, at jeg sat her som den seirende.

Hvad skete der saa? Jo, det hadde som vanlig her i dalen været en sørgelig tørke utover vaaren. Den evige nordenvind jog akermulden i fykende skyer henover bygdene, og det truet med et av de vanlige uaar, hvis der ikke blev regn.

Endelig tok folk paa at saa, men saa kom der frost og sneslud, og saakornet frøs. Min nabo gjørtleren hadde ogsaa en lap av en bygaker, men nu maatte den saaes om igjen, og hvor skulde han faa korn? Han gik fra gaard til gaard, men der stod et gufs av ham efter dette med Asta, ingen vilde laane ham noget, og penger hadde han ikke. Men smaagutterne pep efter ham paa veien, og et par av naboene truet med at jage ham ut av bygden.

Jeg fik ikke sove stort den næste nat heller, og da klokken slog to stod jeg op. „Hvor skal du hen?“ spurte Merle. „Jeg skal se om vi ikke har en skjæppe byg igjen,“ sa jeg. „Byg — hvad skal du med korn nu midt paa natten.“ „Jeg vil saa det hos gjørtleren,“ sa jeg, „og det er best at gjøre det nu, saa faar ingen vite, at det er mig.“

Hun reiste sig overende og stirret paa mig. „Hvad? Hos .. hos gjørtleren?“

„Ja,“ sa jeg. „Vi kan da ikke ha non glæde av, at hans aker blir liggende svart i sommer.“

„Per, hvor skal du hen?“

„Du hørte jo det,“ sa jeg og gik. Men jeg forstod, at hun klædte sig paa og agtet at følge med.

Det hadde regnet om natten, og da jeg kom ut var det saa let at aande. Morgenen laa endnu i graat halvlys og med gule glimt fra vindskyerne mot nord. Bjerkene aandet løvspræt, sjura og stæren var paafærde, men endnu var ingen mennesker at se, gaardene sov, bygden sov.

Saa tok jeg kornet i en kurv, kløv over gjærdet til naboen og begyndte at saa. Deroppe hos gjørtleren laa alt og sov, hunden hadde lensmanden været henne og skutt, nu laa vel manden og konen og drømte kanske om bare fiender, som vilde dem ondt.

Kjære ven, er saa resten noget at fortælle? Ja, tænk bare over, at den ene skjænker bort et kongerike, og det koster ham ingenting, og den anden ofrer en haandfuld korn, og det er ikke bare alt

hvad han eier, men det har kostet ham en verden av kampe og sindsbevægelser at naa denne form for gavmildhet i sin sjæl. Synes du da det er ingen ting? Jeg ialfald — jeg gjorde ikke dette for Kristi skyld og elsker eders fiender, nei, men jeg stod paa mine ruiner og følte et uendelig ansvar. Mennesket maa reise sig og være bedre end de blinde makter, som styrer dets veie, det maa midt i sine ulykker sørge for, at det guddommelige ikke dør; atter var det evighetsgnisten i mig som glødet op og bød: Bliv lys.

Og mer og mer gik det nu op for mig, at det guddommelige i himmel og paa jord, det maa mennesket selv skape, det er dets triumf overfor den døde almakt i universet, og derfor gik jeg nu her og saadde dette korn paa min fiendes aker, saa Gud skal være til.

Aa, du skulde ha oplevet dette øieblik. Det var som luften omkring mig begyndte at bli levende av stemmer. Det var som jeg fik følge i de ulykkelige jeg hadde set og kjendt, de blev fler og fler, de døde sluttet sig til, det blev en hærskare fra fjernere og fjernere tider. Søster Lovise var ogsaa med, hun spilte sin salme og forenet alle røsterne i et kor, de dødes og de levendes kor, menneskehetens kor. Se, vi er her alle dine søstre og brødre. Din skjæbne er vor. Av en likegyldig verdenslov er vi slynget ind i et liv, som vi ikke selv kan raade over, vi herjes av uret, av sykdommer og sorger, av ild og blod. Selv den lykkeligste maa dø. I sit eget hus

er han bare paa besøk. Han vet aldrig om han ikke er borte imorgen. Og allikevel smiler og ler mennesket den grufulde skjæbne op i ansigtet. Midt i sin trældom har det skapt det skjønne paa jorden, midt i sine kvaler har det hat overskud nok i sit sind til at sende straaler ut i det kolde verdensrum og varme det op med en Gud.

Saa vidunderlig er du, o menneskeaand. Saa guddommelig er du i dit eget væsen. Du høster død, og til gjengjæld saar du drømmen om det evige liv. Som hevn for din ulykke befolker du universet med en alkjærlig Gud.

Aa vi var med at skape ham, alle vi som nu er støv, vi som sank ned i mørket som slukkede flammer — vi graat, vi jublet, vi følte lyst og gru, men vi bragte hver vor straale til det vældige lyshav, fra negeren, som reiser den første gravsten, til genierne, som løfter tempelsøilerne mot himlen. Vi var med, fra den fattige mor, som bad over en vugge, til hærskarerne, som opløftet sine lovsange mot det uhyre rum.

Ære være dig, o menneskeaand. Du gir verden en sjæl, du sætter den et maal, du er hymnen, som løfter den til harmoni, derfor vend tilbake i dig selv, reis din pande og vær stolt overfor det onde du møter. Motgang kan knuge dig, døden utslette dig, og allikevel er du uovervindelig og evig.

Kjære ven, slik følte jeg det. Og da kornet var saadd og jeg gik tilbake, glyttet solen atter over aasen. Borte ved gjærdet stod Merle og saa paa

mig. Hun hadde paa dølekvindernes vis trukket et tørklæ fremover panden, saa ansigtet laa i skygge, men hun smilte mot mig — som hadde ogsaa hun, den herjede moder, steget op av sine lidelsers ocean for heroppe i dagningen at kunne være med paa at skape Gud. — — —

